

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ

ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Π.Μ.Σ. ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ «ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»
(ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ JEANMONNET)

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Σχέσεις ΕΕ – Τουρκίας :

Ο R. T. Erdoğan στην εξουσία και οι εξελίξεις από το 2002 έως σήμερα.

Μπενάκη Μαγδαληνή
ΑΜΜ :1217Μ043

Επιβλέπων καθηγητής : Κωνσταντίνος Υφαντής

Αθήνα 2018

Δήλωση μη Λογοκλοπής και ανάληψης προσωπικής ευθύνης

Η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιεί πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές. Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες σε περίπτωση που αποδειχθεί ότι η εργασία μου αποτελεί προϊόν λογοκλοπής ή προϊόν τρίτων.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή.....	σ. 4
---------------	------

A. Σύντομο ιστορικό :

1.Η περίοδος από το 1963 έως τη Στρατιωτική Παρέμβαση του 1980.....	σ. 6
2.Η περίοδος από το 1980 έως το 1987.....	σ. 8
3.Η δεκαετία του 1990.....	σ. 9
4.Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Ελσίνκι.....	σ.11

B. Ο R. T. Erdoğ an στην εξουσία :

1.Η πολιτική διαδρομή του ΑΚΡ.....	σ.12
2.Οι προσπάθειες για την ένταξη στην Ε.Ε.....	σ.18

Γ. Οι εξωτερικές σχέσεις της Τουρκίας:

1.Το δόγμα Davutoğlu - η αναβάθμιση του ρόλου της χώρας.....	σ. 21
2.Η αραβική άνοιξη και η σταδιακή απομάκρυνση από τη Δύση.....	σ. 28

Δ. Ο επαναπροσδιορισμός των σχέσεων και η πορεία προς το μέλλον:

1.Οι εξελίξεις των τελευταίων χρόνων.....	σ. 33
2.Τα Κράτη Μέλη απέναντι στην τουρκική υποψηφιότητα.....	σ.46
3.Η φύση και τα σενάρια της συνεργασίας.....	σ. 53

Συμπεράσματα.....	σ.61
-------------------	------

Παραρτήματα

Εισαγωγή.

Το ενδιαφέρον της Τουρκίας ήταν ανέκαθεν προσανατολισμένο στην προώθηση των σχέσεών της με τον δυτικό κόσμο. Μετά το τέλος του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου και την κήρυξη της Δημοκρατίας το 1923, προσπαθεί να κινηθεί κατά τα πρότυπα των χωρών της Δυτικής Ευρώπης προκειμένου να σχηματίσει τον κοσμικό της χαρακτήρα.

Σχεδιάζοντας την πορεία της προς τη Δύση, γίνεται ιδρυτικό μέλος των Ηνωμένων Εθνών, του ΝΑΤΟ, του Συμβουλίου της Ευρώπης, του ΟΟΣΑ και συνδεδεμένο μέλος της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου βρίσκεται στο μέρος της Δυτικής Συμμαχίας, υπερασπιζόμενη την ελευθερία, τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Προκειμένου να ενισχύσει την οικονομία της και να ολοκληρώσει τη θεσμική της ενσωμάτωση στους δυτικούς οργανισμούς, επιλέγει να συνεργαστεί στενά με τη νεοσύστατη ΕΟΚ (1959).

Μετά τη συμφωνία σύνδεσης το 1963 ακολουθεί η Συμφωνία για την Τελωνειακή Ένωση το 1995 και το 1999, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Ελσίνκι της παραχωρεί το καθεστώς της υποψήφιας χώρας. Αντιμετωπίζεται πλέον σε ισότιμη βάση με τα υπόλοιπα υποψήφια κράτη. Η Ευρώπη αναγνωρίζοντας τη μεταρρυθμιστική της διάθεση την ενθαρρύνει να συνεχίσει το έργο της (Καζάκος, Π.: 2003, σ. 89)

Η άνοδος του ισλαμικού κόμματος ΑΚΡ στην εξουσία κόντρα στον αρχικό αντιδυτικό του προσανατολισμό έρχεται να πείσει για τον φιλοευρωπαϊκό του χαρακτήρα, δίνοντας ελπίδες για μια δυναμική και αισιόδοξη εξέλιξη των ευρωτουρκικών σχέσεων. Η παρουσία του R. T. Erdoğan, τουλάχιστον κατά το πρώτο διάστημα της διακυβέρνησής του καθησυχάζει τις επιφυλάξεις και τους προβληματισμούς των ευρωπαίων. Αναγνωρίζοντας τα λάθη του παρελθόντος, ο πρωθυπουργός δείχνει την πρόθεσή του να προχωρήσει σε θεσμικές, συνταγματικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις που θα του επιτρέψουν να ζητήσει με αξιώσεις την ένταξη της χώρας του στην ΕΕ. (Ξενάκης, Δ. Τσινισιζέλης, Μ. 2012, σ. 390,401). Η Ευρώπη εκτιμά πως η Τουρκία έχει αποσυνδεθεί από το σκοτεινό παρελθόν των πραξικοπημάτων και της αστάθειας και είναι σε θέση, με την απαραίτητη στήριξη, να κάνει τα βήματα που θα την οδηγήσουν στη σύγχρονη δημοκρατία και στην ΕΕ. (Ιωακειμίδης, Π.Κ. ‘Τα Νέα 18.07.2016).

Οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις ξεκινούν εκ νέου το 2005 και πέραν των κριτηρίων της Κοπεγχάγης θέτουν επιπλέον κριτήρια όπως αυτό της εξομάλυνσης των σχέσεων με την

Κυπριακή Δημοκρατία και της εφαρμογής του πρόσθετου πρωτοκόλλου στην Συμφωνία της Άγκυρας, που επεκτείνει τη συμφωνία της Τελωνειακής Ένωσης στα δέκα (10) νέα μέλη της διεύρυνσης του 2004.

Τα χρόνια που ακολουθούν της καθόλα ευοίωνης και πολλά υποσχόμενης έναρξης, οι ευρωτουρκικές σχέσεις μπαίνουν σε τροχιά διαρκούς αμφισβήτησης και καχυποψίας με υπαιτιότητα αμφοτέρων μερών. Η “ειδική προνομιακή σχέση” που προτείνεται από την Α. Merkel και τον Ν. Sarközy, αντί της πλήρους ένταξης, ουσιαστικά ανακόπτει τη διαδικασία σύγκλισης προς τα ευρωπαϊκά πρότυπα και είναι ένας από τους βασικούς λόγους που οδηγεί τον Erdoğan να ξεδιπλώσει σταδιακά τις αυταρχικές και απολυταρχικές του διαθέσεις με αποτέλεσμα την οπισθοδρόμηση της χώρας στον τομέα του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών και την έντονη εμφάνιση φαινομένων αντιδημοκρατικής εκτροπής και κλιμακούμενων εντάσεων. Η Τουρκία πλέον διερευνά τη επιλογή της ανάδειξης της σε περιφερειακή δύναμη.

Η εξάλειψη των κλυδωνισμών θα είναι προς όφελος και των δύο πλευρών. Η Τουρκία είναι ένας περιφερειακός παράγοντας και βρίσκεται στο κέντρο μιας γεωγραφικής περιοχής συνεχούς αστάθειας και αναταράξεων. (Ξενάκης, Δ. Τσινισιζέλης, Μ. 2012, σελ. 409).Θα μπορούσε να λειτουργήσει ως ανάχωμα για την Ευρώπη στη διαχείριση των αυξανόμενων μεταναστευτικών ροών και ως ενεργειακή διασύνδεση με τη Μέση Ανατολή. (Ιωακειμίδης, Π.Κ. “Τα Νέα” 23.08.2018). Συνιστά αναμφισβήτητα ένα σημαντικό συμπλήρωμα της ενιαίας αγοράς και είναι υπολογίσιμος εξαγωγικός και επενδυτικός προορισμός, αν λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος των εισαγωγών της προέρχεται από την Ευρώπη, έχοντας παράλληλα τον έλεγχο των ενεργειακών δικτύων. Η Ευρώπη είναι εξίσου χρήσιμη για τον Erdoğan, που γνωρίζει πως η απόλυτη ρήξη θα ήταν ισχυρό πλήγμα για την επιχειρηματική και τραπεζική δραστηριότητα της χώρας του .

Η εργασία αποτελείται από τέσσερα μέρη. Στο πρώτο μέρος, γίνεται μια σύντομη αναφορά και καταγραφή των γεγονότων για το χρονικό διάστημα που ακολουθεί της Συμφωνία Σύνδεσης του 1963 μέχρι την έναρξη των διαπραγματεύσεων για την ένταξη τον Οκτώβριο του 2005. Στο δεύτερο μέρος περιγράφεται η άνοδος του Erdoğan στην εξουσία και η δυναμική των μεταρρυθμιστικών αλλαγών που προσπάθησε να υλοποιήσει, εναρμονίζοντας τη χώρα του με το δυτικό περιβάλλον. Το τρίτο μέρος της εργασίας αφορά στη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής και στον τρόπο με τον οποίο ο

Ahmet Davutoğlu επηρέασε τις επιλογές και αποφάσεις της πολιτικής ηγεσίας αναπτύσσοντας τη θεωρία του “στρατηγικού βάθους”. Καταγράφεται ο τρόπος με τον οποίο η Τουρκία αποστασιοποιείται σταδιακά από τη Δύση, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο αντιδρά κατά την περίοδο της αραβικής άνοιξης. Το τέταρτο μέρος εστιάζει στις εξελίξεις των τελευταίων ετών, συμπεριλαμβάνοντας τη θέση των κρατών – μελών και τους λόγους επιδείνωσης των ευρωτουρκικών σχέσεων, αναλύοντας πιθανά σενάρια για τον χαρακτήρα και τη φύση της συνεργασίας.

Α. Σύντομο ιστορικό:

1. Από τη Συμφωνία Σύνδεσης του 1963 στη Στρατιωτική Παρέμβαση του 1980:

Στις 31 Ιουλίου του 1959 η τουρκική κεντροδεξιά κυβέρνηση του Δημοκρατικού Κόμματος (Demokrat Parti, DP) υποβάλει αίτηση ένταξης στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ). Η ενέργεια αυτή είναι μέρος των γενικότερων επιδιώξεων της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου σε δυτικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, αφού η χώρα είναι ήδη μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης, του ΟΟΣΑ και του ΝΑΤΟ.

Η υποβολή της αίτησης παρακινείται από το γεγονός ότι προηγήθηκε η αντίστοιχη αίτηση της Ελλάδας, του περιφερειακού αντιπάλου της. Και στις δύο περιπτώσεις, η ΕΟΚ λόγω της μη πλήρωσης των οικονομικών κριτηρίων των δύο ενδιαφερόμενων χωρών δεν προχωρά στην πλήρη ένταξη.

Στις 11 Σεπτεμβρίου 1959, το Συμβούλιο Υπουργών της ΕΟΚ αποδέχεται τις αιτήσεις της Άγκυρας και της Αθήνας και ακολουθούν οι συμφωνίες σύνδεσης που υπογράφονται, πρώτα με την Ελλάδα τον Νοέμβριο του 1962 (συμφωνία της Αθήνας) και στη συνέχεια με την Τουρκία τον Σεπτέμβριο του 1963 (συμφωνία της Άγκυρας), οι οποίες προσδιορίζουν και τη μορφή της ένωσης μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών. (Arvanitopoulos, C. : 2009, σ.54)

Η συμφωνία της Άγκυρας τίθεται σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 1964 και παράλληλα υπογράφεται το πρώτο χρηματοδοτικό πρωτόκολλο. Προβλέπεται μια μεταβατική περίοδος τριών σταδίων (προπαρασκευαστικό, μεταβατικό και τελικό στάδιο), που σε πρώτο χρόνο θα οδηγήσει σε τελωνειακή ένωση και στη συνέχεια σε πλήρη ένταξη στην ΕΟΚ. Σύμφωνα με το άρθρο 28, η ωρίμανση των συνθηκών και η ικανοποίηση των

υποχρεώσεων που απορρέουν από τη συνθήκη για την ίδρυση της Κοινότητας, θα δώσει στα συμβαλλόμενα μέρη τη δυνατότητα να εξετάσουν τη δυνατότητα προσχώρησης της Τουρκίας. (Arvanitopoulos, C. : 2009 σ.55)

Η ΕΟΚ δεσμεύεται για προσφορά οικονομικής βοήθειας στη χώρα. Για την περίοδο 1963 – 1970 και βάσει του Πρώτου Χρηματοδοτικού Πρωτοκόλλου, χορηγεί στην Τουρκία δάνεια ύψους 175 εκατομμυρίων ECU. Παρότι οι εμπορικές παραχωρήσεις της Κοινότητας με τη μορφή δασμολογικών ποσοστώσεων δεν αποφέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα, το 1972, το μερίδιο της ΕΟΚ στις τουρκικές εισαγωγές αυξάνεται από ποσοστό 29%, που ήταν το 1963, σε ποσοστό 42%.

Η συμφωνία προβλέπει την ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, φυσικών προσώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων, ωστόσο αποκλείει τη χώρα από τους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων της ΕΟΚ και από την δυνατότητα προσφυγής στο ΔΕΚ για την επίλυση διαφορών. Το πρόσθετο πρωτόκολλο, που υπογράφεται στις 13 Νοεμβρίου 1970 καθορίζει το πρόγραμμα και τις λεπτομέρειες για τη δημιουργία της τελωνειακής ένωσης.

Η ΕΟΚ προβλέπεται να καταργήσει τους δασμολογικούς και ποσοτικούς φραγμούς στις εισαγωγές της από την Τουρκία (σημ.: με ορισμένες εξαιρέσεις συμπεριλαμβανομένων των υφασμάτων) και η Τουρκία δεσμεύεται για την προσαρμογή της τουρκικής νομοθεσίας στη νομοθεσία της Κοινότητας σχετικά με τα οικονομικά θέματα. Το πρόσθετο πρωτόκολλο προβλέπει και την ελεύθερη κυκλοφορία φυσικών προσώπων μεταξύ των μερών κατά τα επόμενα έτη.

Αποτέλεσμα είναι η σημαντική αύξηση των γεωργικών εξαγωγών της χώρας. Η Τουρκία αναδεικνύεται σε έναν από τους πιο προνομιούχους εμπορικούς εταίρους της ΕΟΚ και συγκαταλέγεται μεταξύ σημαντικών χωρών – παραγωγών γεωργικών προϊόντων όπως η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ισπανία.

Τις δεκαετίες 1960 και 1970 η χώρα χαρακτηρίζεται από πολιτική πόλωση. Στην τουρκική πολιτική σκηνή κυριαρχούν δύο πολιτικά κόμματα: Τόσο η ριζοσπαστική αριστερά όσο και η ριζοσπαστική δεξιά αντιτίθενται έντονα στην είσοδο της χώρας στην ΕΟΚ. Η ριζοσπαστική αριστερά, θεωρεί την ΕΟΚ ένα προσάρτημα του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού, ενώ οι ισλαμιστές πρεσβεύουν πως δεν είναι τίποτα περισσότερο από μια “χριστιανική λέσχη” που δεν αφήνει χώρο για τη μουσουλμανική Τουρκία. (σημ.: το MHP ενσωματώνει τον τουρκικό εθνικισμό και το Εθνικό Κόμμα Σωτηρίας ‘*Milli*

Selamet Partisi, MSP” εκπροσωπεί τον ισλαμισμό. Μετά τα μέσα της δεκαετίας του '70, όταν η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ισπανία κάνουν αποφασιστικά βήματα προς τη δημοκρατική Ευρώπη, η Τουρκία εμφανίζεται όμηρος των ριζοσπαστικών κομμάτων, ομάδων και ιδεών κι όταν το στρατιωτικό καθεστώς αναλαμβάνει δράση το 1980 οι σχέσεις με την Ευρώπη παγώνουν (Arvanitopoulos, C. : 2009 σ.55)

2.Η περίοδος από το 1980 έως το 1987:

Ως αποτέλεσμα του στρατιωτικού πραξικοπήματος στις 12 Σεπτεμβρίου 1980, η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) αποφασίζει να αναστείλει επίσημα τη συμφωνία της Άγκυρας και οι πολιτικές σχέσεις σταματούν.

Το στρατιωτικό καθεστώς διαρκεί δύο χρόνια και τελειώνει επίσημα με τις εκλογές τον Νοέμβριο του 1983. Τα ινιά της κυβέρνησης αναλαμβάνει ο Τ. Özal και το κόμμα του (ANAP) και η αναστολή των σχέσεων αίρεται τον Σεπτέμβριο του 1986 όταν το Συμβούλιο Σύνδεσης ΕΟΚ-Τουρκίας πραγματοποιεί συνάντηση για πρώτη φορά μετά από μια μακρά παύση όπου οι σχέσεις αναθερμαίνονται.

Στις 17 Απριλίου 1987, η κυβέρνηση Özal παραδίδει την επίσημη αίτηση ένταξης στην ΕΟΚ και δύο χρόνια αργότερα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκπονεί τη γνώμη της. (σημ.: η αίτηση υποβάλλεται βάσει του άρθρου 237 της Συνθήκης ΕΟΚ και όχι σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις της συμφωνίας της Άγκυρας). Η γνωμοδότηση της Επιτροπής ολοκληρώνεται και δημοσιεύεται στις 18 Δεκεμβρίου 1989. Η πρόταση εγκρίνεται από το Συμβούλιο στις 5 Φεβρουαρίου 1990 και παρά το γεγονός ότι η Τουρκία συγκεντρώνει τα στοιχεία της “επιλέξιμης” χώρας, η διαδικασία αναβάλλεται ώστε οι οικονομικές και πολιτικές συνθήκες να γίνουν πιο ευνοϊκές. Η καθυστέρηση οφείλεται και στις εξελίξεις ενόψει της ολοκλήρωσης της ενιαίας αγοράς.

Προτεραιότητα της ΕΟΚ είναι η ολοκλήρωση της μετάβασης στην ενιαία αγορά διαδικασία που δεν αφήνει περιθώρια για περαιτέρω διεύρυνση. Αντιπροτάσσεται ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα συνεργασίας με στόχο τη διευκόλυνση της ένταξης και την ολοκλήρωση της τελωνειακής ένωσης ως το 1995. Παρόλο που η αίτηση δεν έχει κάποιο αποτέλεσμα θέτει εκ νέου το ζήτημα της ένταξης στην ευρωπαϊκή ατζέντα. (Arvanitopoulos, C. : 2009, σ. 56).

3.Η δεκαετία του 1990:

Στις 6 Μαρτίου 1995 κι ενώ η Τουρκία διοικείται από τον “μεγάλο συνασπισμό” του κεντροδεξιού Κόμματος της Tansu Çiller (Dogru Yol Partisi, DYP) και της Κεντρικής Αριστεράς του Deniz Baykal, το Συμβούλιο Σύνδεσης ΕΚ-Τουρκίας αποφασίζει σχετικά με την εγκαθίδρυση της τελωνειακής ένωσης, κατά το πρότυπο της συμφωνίας της Άγκυρας του 1963 και του πρόσθετου πρωτοκόλλου του 1970. Η απόφαση του Συμβουλίου λαμβάνει τη σύμφωνη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στις 13 Δεκεμβρίου 1995, και τίθεται σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1996.

Η απόφαση σηματοδοτεί την έναρξη μεταρρυθμίσεων ξεκινώντας από τις συνταγματικές μεταρρυθμίσεις. Στόχος αυτών είναι η προσέγγιση του ευρωπαϊκού κόσμου και η συγκατάθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την τελωνειακή ένωση, επιβεβαιώνοντας τις προσπάθειες εκπλήρωσης των όρων της πολιτικής ατζέντας που τέθηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης το 1993.(Arvanitopoulos, C.: 2009 σ. 57)

Η δεκαετία του 1990 βρίσκει την Τουρκία σε οικονομική, πολιτική και πολιτιστική κρίση. Στην πολιτική σκηνή εμφανίζονται κινήματα που δημιουργούνται στη βάση πολιτικών ταυτοτήτων: της κουρδικής, της μουσουλμανικής και της αλεβικής. Ο πιο σημαντικός παράγοντας της κρίσης είναι το ένοπλο κουρδικό αποσχιστικό κίνημα υπό την ηγεσία του PKK. Η αξιοπιστία του κράτους πλήττεται και υποβαθμίζονται οι προσπάθειες για τη δημιουργία ενός κράτους δικαίου.(Arvanitopoulos, C. : 2009 σ.57)

Η άνοδος του πολιτικού Ισλάμ λόγω της ανικανότητας των κοσμικών κομμάτων να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα της χώρας δεν βοηθά στην εκτόνωση της κρίσης. Η τάση εκπροσωπήθηκε στην πολιτική σκηνή από τα κόμματα του Εθνικού Προγράμματος Προοπτικής “*Milli Görüs*” (το Κόμμα Ευημερίας “*Refah Partisi RP*”, το Κόμμα της Αρετής “*Fazilet Partisi*” και το Κόμμα “*Felicity Saadet Partisi*” που ιδρύθηκε και διευθύνθηκε από τον Necmettin Erbakan.

Ο εξισλαμισμός της τουρκικής εκπαιδευτικής και πνευματικής ζωής, που ακολούθησε το στρατιωτικό πραξικόπημα της δεκαετίας του 1980, ερμηνεύεται ως προσπάθεια οχύρωσης της χώρας απέναντι στην απειλή της κομμουνιστικής ιδεολογίας. Η μαζική εσωτερική μετανάστευση της δεκαετίας του 1980 και η εγκατάσταση φτωχών

κοινοτήτων και ανθρώπων αγροτικής προέλευσης δεκτικών στη θρησκευτική κατήχηση, στις αστικές περιοχές συμβάλλει στην άνοδο της ισλαμικής πολιτικής στην εξουσία. (Arvanitopoulos, C. : 2009, σ.57)

Ως δεκαετία παρακμής, η δεκαετία του 1990 χαρακτηρίζεται από την άνοδο των κομμάτων της ριζοσπαστικής πολιτικής. Από το 1991 έως το 1999, η εκλογική εξουσία των κεντρώων κομμάτων της αριστεράς και της δεξιάς συρρικνώνεται από 83% σε 57%, ενώ κατά την ίδια περίοδο, το αντίστοιχο ποσοστό των ριζοσπαστικών κομμάτων αυξάνεται από 17% σε 42%. Ταυτόχρονα, τα ριζοσπαστικά κόμματα των εθνικιστικών και ισλαμικών στοιχείων διπλασιάζουν τα ποσοστά τους από 17% σε 34%. (Arvanitopoulos, C.: 2009, σ.58)

Στις 31 Δεκεμβρίου 1995 η ΕΚ και η Τουρκία συνάπτουν επίσημη συμφωνία τελωνειακής ένωσης που είναι η πρώτη ουσιαστικά τελωνειακή ένωση της ΕΚ με κράτος εκτός Ευρώπης. Την 1^η Ιανουαρίου 1996 η τελωνειακή ένωση τίθεται σε ισχύ και δημιουργεί τις προϋποθέσεις για στενότερη οικονομική και πολιτική σχέση.

Η τελωνειακή ένωση προχωρά πέρα από την κατάργηση των δασμολογικών και ποσοτικών εμποδίων στο εμπόριο και την εφαρμογή κοινού εξωτερικού δασμολογίου στις εισαγωγές από τρίτες χώρες, προβλέποντας την εναρμόνιση της Τουρκίας με τις πολιτικές της ΕΟΚ, σχεδόν σε κάθε τομέα της εσωτερικής αγοράς. Στη Σύνοδο Κορυφής στο Δουβλίνο τον Ιούλιο του 1996, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προτρέπει την Τουρκία να συμβάλει στην επίλυση του κυπριακού ζητήματος σύμφωνα με τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και ταυτόχρονα επισημαίνει την ανάγκη τήρησης υψηλότερων προτύπων για τα ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ στην Σύνοδο Κορυφής στο Λουξεμβούργο τον Δεκέμβριο του 1997 την αποκλείει από τον κατάλογο των επίσημων υποψηφίων, απορρίπτοντας το αίτημα για ένταξη.

Στο τελευταίο Συμβούλιο Σύνδεσης της 29ης Απριλίου 1997, η ΕΕ επιβεβαιώνει την επιλεξιμότητα της Τουρκίας για ένταξη και ζητά από την Επιτροπή να εκπονήσει συστάσεις για την εμβάθυνση των σχέσεων, υποστηρίζοντας όμως ότι η ποιότητα των σχέσεων εξαρτάται επιπλέον από την πορεία των ελληνοτουρκικών θεμάτων και την πρόοδο στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παρότι “επιλέξιμη” δεν συμπεριλαμβάνεται στην “Ατζέντα 2000” της Επιτροπής. (Ιούλιος 1997). (Arvanitopoulos, C. : 2009, σ.47).

4. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Ελσίνκι.

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Ελσίνκι το 1999 η Τουρκία αναγνωρίζεται επίσημα και σε ισότιμη βάση ως υποψήφια χώρα. Η Προεδρία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Ελσίνκι εγκρίνει τις προτάσεις της Επιτροπής (13 Οκτωβρίου 1999). Ενθαρρύνονται οι μεταρρυθμίσεις και η συμμετοχή της χώρας σε κοινοτικά προγράμματα ανοιχτά σε υποψήφιες χώρες και οργανισμούς, ενώ η Τουρκία έχει πλέον τη δυνατότητα συμμετοχής σε συναντήσεις μεταξύ των υποψηφίων κρατών και ΕΚ στο πλαίσιο της διαδικασίας προσχώρησης.

Τίθενται οι βάσεις για μια ποιοτική και αποτελεσματική συνεργασία και ακολουθεί η έγκριση του Κανονισμού πλαίσιο για την παροχή νομικής στήριξης για την εταιρική σχέση προσχώρησης από το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων (26 Φεβρουαρίου 2001). (σημ.: στόχος του κανονισμού είναι ο συνδυασμός της συνολικής χρηματοδοτικής συνδρομής της Κοινότητας στο πλαίσιο ενός ενιαίου προγράμματος. Η εταιρική σχέση για την προσχώρηση εγκρίθηκε επισήμως από το Συμβούλιο στις 26 Φεβρουαρίου 2001).

Μετά την απόφαση στο Ελσίνκι τον Δεκέμβριο του 1999, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εγκρίνει ένα σχέδιο στρατηγικής εταιρικής σχέσης (*Accession Partnership strategy*, στα τέλη του 2000, το οποίο επικαιροποιείται το 2003 και το 2006. Σύμφωνα με το πρώτο και το δεύτερο στρατηγικό σχέδιο προσχώρησης, προϋπόθεση για την έναρξη των διαπραγματεύσεων είναι η υποχρέωση συμμόρφωσής της με τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης. (Jung, D and Raudvere, C : 2008, σ. 21)

Η τουρκική κυβέρνηση προχωρεί το εθνικό πρόγραμμα για την υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου, το οποίο συμπεριλαμβάνει την κλίμακα των μεταρρυθμίσεων σε όλους τους τομείς πολιτικής και οικονομίας καθώς και τις προσπάθειες εναρμόνισης της τουρκικής νομοθεσίας με τη νομοθεσία της ΕΕ.(σημ.: τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, το τουρκικό κοινοβούλιο υιοθετεί 34 τροπολογίες στο Σύνταγμα, ενώ το 2002 προχωρά και εγκρίνει τροποποιήσεις στον Ποινικό Κώδικα για την ελευθερία της έκφρασης και του Τύπου και την πρόληψη των βασανιστηρίων).

Η Επιτροπή εκδίδει τη δεύτερη τακτική έκθεση σχετικά με την επιτευχθείσα πρόοδο για την προσχώρηση στις 13 Οκτωβρίου 1999. Οι προτάσεις ικανοποιούν την Τουρκία καθώς προετοιμάζουν την πλήρη ένταξή της στην ΕΕ και ξεκινά μια νέα φάση στις

σχέσεις. Με τη σειρά της η Άγκυρα, στις 19 Μαρτίου του 2001 ανακοινώνει το εθνικό πρόγραμμα για την υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου, το οποίο παρουσιάζεται στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 26 Μαρτίου 2001 και, πραγματοποιεί σημαντικά βήματα για την πλήρωση των όρων ένταξης με βασική κίνηση, την αναθεώρηση του Συντάγματος, όπου τροποποιούνται τριάντα τέσσερα (34) άρθρα του τουρκικού Συντάγματος. Το σχήμα των συνταγματικών τροπολογιών είναι ευρύ και συμπεριλαμβάνει τον τομέα των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λάακεν στις 14-15 Δεκεμβρίου 2001 έχει σημαντικές επιπτώσεις στις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας και ειδικότερα στη διαδικασία προσχώρησης. Οι ενέργειες της Τουρκίας όσον αφορά στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας και οι εξελίξεις στην Κύπρο έχουν θετικό αντίκτυπο, ενώ θετικό βήμα συνιστά επίσης η συμμετοχή της στη Συνέλευση για το μέλλον της Ευρώπης σε ισότιμη βάση, γεγονός που επιβεβαιώνει την ισοβαρή προοπτική ένταξης της χώρας. (σημ.: η Τουρκία συμμετέχει στη Συνέλευση με δύο βουλευτές και έναν εκπρόσωπο της κυβέρνησης).

Η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2001 είναι ενθαρρυντική αλλά και σε διαφορετικό ύψος αφού εστιάζει στις συνταγματικές τροποποιήσεις και σε θέματα σχετικά με τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες. Η Τουρκία λαμβάνει μέτρα για τη βελτίωση των οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών δικαιωμάτων, των ανθρώπινων δικαιωμάτων και τον εκσυγχρονισμό του σωφρονιστικού συστήματος που αξιολογούνται θετικά όμως, παρά τις φιλόδοξες και πολλά υποσχόμενες εξελίξεις, στη διάσκεψη Κορυφής της Κοπεγχάγης (Δεκέμβριος του 2002) οι 15 ηγέτες της ΕΕ υιοθετούν ένα σχέδιο για την “ανατολική” διεύρυνση της ΕΕ συμπεριλαμβάνοντας δέκα επιπλέον χώρες, χωρίς να εγκρίνεται το τουρκικό αίτημα ή να ορίζεται ημερομηνία έναρξης διαπραγματεύσεων. (Carkoglu, A. Rubin, B : 2003, σ. 4-8)

Οι διαπραγματεύσεις προσχώρησης ξεκινούν στις 3 Οκτωβρίου 2005 όπου ανοίγονται 16 κεφάλαια, ενώ μόνο ένα κεφάλαιο κλείνει προσωρινά. (Stratfor Worldview 2018 Annual Forecast)

B. O R. T. Erdoğan στην εξουσία:

1. Η πολιτική διαδρομή του AKP :

Παρότι η καταγωγή και οι σπουδές του δεν δημιουργούσαν τις προϋποθέσεις για την ανέλιξή του σε υψηλά αξιώματα, ο Erdoğan κατάφερε να εξελιχθεί γρήγορα. Εξελέγη δήμαρχος της Κωνσταντινούπολης το 1994 και το 2001 δημιούργησε το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AK party). Τον Νοέμβριο του 2002 εκλέγεται πρωθυπουργός και το 2014 εκλέγεται απευθείας Πρόεδρος της χώρας του.

Οι πρόωρες εκλογές και η ανάδειξη του AKP ανοίγουν τον δρόμο για τη μετάβαση σε μια νέα εποχή και δημιουργούν πολλές ελπίδες για την ανατολή της “νέας” Τουρκίας. (σημ.: η στάση στο κυπριακό ζήτημα είναι ένα ελπιδοφόρο μήνυμα). (Jung, D. and Raudvere, C.: 2008, σ. 22). Παρά τις ισλαμικές ρίζες του κόμματος και τη δυσπιστία των εκπροσώπων του κοσμικού κατεστημένου, το AKP προβάλλει τον φιλοευρωπαϊκό του χαρακτήρα και δείχνει πρόθυμο να προχωρήσει τις αλλαγές που ξεκίνησε η προηγούμενη κυβέρνηση ώστε οι ευρωπαϊκές αξίες να ενσωματωθούν στην τουρκική πραγματικότητα.

Το αποτέλεσμα των εκλογών της 3ης Νοεμβρίου είναι αναμενόμενο (σημ.: συγκέντρωσε 34% των ψήφων και 66% -363 από τις 550- των κοινοβουλευτικών εδρών), κανείς ωστόσο δεν μπορούσε να προβλέψει την ισχυρή απόδοση του AKP ή τα πολύ χαμηλά ποσοστά των κομμάτων του πρώην πρωθυπουργού Μπουλέτ Ετσεβίτ (DSP) και πρώην υπουργού Εξωτερικών Ισμαήλ Τζεμ (σημ.: ούτε το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα CHP κατόρθωσε να δείξει ισχυρή παρουσία, παρά την προσχώρηση του Κεμάλ Ντερβίς). Καμία άλλη παράταξη δεν κατόρθωσε να ξεπεράσει το όριο του 10%. (Arvanitopoulos, C.: 2009, σ. 59)

Εκτός από τους οικονομικούς λόγους υπάρχουν και πολιτικοί που εξηγούν την εύνοια μεγάλου αριθμού ψηφοφόρων και την ανάδειξη του AKP. Το κόμμα στηρίζει την προεκλογική του εκστρατεία σε μια σειρά από θετικές υποσχέσεις και εμφανίζει μια πολυδιάστατη πρακτική σε σχέση με τις υπόλοιπες παρατάξεις που επιμένουν να τονίζουν μονομερώς συγκεκριμένα θέματα. Επιπλέον, η ευέλικτη στάση του απέναντι στον άκαμπτο και εξτρεμιστικό λόγο των υπολοίπων αναμφισβήτητα κάνουν τη διαφορά. Με την πάροδο του χρόνου, η μακροοικονομική βελτίωση που παρουσιάζεται κατά τα χρόνια της διακυβέρνησής του, η πτώση των ποσοστών πληθωρισμού και της ανεργίας και η βελτίωση της κατανομής του εισοδήματος, υπερκέρασαν τον γενικό

προβληματισμό πως το κόμμα θα έθετε σε κίνδυνο τον κοσμικό χαρακτήρα του κράτους και δικαιολογούν το υψηλό ποσοστό των υποστηρικτών του.

Στην Τουρκία γεννιέται η ‘‘μουσουλμανική δημοκρατία’’, κατ’ αντιστοιχία του σχηματισμού των χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων και ιδεολογιών σε χώρες όπως η Ιταλία και η Γερμανία στη δεκαετία του 1950 και του 1960, η Ισπανία (Λαϊκό Κόμμα) και η Ελλάδα (Κόμμα Νέας Δημοκρατίας) τη δεκαετία του 1970 και 1980. Αναμφισβήτητο το κόμμα θα χρειαστεί χρόνο και βοήθεια από την Ευρώπη για μπορέσει να ολοκληρώσει αποτελεσματικά την μετάβαση του από το περιβάλλον του αντιδυτικού ισλαμισμού, σε μια ολοκληρωμένη φιλοδυτική μουσουλμανική δημοκρατία. (Arvanitopoulos, C.: 2009, σ.61, Φίλης, Κ. : 2017, σ. 35)

Η έλευση του Erdoğan δημιουργεί ανησυχίες σχετικά με την αποδυνάμωση της κοσμικής ταυτότητας του κράτους. Παρά το γεγονός ότι αποστασιοποιείται από ισλαμιστικές ριζοσπαστικές τάσεις και δίνει έμφαση στον εκδημοκρατισμό της χώρας και στην ένταξή της στην ΕΕ, η γενικότερη καχυποψία της ‘‘κρυφής ατζέντας’’ του ‘‘ισλαμισμού’’ παραμένει. (σημ.: περιορισμοί στην κατανάλωση αλκοόλ, η αντικατάσταση των ‘‘κοσμικών’’ υπαλλήλων σε δημόσια γραφεία). (Alessandri, E. : 2010, σ. 2)

Το AKP ξεκινά ως κόμμα συσπείρωσης φιλελεύθερων και συντηρητικών στοιχείων μεταξύ των τουρκικών ελίτ, που συγκεντρώνονται στο ανατολικό μέρος της χώρας, με στόχο τη δημιουργία ενός πολιτιστικού αντίλογου προς τον ‘‘κεμαλισμό’’, που εκπροσωπούσαν από το Κόμμα των Λαών (CHP) - το παλαιότερο κόμμα της Τουρκίας - και από άλλα τμήματα του ‘‘κοσμικού κατεστημένου’’, μετατοπίζοντας το κέντρο βάρους της εξωτερικής πολιτικής από την αντιπαράθεση στην εμπλοκή. (Alessandri, E. : 2010, σ. 5 - 6).

Υποστηρικτές των πολιτικών επιλογών του AKP στα πρώτα του βήματα είναι ο F. Gülen και το κίνημά του. Η φύση και ο βαθμός των σχέσεων μεταξύ AKP και Gülen έρχονται στο φως το 2010 και το 2011 με τη δημοσίευση δύο βιβλίων, σύμφωνα με τα οποία, οι οπαδοί του τελευταίου συνεργάζονται με τις αστυνομικές αρχές και τη δικαστική εξουσία προκειμένου να παραποιήσουν στοιχεία και να στοιχειοθετήσουν κατηγορίες εναντίον των αντιπάλων του AKP. (σημ.: οι αναφορές γίνονται για τις υποθέσεις Ergenekon και Bayloz. (Martin, N. 2015, σ.185).

Ο πληθυσμός της Τουρκίας χαρακτηρίζεται από ανομοιομορφία: Αποτελείται από Τούρκους σε ποσοστό 70 - 75%, Κούρδους σε ποσοστό 20% και από άλλες εθνότητες σε ποσοστό 7-12%. Την τουρκική κοινωνία χαρακτηρίζει ένα πολυδιάστατο σχήμα εθνοτικών και γλωσσικών μειονοτήτων με τους Κούρδους να αποτελούν το πιο σημαντικό μέρος αφού οι υπόλοιπες ομάδες έχουν πλέον αποδυναμωθεί. (σημ.: η ποικιλομορφία της τουρκικής κοινωνίας επιβεβαιώνεται και απεικονίζεται στο δημοψήφισμα του 2017: Το 51,41% ψήφισε υπέρ των αλλαγών ενώ το 48,59% ψήφισε κατά των αλλαγών. Τα μεγάλα αστικά κέντρα οι περιοχές με υψηλό οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο απάντησαν “ΟΧΙ” στις αλλαγές του Προέδρου, ενώ υποβαθμισμένες και χαμηλού μορφωτικού επιπέδου περιοχές τον υποστήριξαν). (Φίλης, Κ.: 2017 σ. 15, 22)

Το ΑΚΡ αγκαλιάζει μια μεγάλη μάζα ανθρώπων που ανήκουν στον φιλελεύθερο χώρο, άτομα που βρίσκονται στο περιθώριο του κεμαλικού χώρου, εθνικιστές, βαθιά θρησκευόμενους ακόμα και Κούρδους θρησκευόμενους. Έχει ως στόχο πολίτες που προέρχονται από τον χώρο της λαϊκής δεξιάς, άτομα από λαϊκά στρώματα με χαμηλό επίπεδο μόρφωσης και συντηρητική στάση απέναντι σε διάφορους τομείς της ζωής, συμπεριλαμβανομένης και της θρησκείας (Φίλης, Κ.: 2017 σελ 38-39)

Το 65% του πληθυσμού της χώρας προσδιορίζεται ως συντηρητικό και αποτελείται από ισλαμιστές, λαϊκιστές και αυταρχικούς, ενώ το 35% έχει μεγαλύτερες επιρροές από τη Δύση και λιγότερες από τη θρησκεία. Σε ποσοστό 60% οι ψηφοφόροι του ΑΚΡ προβάλλουν τη “μουσουλμανική” τους ταυτότητα, σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο που είναι μόνο 35%. Το 40% των υποστηρικτών προσδιορίζεται ως “Τούρκοι” ή “πολίτες της Δημοκρατίας της Τουρκίας”, ενώ ο εθνικός μέσος όρος είναι 60%. Γίνεται αντιληπτό πως οι υποστηρικτές του ΑΚΡ είναι περισσότερο “μουσουλμάνοι” και λιγότερο “Τούρκοι” από τους μέσους Τούρκους πολίτες. (Φίλης, Κ.: 2017, σ. 20)

Το μορφωτικό τους επίπεδο είναι χαμηλότερο σε σχέση με τους υποστηρικτές του CHP αφού, το 54% έχει μόλις 5 έτη πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, όταν ο μέσος όρος είναι 42%, το 33% μόρφωση λυκείου, ενώ ο εθνικός μέσος όρος είναι 40% και τέλος, μόνο το 8% είναι απόφοιτοι πανεπιστημίων, ενώ ο μέσος όρος είναι 12%. (Arvanitopoulos, C. : 2009 σ .61, Φίλης, Κ.: 2017 σ. 20).

Πέραν των εθνοτικών και γλωσσικών διαφοροποιήσεων υπάρχει έντονη η θρησκευτική διαφοροποίηση μεταξύ σουνιτών και αλεβιτών με τους τελευταίους να υποστηρίζουν

και να συνεργάζονται με τους Κούρδους, καθώς πολλοί απ' αυτούς έχουν κουρδική καταγωγή και να βρίσκονται απέναντι από τον σουνίτη Erdoğan (Φίλης, Κ. 2017, σ. 18)

Τέλος, το χάσμα μεταξύ πλουσίων και οικονομικά ασθενέστερων παραμένει αμετάβλητο παρά την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Ο Erdoğan εκμεταλλευόμενος τις διαφοροποιήσεις που χαρακτηρίζουν το πολυδιάστατο σχήμα της τουρκικής πραγματικότητας προσπαθεί να συνθέσει μια νέα οικονομική και πολιτική ελίτ η οποία θα είναι απολύτως υποταγμένη σ' αυτόν. (Φίλης, Κ. 2017, σ. 21)

Από την ημέρα της εκλογής της, η ηγεσία του AKP δεσμεύεται για την ολοκλήρωση της ένταξης στην ΕΕ και εμφανίζεται με ευρωσυμμετρικό προσανατολισμό (C. Arvanitopoulos : 2009 p.60). Ωστόσο, η εικόνα αργότερα μεταβάλλεται με τον πρωθυπουργό να μετατρέπεται σε δεσποτικό ηγέτη που χωρίς να αποδεσμεύεται από παρελθοντικές πρακτικές παρουσιάζει έντονα στοιχεία εθνικισμού. (Φίλης, Κ. 2017, σ. 35)

Προτεραιότητα των αλλαγών αποτελούν η οικονομία, η διαφάνεια, το κράτος δικαίου και οι αρχές της δημοκρατίας.(Nas, T.F.: 2010, σ.112). Το AKP υπογραμμίζει τις αποτυχίες της οικονομικής πολιτικής των προηγούμενων καθεστώτων και αξιοποιεί την εικόνα του ως νέο πολιτικό κόμμα που είναι πρόθυμο και ικανό να αντικαταστήσει προηγούμενες αποτυχημένες πρακτικές.(Nas, T.F.: 2010, σ.114).

Στις εκλογές του Ιουλίου του 2007, πέντε χρόνια μετά την ανάληψη της εξουσίας, αυξάνει το μερίδιό του κατά 13 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με τις προηγούμενες εκλογές, από 34% σε 47%. Τα υπόλοιπα μεγάλα κόμματα (MHP, CHP, DTP) συγκεντρώνουν ψήφους από ορισμένες μόνο περιοχές της χώρας: το CHP από τις παράκτιες περιοχές του Μαρμαρά και του Αιγαίου, το MHP από τις εσωτερικές περιφέρειες της Ανατολίας και το DTP από τις νοτιοανατολικές περιοχές, ενώ μόνο το AKP λαμβάνει ψήφους από κάθε γωνιά της χώρας, συμπεριλαμβανομένων ανθρώπων κουρδικής καταγωγής. (Arvanitopoulos, C.: 2009, σ.61). Η ομοιόμορφη κατανομή των ψήφων και το υψηλό ποσοστό αποδεικνύουν την αποτελεσματική κίνηση του κόμματος να καταλάβει το κεντροδεξιό κομμάτι του πολιτικού φάσματος της Τουρκίας και να επαναπροσδιορίσει την κεντροδεξιά. Η τουρκική πολιτική ορίζεται σε τρεις άξονες: τον ισλαμικό συντηρητισμό στην πολιτική, τον νεοφιλελευθερισμό στην οικονομία και τον ευρωπαϊκό / ενωσιακό προσανατολισμό στις εξωτερικές σχέσεις.

Επιδεικνύοντας ευελιξία, ο Erdoğan προσπαθεί να προσεγγίσει το κίνημα Gülen που είναι έκφραση μετριοπαθούς και ήπιας εκδοχής του Ισλάμ και δεν έρχεται σε ανοιχτή αντιπαράθεση με τους εκπρόσωπους του κοσμικού κράτους, παρότι δεν αποφεύγει τη σύγκρουση με την “κοσμική ελίτ” κατά την περίοδο 2007-2008, (σημ.: Πρόκειται για τη συνταγματική κρίση κατά την εκλογή του Προέδρου A. Gül που προκάλεσε μεγάλη ανησυχία τόσο στους διεθνείς παρατηρητές όσο και στους υποστηρικτές της δημοκρατίας στην Τουρκία). (Alessandri, E. : 2010, σ. 2)

Εφαρμόζει πιστά τη δημοσιονομική γραμμή εξυγίανσης του ΔΝΤ συμφωνηθείσα από τον Κεμάλ Ντερβίς αναγνωρίζει τις εθνοτικές, θρησκευτικές και πολιτισμικές διαφοροποιήσεις της τουρκικής κοινωνίας, προωθεί οικονομικές μεταρρυθμίσεις και ιδιωτικοποιήσεις φιλελεύθερου χαρακτήρα και έχει, αρχικώς τουλάχιστον, την ανοχή των φιλελεύθερων κοσμικών κύκλων. (Φίλης, Κ. : 2017, σ. 37)

Οι οικονομικές και πολιτικές συγκυρίες βοηθούν στην εδραίωσή του στην τουρκική πολιτική σκηνή: η οικονομία ανακάμπτει μετά από την χρηματοοικονομική κρίση του 1999-2001, συρρικνώνεται το ποσοστό της φτώχειας, η μείωση του χρέους διευκολύνει την απορρόφηση κονδυλίων για την παιδεία και την υγεία, δημιουργείται μια νέα μεσαία τάξη, αποπληρώνονται τα δάνεια του ΔΝΤ, η Τουρκία εισέρχεται στην ομάδα G20, ενώ μεγάλα έργα γίνονται στην χώρα. (Φίλης, Κ. : 2017, σ. 41).

Παρά το δυναμικό και θετικό ξεκίνημα τα ανοιχτά μέτωπα υφίστανται. Το AKP προσπαθεί να εξουδετερώσει την γραφειοκρατία του στρατού χωρίς ωστόσο να διαγράφει θεσμική πρόοδο. Εθνικιστικά στοιχεία επανέρχονται στο προσκήνιο, (σημ.:μέρος αυτών είναι ενταγμένο στον Erdoğan – εθνικιστικό κόμμα Μπαχτσελί) και δεν λείπουν οι προσπάθειες αποσταθεροποίησης της κυβέρνησης το 2006 και διαδηλώσεις κατά του φονταμεταλιστικού κινδύνου που εκφράζει, με αποτέλεσμα να στοχοποιηθούν οι οπαδοί του Gülen και οι Κούρδοι. (Φίλης, Κ. : 2017, σ. 42)

Οι σχέσεις με το στρατόπεδο Gülen διαταράσσονται καθώς και οι δύο πλευρές προσπαθούν να επιβληθούν. Παρότι αρχικός σύμμαχός και το μέσο διείσδυσης και ελέγχου της αστυνομίας και της δικαιοσύνης, το προφίλ του οποίου βοήθησε τον Erdoğan να δείξει μετριοπαθής στη Δύση και ταυτόχρονα να κάνει άνοιγμα στα αραβικά κράτη, ειδικότερα μετά το “πραξικόπημα” του Ιουλίου του 2016 το κίνημα Gülen δέχεται ένα ανελέητο κυνηγητό. (Φίλης, Κ. : 2017, σ. 43).

Όσον αφορά στο κουρδικό ζήτημα, η νέα ηγεσία δεν έχει σταθερή πλευση. Το 2002 αναφέρει πως δεν υπάρχει κουρδικό ζήτημα, το 2005 προτείνει τη συμπερίληψη των Κούρδων στην τουρκική ταυτότητα κι από την άλλη επιτρέπει την επίθεση κατά του κουρδικού κινδύνου και την εντατικοποίηση των συγκρούσεων το 2006 και 2009. Το 2015, οι προσπάθειες εξομάλυνσης με τη συνδρομή του Öcalan αποτυγχάνουν και οι Κούρδοι παραμένουν ανοιχτή πληγή για την ηγεσία της χώρας. (Φίλης, Κ. : 2017, σ. 44).

2. Οι προσπάθειες για την ένταξη στην ΕΕ:

Η άνοδος του Erdoğan στην εξουσία ουσιαστικά συνοδεύεται από μια αδιάλειπτη προσπάθεια διαχείρισης του τρίπτυχου των ‘‘κοσμικών’’ της στρατογραφειοκρατίας που ελέγχει την Τουρκία για ογδόντα (80) περίπου χρόνια, των ισλαμιστών που υπάρχουν στο κόμμα του και θεωρούν ήπιες και μετριοπαθείς τις επιλογές του αλλά και των Κούρδων. (Φίλης, Κ.: 2017 σελ 6). Στη διαδικασία αυτή, ασφαλώς δεν θα πρέπει να παραγκωνίζεται και ο ρόλος του δικαστικού συστήματος που επικουρεί τον στρατό στις ενέργειες καταστολής απειλών κατά του κοσμικού κράτους.

Τρία χρόνια μετά τη διάσκεψη κορυφής στο Ελσίνκι το 1999, το AKP υποστηρίζει με θέρμη την ένταξη. Σε αντίθεση με τις προηγούμενες δεκαετίες που μόνο παθητική στάση έχουν να επιδείξουν, ξεκινούν εντατικά σημαντικές θεσμικές, οικονομικές και πολιτικές μεταρρυθμίσεις. Τα φιλόδοξα σχέδια δίνουν το 2005 στην ΕΕ το ‘‘πράσινο φως’’ για την έναρξη των διαπραγματεύσεων. (Alessandri, E.: 2010, σ. 7). Όμως η πορεία επισκιάζεται από το επιχείρημα πως η χώρα είναι ‘‘πολύ μεγάλη, πολύ φτωχή και πολιτισμικά πολύ διαφορετική’’(Jung, D. and Raudvere, C :2008 σ. 19)

Την περίοδο της εξουσίας του AKP, αναδεικνύονται δύο αντίρροπες δυνάμεις : στον ένα πόλο είναι οι προσπάθειες για την εξέλιξη της κοινωνίας σε κοινωνία με έντονα θρησκευτική και συντηρητική προοπτική, ενώ στον άλλο βρίσκονται οι κεμαλιστές που επιθυμούν τη θεσμική ισορροπία μεταξύ των εξουσιών και μια κοινωνία ελεύθερης έκφρασης κοντά στα πρότυπα της Δύσης. (Φίλης, Κ.: 2017 σ. 23 24)

Η πορεία των μεταρρυθμίσεων επιδεικνύει σημαντικά επιτεύγματα σε τομείς όπως ο σεβασμός των μειονοτήτων, το ‘‘άνοιγμα’’ προς τους Κούρδους και ο σεβασμός της πολιτιστικής τους ταυτότητας ‘‘*comprehensive democratic opening process towards the*

Kurds”(Emiliano Alessandri : 2010 p 8). Μετριοπαθείς και φιλοευρωπαϊκές φωνές του κουρδικού πληθυσμού εκπροσωπούνται στο τουρκικό κοινοβούλιο (σημ.: η αναφορά γίνεται για το Κόμμα της Δημοκρατικής Κοινωνίας DTP, το οποίο όμως κρίθηκε παράνομο και αντισυνταγματικό από το Συνταγματικό Δικαστήριο γεγονός που δείχνει οπισθοχώρηση στον δρόμο των αλλαγών).

Για την Τουρκία, η όλη διαδικασία ένταξης στρέφεται γύρω από το αίσθημα του “ανήκειν”. Η προσχώρηση θα ήταν η επιτομή της επιτυχούς μετάβασης προς τον εκδημοκρατισμό και εκσυγχρονισμό και θα ολοκλήρωνε τη θεσμική στροφή της προς τη Δύση μετά τη συμμετοχή της στο NATO και το Συμβούλιο της Ευρώπης. (σημ.: σε συνέχεια των επιλογών του Κ. Ατατουρκ η χώρα θα αποκτούσε πρωταγωνιστικό ρόλο στην ευρωπαϊκή σκηνή). (Alessandri, E. : 2010 σ. 11)

Η “στοχοθεσία” του κόμματος σε σχέση με την πορεία προς την ένταξη, δεν μεταβάλλεται ούτε κατά τη δεύτερη εκλογική του νίκη το 2007. (Alessandri, E. : 2010 σ. 7) (σημ.: από το 2000 έχει συσταθεί η Γενική Γραμματεία Ευρωπαϊκών Υποθέσεων, με αρμοδιότητα την εφαρμογή των εσωτερικών μεταρρυθμίσεων, η οποία τίθεται για πρώτη φορά, υπό την καθοδήγηση του Υπουργού Ευρωπαϊκών Υποθέσεων και αναφέρεται απευθείας στον πρωθυπουργό).

Ωστόσο, η δεύτερη περίοδος διακυβέρνησης του AKP, χαρακτηρίζεται από επιβράδυνση του ρυθμού των αλλαγών που θα φέρουν την Τουρκία πιο κοντά στο κοινοτικό κεκτημένο κυρίως λόγω της απογοήτευσης που αισθάνεται η τουρκική κυβέρνηση από την έκβαση των συνομιλιών. Η Τουρκία φαίνεται να παλεύει με τη συνεχή αμφισβήτηση και την τάση υποβάθμισης των προσπαθειών της για τη σύγκλιση. (σημ. η κυβέρνηση της Γαλλίας, αμφισβητεί την “ένταξη” και αμφιβάλλει για τις προσπάθειες της χώρας αλλά και η ευρωπαϊκή κοινή γνώμη εμφανίζεται προβληματισμένη και ανήσυχη.) (Alessandri, E. : 2010 σ. 7).

Οι καθυστερήσεις, οι ατέρμονες συζητήσεις σχετικά με την τουρκική “επάρκεια” και οι συνεχείς απογοητεύσεις από την έκβαση των διαπραγματεύσεων μετατρέπουν το θέμα της ένταξης σε παιχνίδι του “όλα ή τίποτα” τόσο από την πλευρά της κυβέρνησης όσο και από τα κόμματα της αντιπολίτευσης. (Alessandri, E. : 2010 σ. 11).

Για τη στασιμότητα και τις καθυστερήσεις ευθύνονται και εγχώριοι παράγοντες. Για να εναρμονιστεί η χώρα με το κοινοτικό κεκτημένο θα πρέπει να προχωρήσει σε δομικές αλλαγές τόσο εσωτερικές όσο και εξωτερικές (εργασιακές σχέσεις και το εργατικό

δίκαιο) και έντονες αντιστάσεις παρατηρούνται από τα τμήματα της κοινωνίας που επιθυμούν τη διατήρηση του status quo. (σημ.: από τον στρατό) (Alessandri, E. : 2010 σ. 12)

Ο σκεπτικισμός εκ μέρους των ευρωπαίων μεταφράζεται σε ενέργειες που κάθε άλλο παρά διευκολύνουν τις διαπραγματεύσεις. Η Γαλλία εμποδίζει επιπλέον πέντε κεφάλαια προς συζήτηση, καθώς το άνοιγμά τους σχετίζεται με οικονομικά θέματα που άπτονται της ιδιότητας του κράτους – μέλους. Το αποθαρρυντικό κλίμα οδηγεί την τουρκική κυβέρνηση στην επιλογή της διαφοροποίησης του χαρτοφυλακίου της, διερευνώντας άλλες εκτός ΕΕ ‘‘συμμαχίες’’. (Alessandri, E. : 2010 σ. 12)

Ευρωσκεπτιστικές τάσεις υπάρχουν και μεταξύ των υποστηρικτών της κυβέρνησης, καθώς το 78% πιστεύει πως ένταξη ενδέχεται να διαβρώσει τις εθνικές θρησκευτικές αξίες, ενώ ένα ποσοστό 60% πιστεύει πως οι Ευρωπαίοι δεν κατανοούν την Τουρκία και τους πολίτες της και δεν είναι ειλικρινείς όσον αφορά στην αποδοχή της χώρας ως πλήρες μέλος, αφού επιβάλλουν όρους διαφορετικούς σε σχέση με τα άλλα υποψήφια κράτη. Η ΕΕ παίρνει τη μορφή μιας ‘‘χριστιανικής λέσχης’’ στην οποία η Τουρκία δεν πρόκειται ποτέ να ενταχθεί παρά τις όποιες φιλότιμες προσπάθειές της (Arvanitopoulos, C. 2009, σ.60).

Από την πλευρά του το ΑΚΡ προσπαθεί να απενοχοποιήσει τον ισλαμικό τρόπο σκέψης και να προσδώσει στοιχεία δυτικού πολιτισμού στην ταυτότητα της χώρας του. Χρησιμοποιεί την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ παράλληλα προάγει την εικόνα του σωστού Τούρκου πολίτη ο οποίος σέβεται απόλυτα τα θρησκευτικά του καθήκοντα. Η διαδικασία ισλαμοποίησης απλώνεται επηρεάζοντας πολλούς τομείς : τον ρόλο της γυναίκας στην κοινωνία, την παιδεία, το πρόγραμμα διδασκαλίας, την δικαιοσύνη, τις αστυνομικές αρχές. (Φίλης, Κ.: 2017 σ. 25, 26, 28)

Ο προσδιορισμός της πολιτιστικής και θρησκευτικής ταυτότητας βάζει σε στόχο όσους διαφοροποιούνται από την γραμμή Erdoğan, ο οποίος προσπαθεί να αναδείξει την ανωτερότητα του ισλαμικού τρόπου σκέψης επιβεβαιώνοντας το ελλειπτικό δυτικό μοντέλο που θεωρεί πως εγκυμονεί κινδύνους που σχετίζονται με τη διάβρωση των χαρακτηριστικών της μουσουλμανικής ταυτότητας. Απευθυνόμενος στα λαϊκά, συντηρητικά και λιγότερο μορφωμένα στρώματα, ο πρωθυπουργός, προσπαθεί να ενισχύσει το προφίλ του χρησιμοποιώντας θρησκευτικά και εθνικιστικά σύμβολα ώστε να νομιμοποιήσει τις επιλογές του. Καταφέρνει να δημιουργήσει ένα κλίμα έντονης

καχυποψίας για τους δυτικούς θεσμούς σε τέτοιο βαθμό που ακόμα και η εικόνα της Ρωσίας βελτιώνεται στα μάτια του πληθυσμού. Αποτέλεσμα της στάσης του είναι το 2015 οι υποστηρικτές της ένταξης να μειώνονται σε ποσοστό 55% και το 2017 το ποσοστό να είναι μικρότερο του 50% σε σχέση με το 2005 που ήταν 68%. (Φίλης, Κ.: 2017 σ. 30-31).

Σε πείσμα της άποψης πολλών ευρωπαίων που ισχυρίζονται πως για λόγους θρησκείας η ένταξη θα πρέπει να παραμείνει ευσεβής πόθος, προχωρά τη διαδικασία εξευρωπαϊσμού. Η κυβέρνηση του ΑΚΡ προσπαθώντας να μετριάσει το κλίμα της ισλαμοφοβίας ενεργεί ώστε να αποδείξει ότι το Ισλάμ και η πλουραλιστική δημοκρατία μπορούν να συνυπάρξουν και σε κάποια βαθμό καταφέρνει να αποφύγει διαταραχές στην ομαλή πολιτική και οικονομική μεταμόρφωση της χώρας ενώ παράλληλα, εκμεταλλεύεται τη συνεχώς αναπτυσσόμενη οικονομία και παρουσιάζει τη χώρα του ως γέφυρα επικοινωνίας μεταξύ του Ισλάμ και της Δύσης. (Jung, D and Raudvere, C : 2008 σ. 19, 20)

Τα εμπόδια εσωτερικά και εξωτερικά που ανακύπτουν είναι πολλά όπως πολλές είναι και οι φωνές που υποστηρίζουν πως η κυβέρνηση απειλεί με τις επιλογές της τον κοσμικό χαρακτήρα της χώρας. Η διατήρηση της προοπτικής προσχώρησης και η υποστήριξη της ΕΕ θα δώσουν αναμφισβήτητο το αίσθημα της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και την πολιτική ασφάλεια που χρειάζεται η Τουρκία για να διαχειριστεί δύσκολα ζητήματα. Ωστόσο, η ευρωπαϊκή στήριξη δεν φαίνεται να δίνεται απλόχερα καθώς ο δυτικός κόσμος πιστεύει πως δεν ταυτίζεται με τους Τούρκους, τους οποίους θεωρεί ξένους από άποψη των πολιτιστικών θρησκευτικών και ιστορικών καταβολών. (Jung, D and Raudvere, C : 2008, σ. 28)

Γ. Οι εξωτερικές σχέσεις της Τουρκίας:

1. Το δόγμα *Davutoğlu* και η αναβάθμιση του ρόλου της χώρας:

Οι προσπάθειες του Erdoğan να φέρουν τη χώρα πιο κοντά στη Δύση, δημιούργησαν την εικόνα τόσο στην ΕΕ όσο και στις ΗΠΑ πως απέναντί τους βρίσκεται ένας μετριοπαθής “χριστιανοδημοκράτης” ηγέτης που παρά τις ισλαμικές του αναφορές, επιθυμεί να προάγει φιλελεύθερες αλλαγές. (Φίλης, Κ: 2017, σ. 45).

Το ΑΚΡ υποστηρίζει τη διατήρηση των καλών σχέσεων με τη Δύση, πρακτική που διαφοροποιείται σημαντικά κατά τη δεύτερη περίοδο της διακυβέρνησής του (2007-11), όπου η οικονομική ανάπτυξη της Τουρκίας με τους δείκτες να βρίσκονται σε υψηλότερα επίπεδα από τον μέσο όρο των ΚΜ της ΕΕ σε συνδυασμό με το αίσθημα εμπιστοσύνης στη σταθερή κυβέρνηση δημιουργούν έντονες διαθέσεις “αυτονομίας” σε θέματα εξωτερικής πολιτικής (Alessandri, E, : 2010 σ. 13)

Με σημείο αναφοράς την έννοια του "στρατηγικού βάθους" όπως διατύπωσε και επεξεργάστηκε ο Ahmet Davutoğlu, η Άγκυρα θέτει ως στόχο την προσέλκυση των γειτονικών κρατών και την ανάδειξή της σε σταθεροποιητική δύναμη στην ευρύτερη περιοχή. Ο αρχιτέκτονας της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής υποστηρίζει πως η ταυτότητα και η ιστορία της Τουρκίας θα τη βοηθήσουν να διαδραματίσει έναν σημαντικό ρόλο στην περιοχή και επιδιώκει η εξωτερική πολιτική της χώρας του να μην είναι μονοδιάστατη με την αναζήτηση συμμαχιών εκτός ΕΕ. (Cornel, S. 2012, σ.13-18). (σημ. : στην ομιλία του στο Σεράγεβο το 2009 μιλά για τη φιλοδοξία της Άγκυρας να επανενσωματώσει την περιοχή των Βαλκανίων, της Μέσης Ανατολής και του Καυκάσου και να γίνει η Τουρκία κέντρο της παγκόσμιας πολιτικής σκηνής). Η θεωρία του “στρατηγικού βάθους” συντονίζεται με την ιστορική παρακαταθήκη της χώρας και συνδέει την επιτυχία της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας με την ικανότητά της να ανταποκριθεί στα νέα δεδομένα. (Alessandri, E, : 2010 σ. 13)

Η τουρκική εξωτερική πολιτική βασίζεται στην αρχή “μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες” (σημ.: “zero problems with neighbors”) και διακατέχεται από τη βαθιά πεποίθηση της ασυμβατότητας μεταξύ του ισλαμικού κόσμου και της Δύσης, επικρίνοντας την προσπάθεια της τελευταίας να επιβάλει τις αξίες και το πολιτικό της σύστημα στον υπόλοιπο κόσμο ενώ παράλληλα εστιάζει στο φιλοσοφικό, μεθοδολογικό και θεωρητικό υπόβαθρο των διαφορών ξεχωρίζοντάς τις σε απλές θεσμικές και ιστορικές διαφορές. Με άλλα λόγια ο δυτικός και ισλαμικός κόσμος είναι εντελώς διαφορετικοί και η μακρόχρονη προσπάθεια της Τουρκίας να γίνει μέρος της Δύσης είναι αδύνατη έως ανεπιθύμητη. (Cornel, S. 2012 σ.20).

Ο Davutoğlu πιστεύει πως το τέλος του Ψυχρού Πολέμου παρέχει στη χώρα μια ιστορική ευκαιρία να γίνει παγκόσμια δύναμη, εφόσον ακολουθήσει μια επεκτατική εξωτερική πολιτική βασισμένη στην ισλαμική ιδεολογία. Ως εκ τούτου η χώρα του θα πρέπει να κυριαρχήσει στη Μέση Ανατολή, στην περιοχή των Βαλκανίων και του Καυκάσου δημιουργώντας το νέο “*Lebensraum*” (σημ: οι λέξεις που χρησιμοποιεί είναι

οι τουρκικές λέξεις “*hayat alani*”, μετάφραση του γερμανικού *Lebensraum*). Το πανισλαμιστικό του όραμα προωθείται μετά το 2002 και τον διορισμό του ως σύμβουλος εξωτερικής πολιτικής, θέση που κατείχε μέχρι να γίνει υπουργός Εξωτερικών το 2009. Ο Davutoğlu δείχνει ορθολογικός και αρκετά ρεαλιστικός ώστε να γνωρίζει πως “*κατά κάποιο τρόπο οι διεθνείς σχέσεις λειτουργούν βάσει των αρχών των χρηματιστηριακών αγορών*”. Η Τουρκία υιοθετεί μια επεκτατική, πανισλαμιστική στάση βασισμένη στις αυτοκρατορικές γεωπολιτικές θεωρίες που ανέπτυξαν δυτικοί στρατηγικοί το πρώτο μισό του εικοστού αιώνα. (Ozkal, B. 2014, σ.120)

Για το διάστημα 2002 – 2009, ως σύμβουλος του πρωθυπουργού, δεν έχει αρκετή επιρροή ώστε να διαμορφώσει την τουρκική εξωτερική πολιτική σύμφωνα με το πανισλαμιστικό όραμά του. Η συνεισφορά του στην εξωτερική πολιτική πριν από το 2009 συνίσταται κυρίως στην ενδυνάμωση των σχέσεων της Τουρκίας με τη Μέση Ανατολή. Μεταξύ 2002 και 2011, (αρχή της Αραβικής Άνοιξης), το ετήσιο εξωτερικό εμπόριο της χώρας με τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική αυξάνεται από 10 δισεκατομμύρια δολάρια σε 54 δισεκατομμύρια δολάρια. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, δεν απαιτείται θεώρηση εισόδου στα ταξίδια μεταξύ χωρών της Μέσης Ανατολής, συμπεριλαμβανομένης της Συρίας, της Λιβύης και της Αιγύπτου και οι τουρκικές αεροπορικές εταιρείες ανοίγουν δρομολόγια προς όλες τις μεγάλες πόλεις της περιοχής. (Ozkal, B. 2014, σ.132)

Η στρατηγική του Davutoğlu για την αύξηση της οικονομικής συνεργασίας στη Μέση Ανατολή και τη διασφάλιση της αρχής “*μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες*” παρότι βελτίωσε τις οικονομικές σχέσεις της Τουρκίας με την περιοχή, στην πραγματικότητα, μεταφράζεται ως στρατηγική μηδενικής πρόκλησης με αυτές τις κυβερνήσεις. Ο σκοπός της ανάδειξης της Τουρκίας σε κυρίαρχη δύναμη στη Μέση Ανατολή ενίσχυσε τις σχέσεις της χώρας με τη Συρία (Μπασάρ αλ-Ασαντ), την Αίγυπτο (Χόσνι Μουμπάρακ) και τη Λιβύη (Μουαμάρ Καντάφι).

Η αύξηση της βίας στη Συρία ώθησε την Άγκυρα να αλλάξει διαδρομή. Τρία χρόνια από την αρχή της Αραβικής Άνοιξης είναι φανερό η αποτυχία της στρατηγικής Davutoğlu να επηρεάσει μέσω της στήριξης των ισλαμικών κομμάτων της Μ. Ανατολής και όχι μέσω της προώθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και των ατομικών ελευθεριών. Η Τουρκία έχει συμμετάσχει σε εμφύλιο πόλεμο της Συρίας και στον αγώνα για εξουσία στην Αίγυπτο και οι σχέσεις της με την Τεχεράνη βρίσκονται σε κρίση. (Ozkal, B. 2014, σ. 132,135).

Ο Davutoğlu δεν καταφέρνει να προσαρμόσει την πολιτική της χώρας του στις μεταβαλλόμενες συνθήκες και βρίσκεται μπροστά στο χάσμα μεταξύ των φιλοδοξιών του και της ικανότητας της Τουρκίας να τις επιτύχει. Η Τουρκία δείχνει επεκτατικές τάσεις επιδιώκοντας να κυριαρχήσει μέσω της εφαρμογής αρχαϊκών γεωπολιτικών θεωριών ή μέσω της υποστήριξης για ένοπλων εξτρεμιστικών ομάδων, αντί να συνεχίσει την πρόοδό της προκειμένου να γίνει μια κοσμική και δημοκρατική χώρα που σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις ατομικές ελευθερίες. (Ozkal, B. 2014, σ.136,137).

Η στροφή της εξωτερικής πολιτικής της, δικαιολογείται και απορρέει από την ανάδειξη της σε σημαντική οικονομική δύναμη και την συνεχώς αυξανόμενη αυτοπεποίθησή της για τον ρόλο της στην ευρύτερη περιοχή (σημ.: πολλοί είναι εκείνοι που μιλούν για τον Τουρκικό ντε Γκωλισμό : *‘Turkish Gaullism ‘*). (Cornel, S. 2012, σ.16).

Ο Erdoğan γνωρίζει πως η άνθηση της οικονομίας θα δώσει ένα ισχυρό προβάδισμα. Σε σχέση με το 1990, το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν τετραπλασιάζεται, οι εξαγωγές και οι ξένες επενδύσεις αυξάνονται και η Τουρκία αναζητά νέες αγορές στην Μ. Ανατολή. (Cornel, S. 2012, σ.16). Από το 2002 παρουσιάζεται άνθηση του καταναλωτισμού και του τομέα κατασκευών και το κατά κεφαλήν εισόδημα αυξάνεται από 3,500 δολάρια το 2002 σε 11,000 δολάρια το 2017. Οι κύριοι άξονες της τουρκικής οικονομίας είναι η βιομηχανία και οι υπηρεσίες που αποτελούν το 94 % του ΑΕΠ και η χώρα σε παγκόσμια κλίμακα είναι ο 7^{ος} μεγαλύτερος παραγωγός αγροτικών προϊόντων με μεγάλη βελτίωση στους κλάδους τουρισμού και μεταφορών. (Φίλης, Κ.: 2017, σ. 53).

Αρχικώς η Δύση την αντιμετωπίζει ως έναν κατάλληλο διαμεσολαβητή που θα μπορούσε να συμβάλλει στην αποφυγή συγκρούσεων στην περιοχή. Η Άγκυρα δείχνει προθυμία να μεσολαβήσει προκειμένου να γεφυρώσει τις περιφερειακές συγκρούσεις μεταξύ Συρίας και Ισραήλ, Αφγανιστάν και Πακιστάν, καθώς και μεταξύ των αντίπαλων παλαιστινιακών παρατάξεων Φατάχ και Χαμάς. Αναπτύσσει σχέσεις με τη συριακή κυβέρνηση και καλλιεργεί στενούς οικονομικούς και πολιτικούς δεσμούς με το Ιράν και τη Ρωσία, που είναι μεγάλοι προμηθευτές ενέργειας για την τουρκική οικονομία ενώ επιχειρεί την εξομάλυνση των σχέσεων με την Αρμενία. (Cornel, S. 2012 σ.13-14).

Οι διαπραγματεύσεις του 2005 συνοδεύονται από αντιδράσεις σχετικά με την πολιτιστική διαφοροποίησή της. Το ερώτημα του κατά πόσο η Τουρκία είναι μια

ευρωπαϊκή χώρα παραμένει και είναι μεγάλο το ποσοστό των Τούρκων πολιτών που πιστεύουν πως ότι η Άγκυρα δεν θα ενταχθεί ποτέ στην ΕΕ. (Cornel, S.: 2012, σ.17). Το αισιόδοξο ξεκίνημα, που ήταν και η ασπίδα του κόμματος έναντι των κοσμικών κι ένας τρόπος προσέλκυσης ευρωπαϊκών κεφαλαίων, αρχίζει να φθίνει και έντονα δείγματα διαφοροποίησης από τις αρχικές καλές προθέσεις καθώς και έλλειψης ενδιαφέροντος για την εναρμόνιση με τη Δύση δεν αργούν να φανούν (σημ.: Η Τουρκία αποστασιοποιήθηκε σε θέματα εναρμόνισης με την ΕΕ, πχ.: η απαγόρευση χρήσης μαντίλας από το Βέλγιο και τη Γαλλία) (Φύλης, Κ.: 2017, σ. 45)

Παρόλα αυτά, το ΑΚΡ απορρίπτοντας το όρο και τον χαρακτήρα του «ισλαμιστή» αντιδρά στις απόψεις που θέλουν την εξωτερική του πολιτική να είναι ιδεολογικά θεμελιωμένη ή ότι απομακρύνεται από τη Δύση. (σημ.: σε συνέντευξη του 2010, ο Πρόεδρος *Abdullah Gül* ισχυρίζεται πως η Τουρκία *“είναι μια μεγάλη οικονομική δύναμη που έχει αγκαλιάσει τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ελεύθερη αγορά κι έχει γίνει μια “πηγή έμπνευσης” στην περιοχή. Ως εκ τούτου, οι Η.Π.Α. και η Ευρώπη πρέπει να χαιρετίσουν την δέσμευσή της στη Μέση Ανατολή διότι με αυτό τον τρόπο προάγει τις Δυτικές αξίες σε μια περιοχή που διέπεται σε μεγάλο βαθμό από αυταρχικά καθεστώτα*). Η δημοκρατική ρητορική του κόμματος παραμένει σταθερή τουλάχιστον κατά το πρώτο μέρος της θητείας του παρότι από το 2007 οι αυταρχικές και εξουσιαστικές τάσεις ενισχύουν τις απόψεις περί διαθέσεων διαχωρισμού και αποκλίσεων από τη Δύση. (Cornel, S.: 2012, σ.18-19). (σημ.: Δεν λείπουν περιστατικά και δηλώσεις που υποδηλώνουν πως η ισλαμική ιδεολογία κυριαρχεί στις επιλογές του κόμματος. Στην Κολωνία το 2008 μιλώντας σε 16.000 Τούρκους ο πρωθυπουργός αναφέρει πως η αφομοίωση των Τούρκων που προτρέπετε από τους Γερμανούς πολιτικούς είναι *“ένα έγκλημα κατά της ανθρωπότητας”* ενώ οι δηλώσεις του για το Ισραήλ δείχνουν τις αντισημιτικές του τάσεις.)

Οι θεωρίες έρχονται γρήγορα να ακυρωθούν από ενέργειες και πρακτικές. Ο Erdoğan συγχαίρει τον Ιρανό Πρόεδρο για την εκλογή του αποκαλώντας τον *“φίλο”* και απέχει από το ψήφισμα σχετικά με τις κυρώσεις κατά της Τεχεράνης. Το 2010 παρουσιάζει την εναλλακτική πρόταση για την αντιμετώπιση του ιρανικού πυρηνικού θέματος και την παραμονή του ψηφίσματος του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ σχετικά με τις κυρώσεις στο Ιράν και υποστηρίζει για άλλη μια φορά ανοιχτά τον Πρόεδρό του. (Cornel, S.: 2012, σ.14-15).

Η στάση του απέναντι στο Ισραήλ αλλάζει και η αρχική διάθεση για ενδυνάμωση των σχέσεων μεταξύ Συρίας και Ισραήλ και η πρόθεση εξομάλυνσης των προβλημάτων μεταξύ των δύο παλαιστινιακών φατριών, Φατάχ και Χαμάς, το 2007, μετά την κατάληψη της Λωρίδας της Γάζας από την Χαμάς, δίνει τη θέση της στην άρση του μποϊκοτάζ που έχει επιβληθεί από τη Δύση και την επικριτική στάση του Ισραήλ στα διεθνή fora. (σημ.: Τον Ιανουάριο του 2009 ο Erdoğan αποχωρεί από το Παγκόσμιο Οικονομικό Forum στο Νταβός μετά από έντονη αντιπαράθεση με τον πρωθυπουργό του Ισραήλ Σ. Πέρες κι όταν την άνοιξη του 2010, μέλη της ανθρωπιστικής οργάνωσης που συνδέεται με το ΑΚΡ σκοτώνονται σε συγκρούσεις με ισραηλινούς, ο Davutoğlu κάνει λόγο για την 9/11 της Τουρκίας και απειλεί με διακοπή των σχέσεων. Ο πρωθυπουργός δηλώνει πως η Χαμάς δεν είναι τρομοκρατική οργάνωση κι αν η Τουρκία προχωρήσει σε πόλεμο με το Ισραήλ θα είναι απολύτως δικαιολογημένη). Η μεταστροφή δεν εξαιρεί και το κυπριακό ζήτημα όπου η προηγούμενη ευέλικτη στάση αντικαθίσταται από τις οξύτατες αντιδράσεις της Τουρκίας για την απόφαση της κυπριακής κυβέρνησης να αναπτύξει πεδία φυσικού αερίου στην ανατολική Μεσόγειο και με τις τουρκικές απειλές για την παρουσία μέρους του τουρκικού ναυτικού και της αεροπορίας στην περιοχή, αγνοώντας επιδεικτικά τις συνέπειες που θα είχε στις σχέσεις της με την ΕΕ η εμπλοκή της σε μια διαμάχη με ΚΜ. (Cornel, S.: 2012, σ.14-15).

Ως εξέλιξη με θετικό πρόσημο καταγράφεται η προσπάθεια εξομάλυνσης των σχέσεων μεταξύ Τουρκίας και Αρμενίας με την υπογραφή πρωτοκόλλων σχετικά με το άνοιγμα των συνόρων και πρεσβειών και την προώθηση της μελλοντικής συνεργασίας μεταξύ των δύο μερών μετά από τεταμένες σχέσεις που κράτησαν πάνω από ενενήντα χρόνια. (Alessandri, E.: 2010, σ.8). Κατά την περίοδο 2007 -2010 εκτός από τα πρωτόκολλα συνεργασίας που υπογράφει με την Αρμενία, αναπτύσσει διαύλους πολιτικής εμπορικής ενεργειακής και στρατιωτικής συνεργασίας με τους Κούρδους ώστε να αποκοπεί το PKK από το ιρακινό κουρδιστάν. (Φίλης, Κ.: 2017 σ. 48).

Ως σημάδια επιπλέον αποκλίσεων καταγράφονται ο διαχωρισμός της από τη θέση της Ευρώπης σε θέματα της Μέσης Ανατολής, καθώς αποφεύγει τη συμμετοχή της στην επέμβαση στο Ιράκ το 2003 και διαφοροποιείται στο ζήτημα εμπλουτισμού ουρανίου από πλευράς Ιράν, ενώ στηρίζει την Χαμάς, η οποία νοείται ως τρομοκρατικό στοιχείο για τη Δύση και, τη Μουσουλμανική Αδελφότητα στην Αίγυπτο προσφέροντας ποικιλοτρόπως ενίσχυση στις δυνάμεις του ισλαμικού κράτους. (σημ.: διευκολύνσεις σε ιατροφαρμακευτικό υλικό, περίθαλψη μεταφορά μαχητών και οπλισμού). Ο στόχος της

Τουρκίας του Erdoğan είναι η θεμελίωση της δεσπόζουσας θέσης της στην περιοχή υιοθετώντας την τακτική της χειραγώγησης. Το 2008 η Άγκυρα διαμεσολαβεί μεταξύ Συρίας και Ισραήλ για τα υψίπεδα του Γκολάν, καταλήγει να βρίσκεται απέναντι στο Ισραήλ με το οποίο διακόπτει τις διπλωματικές σχέσεις. Η συσπείρωση των αραβικών κρατών και η ενεργοποίηση της χώρας σε περίπτωση που το μουσουλμανικό στοιχείο της περιοχής τίθεται σε κίνδυνο είναι το κύριο μέλημά της. (Φίλης, Κ.: 2017, σ. 48-49).

Κάνοντας άνοιγμα και προς τις αφρικανικές χώρες, πολλαπλασιάζει τις επενδύσεις της (σημ.: το εμπόριο από 7 δις δολάρια το 2005 ξεπερνά τα 17 δις δολάρια το 2016 και η παροχή ανθρωπιστικής και αναπτυξιακής βοήθειας φτάνει σε ύψος 3 δις δολαρίων μέσω της Τουρκικής Υπηρεσίας Συνεργασίας και Συντονισμού – Ταμείο ΤΙΚΑ) και ταυτόχρονα, αγκαλιάζει φοιτητές από αφρικανικές χώρες με την σκέψη ότι οι τελευταίοι θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν μεταγενέστερα ως πρεσβευτές των τουρκικών θέσεων, κατέχοντας θέσεις ευθύνης.

Δεν μένει αδρανής ούτε προς τον χώρο των Βαλκανίων. Συνεργάζεται πολιτικά και στρατιωτικά με την Αλβανία (σημ. απόφαση συνταγματικού δικαστηρίου για ακύρωση της συμφωνίας Ελλάδας – Αλβανίας για την ΑΟΖ με επιχειρηματολογία αντίστοιχη με το ζήτημα του Αιγαίου). Ενισχύει το θρησκευτικό συναίσθημα στη Βοσνία και χρησιμοποιεί κεφάλαια για την αποκατάσταση μνημείων της οθωμανικής περιόδου, ενώ δεν λείπουν οι αναφορές για τουρκικές μειονότητες σε Ελλάδα, ΠΓΔΜ, Βουλγαρία και Κόσσοβο. (σημ.: επίσκεψη Τσαβούσογλου στη Θράκη 3 Νοεμβρίου 2017). Για τη συσπείρωση των μουσουλμανικών κρατών παρέχονται και πρακτικές διευκολύνσεις με τις τουρκικές αερογραμμές να πετούν σε περισσότερα μέρη του πλανήτη σε σχέση με άλλες αερογραμμές, να χρηματοδοτούν οργανώσεις, να ανοίγουν αγορές και να φέρνουν κοντά στη σφαίρα επιρροής της ακόμα και τις πιο απομακρυσμένες περιοχές. (Φίλης, Κ.: 2017, σ. 51-52).

Η διεθνής οικονομική κρίση που ξεκινά από τις ΗΠΑ με συνέπειες για τα ευρωπαϊκά κράτη, ερμηνεύεται από τον Erdoğan ως απώλεια της δύναμης και αίγλης της Δύσης, γεγονός που τον ωθεί στην ανεύρεση άλλων συμμαχιών. Οι διαδοχικές εκλογικές επιτυχίες του ΑΚΡ ενισχύουν τις αλαζονικές και αυταρχικές του τάσεις και του δίνουν την άνεση να στέκεται επικριτικά στη Δύση κυρίως λόγω της μη υποστήριξής της στη σύγκρουση με τον Gülen και της άρνησης για έκδοση των οπαδών του και των

γενικότερων παραινήσεων για την διαχείριση των γεγονότων στο πάρκο Γκεζί. (Φίλης, Κ. 2017, σ. 46 & Cornel, S. 2012, σ.13).

2. Η αραβική άνοιξη και η σταδιακή απομάκρυνση από τη Δύση:

Οι αραβικές εξεγέρσεις του 2011 βρίσκουν την Τουρκία να προσπαθεί να βρει τον βηματισμό της προκειμένου να τις αντιμετωπίσει. Ο Erdoğan καλεί τον Αιγύπτιο ηγέτη Hosni Mubarak να παραιτηθεί το 2011, συμπεριφορά διαφορετική από τη στάση που κράτησε το 2009 στο Ιράν. (σημ.: ο Davutoğlu είχε επανειλημμένα αρνηθεί να συζητήσει την εγκυρότητα των ιρανικών προεδρικών εκλογών) . Η στάση αυτή οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ιδεολογική συγγένεια του τουρκικού ισλαμισμού με την Αιγυπτιακή Μουσουλμανική Αδελφότητα και του μίσους του καθεστώτος Μουμπάρακ για το παγκόσμιο ισλαμικό κίνημα και τις άλλες ισλαμικές ομάδες.

Για τη Λιβύη η Τουρκία αποφεύγει να πάρει θέση, ενώ ουσιαστικά αντιτάσσεται στις κυρώσεις του ΟΗΕ προς το καθεστώς Καντάφι απορρίπτοντας τις προσκλήσεις του ΝΑΤΟ για εμπλοκή στον εμφύλιο πόλεμο. Η πολιτική ηγεσία αμφισβητεί ανοιχτά τα δυτικά κίνητρα μιλώντας για “κρυμμένες ατζέντες” της Δύσης που αναζητά πετρελαϊκούς πόρους.

Η περίπτωση της Συρίας είναι πιο περίπλοκη. Οι δύο χώρες έχουν αναπτύξει οικονομικές και στρατηγικές σχέσεις και ο Erdoğan έχει προσωπική σχέση με τον Πρόεδρο Ασάντ. Η Τουρκία προσπαθεί να μεσολαβήσει στην περίοδο κλιμάκωσης της βίας του Ασάντ εναντίον των πολιτικών διαδηλωτών χωρίς ωστόσο οι επανειλημμένες τουρκικές παρεμβάσεις να φέρουν αποτέλεσμα. (σημ.: ο Gül δηλώνει πως έχει χαθεί η εμπιστοσύνη στο πρόσωπο του Ασάντ) . Η πολιτική των “μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες” κλονίζεται καθώς η Άγκυρα δεν είναι σε θέση να χρησιμοποιήσει την επιρροή της για να διαμορφώσει τα δεδομένα. (σημ.: και οι σχέσεις Τουρκίας - Ιράν έρχονται σε ρήξη με την απόφαση της τουρκικής κυβέρνησης το φθινόπωρο του 2011 για την τοποθέτηση των αμερικανικών συστημάτων αντιπυραυλικής άμυνας). Αποδεικνύεται συνεπώς πως η πολιτική Davutoğlu στηρίζεται στη μη ρεαλιστική υπόθεση ότι κανένας από τους γείτονές της δεν θα πρέπει να έχει συμφέροντα ή προθέσεις αντίθετες με τη θέση της και αγνοεί τη διαφορά μεταξύ των καθεστώτων και των λαών των γειτονικών της κρατών.

Η σκληρή γραμμή του Erdoğan για το Ισραήλ τον κάνει αγαπητό στον αραβικό κόσμο κι εκείνος από την πλευρά του δεν χάνει ευκαιρία να προωθήσει τις εμπορικές σχέσεις. Κι ενώ η κυβέρνηση Erdoğan ισχυρίζεται ότι το άνοιγμα στη Μέση Ανατολή γίνεται για λόγους υποστήριξης της δυτικής πολιτικής, οι πράξεις του πρωθυπουργού οδηγούν σε διαφορετικά συμπεράσματα. (Cornel, S.: 2012, σ. 21-22).

Η οικοδόμηση της περιφερειακής επιρροής που επιδιώκει η Άγκυρα είναι μια διαδικασία που λαμβάνει χώρα σταδιακά και διαδοχικά για δεκαετίες και όχι το άμεσο αποτέλεσμα της διπλωματίας του Davutoğlu. Ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζει το Ιράν, τη Συρία ή τον Καντάφι αποδεικνύει πως η Άγκυρα προσδοκά τον επαναπροσδιορισμό των δεδομένων της Μέσης Ανατολής με απαρχή την κατάρρευση των δυτικών καθεστώτων που είναι άλλωστε και η φιλοσοφία της πολιτικής Davutoğlu.

Τα ισλαμικά κινήματα σε όλη τη Μέση Ανατολή - κυρίως στη Βόρεια Αφρική - μιμήθηκαν την προσέγγιση του AKP για την απόκτηση εξουσίας με τη χρήση δημοκρατικών μέσων. Αυτό όμως που πρέπει να διερευνηθεί είναι το κατά πόσο τα κινήματα αυτά όπως και το AKP εκδημοκρατίζουν την ιδεολογία τους ή απλώς χρησιμοποιούν το δημοκρατικό σύστημα για να ανέβουν στην εξουσία χωρίς καμία δέσμευση σε αξίες και ιδανικά. Άλλωστε και οι εξουσιαστικές τάσεις του AKP έχουν πλήξει την αξιοπιστία του ως παράγοντα εκδημοκρατισμού στη Μέση Ανατολή. (Cornel, S.: 2012, σ.23-24).

Συνέπεια της αραβικής άνοιξης είναι η διεθνής πολιτική σκηνή να ταχθεί υπέρ της προσχώρησης της Τουρκίας. Τα γεγονότα σε Αίγυπτο, Λιβύη και Συρία υπενθυμίζουν στον δυτικό κόσμο τη γεωστρατηγική σημασία της Άγκυρας και η ΕΕ φαίνεται πως επιθυμεί να επανακαθορίσει τη στάση της για να διασφαλίσει μια ομαλή και συνεχή συνεργασία και να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τα δυσοίωνα σενάρια - ιδιαίτερα αυτό της Συρίας. Ως εκ τούτου, η Ευρώπη προσπαθεί να διατηρήσει τη θετική πλευρά της δυναμικής των διαπραγματεύσεων παρακάμπτοντας την κριτική. Ωστόσο, η πρόοδος προς την ένταξη με την γραμμή Erdoğan, δεν φαίνεται να είναι ομαλή. Η ΕΕ παραμένει ένα αυστηρά κανονιστικό θεσμικό όργανο και παρά το γεγονός ότι η Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης έχει τονίσει τον γεωστρατηγικό ρόλο της Τουρκίας, η διπλωματία της ΕΕ κινείται εντός περιοριστικών γραμμών όσον αφορά στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και στη φιλελεύθερη δημοκρατική της ταυτότητα στοιχεία που προαπαιτούν από την Τουρκία να ολοκληρώσει τα μεταρρυθμιστικά της βήματα

κάνοντας ριζικές αλλαγές σύμφωνα με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης και να αποδείξει ότι μπορεί να συνταχθεί με την ενωσιακή λογική. (Martin, N. 2015, σ.169)

Η πρακτική του ΑΚΡ για το φιλελεύθερο Ισλάμ, την οικονομική ανάπτυξη και τις βελτιωμένες κρατικές υπηρεσίες, έχουν αναβαθμίσει τη στάση της χώρας ως προς τον σεβασμό των δημοκρατικών αξιών και σε κάποιο βαθμό αποδεικνύουν πως η ΕΕ έχει απέναντί της μια δημοκρατική χώρα, τουλάχιστον όσον αφορά στις εκλογικές διαδικασίες, χωρίς όμως το συμπέρασμα να είναι απόλυτο. Το διάστημα 2009 και 2010 η Τουρκία ξεφεύγει παρά συμπλέει με τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. (σημ.: φαινόμενα όπως η απότομη επιδείνωση της ελευθερίας των μέσων ενημέρωσης, και η παραβίαση του κράτους δικαίου το ζήτημα της Προεδρίας και η μετακίνηση του πρωθυπουργού από το κοινοβούλιο στο προεδρικό μέγαρο συνηγορούν υπέρ της άποψης). Για τις Βρυξέλλες, δεν είναι ο πλέον δημοφιλής υποψήφιος και εν γένει η διαδικασία της διεύρυνσης τελεί υπό αμφισβητήσιμη. Στο βαθμό που η χώρα διακατέχεται από αυταρχική πολιτική ηγεσία, η εικόνα είναι δύσκολο να αλλάξει και η ένταξη δύσκολο να επιτευχθεί. Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης, που εκλαμβάνονται ως απώλεια κυριαρχίας, στέκονται ως εμπόδιο στις πολιτικές φιλοδοξίες του δημοκρατικά εκλεγμένου ηγέτη που συγκεντρώνει τις εξουσίες γύρω από το πρόσωπό του και οι αυταρχικές του τάσεις υπονομεύουν τον όρο “δημοκρατία” και δημιουργούν αποστάσεις από το φιλελεύθερο δημοκρατικό ιδεώδες. (Martin, N. 2015, σ.169-170).

Σε κάθε περίπτωση, η εποικοδομητική περίοδος που ξεκίνησε το 2000 δεν θα μπορούσε να προχωρήσει χωρίς *"τα ισχυρά κίνητρα και πιέσεις από την ΕΕ"*. Ο Guenther Verheugen, (Επίτροπος της ΕΕ για τη Διεύρυνση), επαινώντας την κυβέρνηση υποστήριξε ότι *"το πέραςμα των μεταρρυθμίσεων μέσω κοινοβουλίου αποδεικνύει την ισχυρή αποφασιστικότητα της τουρκικής κυβέρνησης να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις της ένταξης στην ΕΕ"*. Το 2005, η Τουρκία δείχνει να έχει σημειώσει επαρκή πρόοδο η οποία θα επιτρέψει την έναρξη των συνομιλιών. (<http://www.cybc-media.com/> Κυπριακό Κέντρο Στρατηγικών Μελετών - 14/09/2018 άρθρο του Paul Kubicek)

Παρά τη δήλωση πρόσθεσης για δομικές πολιτικές αλλαγές και το γεγονός ότι οι νέες ελίτ στρέφονται όλο και περισσότερο προς την ανατολή, τα επιτεύγματα δεν είναι επαρκή για να υπάρχουν θετικές εξελίξεις στην προενταξιακή διαδικασία που θα φέρουν τη χώρα στην ΕΕ. Οι κοινωνικές και πολιτικές διαφορές παραμένουν αγεφύρωτες.

Η διαπίστωση αυτή δεν αρκεί για να ακυρώσει τη δυναμική των διμερών σχέσεων στον τομέα του εμπορίου, της μετανάστευσης και της εξωτερικής πολιτικής. Το εμπόριο αποτελεί σημείο αναφοράς και κινητήριο δύναμη και για τα δύο μέρη. Η Τουρκία είναι ο τέταρτος μεγαλύτερος εξαγωγικός προορισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η πέμπτη μεγαλύτερη προέλευση των εισαγωγών, ενώ η ΕΕ είναι ο κύριος εμπορικός εταίρος της Τουρκίας.

Τούρκοι υπήκοοι ζουν σε χώρες της ΕΕ, ενώ χιλιάδες ευρωπαϊκές εταιρείες δραστηριοποιούνται στην Τουρκία, η οποία θα μπορούσε να λειτουργήσει ως σταθεροποιητικός παράγοντας στις διάφορες συγκρούσεις στη Μέση Ανατολή, στοιχείο που δεν αφήνει αδιάφορη την Ευρωπαϊκή Ένωση, δεδομένου του γεγονότος των αυξανόμενων μεταναστευτικών ροών στην Ευρώπη και τον κίνδυνο τρομοκρατίας.

Δυναμικός τομέας συνεργασίας είναι η συμφωνία σχετικά με τις μεταναστευτικές ροές (EU migration agreement with Turkey). (σημ.: Η συμφωνία του Μαρτίου του 2016 όρισε ότι η Άγκυρα θα εργαστεί για να αποτρέψει τους αιτούντες άσυλο από τη Μέση Ανατολή να φθάσουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση). Το 2017 και σύμφωνα με στοιχεία του Ο.Η.Ε. περίπου 172.000 μετανάστες έφτασαν στην Ευρώπη από τη θάλασσα σε αντίθεση με το πλεόν του ενός εκατομμύριου το 2015. Ως μέρος της συμφωνίας, η ΕΕ υποσχέθηκε στην Άγκυρα βοήθεια ύψους 6 δισ. ευρώ για τους αιτούντες άσυλο στην Τουρκία. Η εκταμίευση των χρημάτων γίνεται με αργούς ρυθμούς και πρόσφατη έκθεση της ΕΕ αναφέρει παρατυπίες όσον αφορά τη χρήση των χρημάτων από την Τουρκία, όμως οι Βρυξέλλες έχουν πολιτικό ενδιαφέρον να διατηρήσουν τη συμφωνία. (σημ.: Στις 14 Μαρτίου η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε την καταβολή του ποσού των 3 δισ. Ευρώ για την Τουρκία).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση θέλει την Τουρκία να μεταρρυθμίσει τους νόμους της για την τρομοκρατία, που πεποίθηση των ευρωπαίων είναι πως χρησιμοποιούνται κυρίως κατά των πολιτικών αντιπάλων της κυβέρνησης, ενώ προβληματίζεται για το αν θα μπορέσει να προχωρήσει το θέμα της απελευθέρωσης των θεωρήσεων εισόδου, ενέργεια που ενδέχεται να κάνει δελεαστική την παράνομη παραμονή των Τούρκων πολιτών μετά το πέρας της περιόδου επίσκεψης. Η στάση της ΕΕ δεν είναι παρά πηγή επανειλημμένων απογοητεύσεων για την Τουρκία καθώς η ΕΕ δεν φαίνεται αξιόπιστη και σταθερή ως προς την τήρηση των όρων της συμφωνίας. (Stratfor Worldview 2018)

4. Ο επαναπροσδιορισμός των σχέσεων η πορεία προς το μέλλον:

Οι σχέσεις μεταξύ Τουρκίας – ΕΕ είναι ένα θέμα που θα πρέπει να εξεταστεί σε ένα ευρύτερο σχήμα και χωρίς αμφιβολία άρρηκτα συνδεδεμένο με την πορεία της ΕΕ στο σύνολό της και τη μορφή που επιθυμούν οι ηγέτες των ΚΜ της να λάβει.(Emiliano Alessandri : 2010 p 14). Η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας απασχολεί πολύ τις ευρωπαϊκές χώρες καθώς η σχέση της με τη Μέση Ανατολή είναι σημαντική και για τις ευρωπαϊκές εξελίξεις, αφού η Τουρκία συνιστά σταθεροποιητικό παράγοντα για την περιοχή.

Η προσέγγιση στο εσωτερικό της ΕΕ διαφέρει. Για παράδειγμα, ορισμένες χώρες, όπως η Ισπανία και η Ιταλία, που είναι υποστηρικτικές στο θέμα της τουρκικής ένταξης, θεωρούν πως την πολιτική πρακτική της Τουρκίας σε περιοχές όπως ο Καύκασος και η Μέση Ανατολή είναι απεικόνιση της πολιτικής που θα ήθελε να ακολουθήσει η ΕΕ αλλά δεν έχει τη δυνατότητα.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Γερμανία και η Γαλλία, που υποστηρίζουν πως η βελτιωμένη εικόνα της χώρας δεν είναι ικανή και αναγκαία συνθήκη για την ένταξή της ούτε μπορεί να επιταχύνει την πορεία της προς την Δύση. Η διαδικασία ενσωμάτωσης, όπως επισημαίνεται, δεν είναι θέμα που συνδέεται αποκλειστικά με την χάραξη της ενωσιακής εξωτερικής πολιτικής, αλλά είναι δέσμευση προς το κοινοτικό κεκτημένο και υποχρέωση αποδοχής του ευρωπαϊκού μοντέλου πολιτικής. Οι παραπάνω χώρες, γεγονός οξύμωρο, φαίνεται να συμφωνούν με τον στρατηγικό προσανατολισμό της υποψήφιας χώρας και μάλιστα σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τις χώρες που υποστηρίζουν την ένταξή της. (όπως επισημαίνει ο Alessandri, E.: 2010, σ.14-15 οι στενές σχέσεις της Τουρκίας με το Ιράν αντιμετωπίζονται με σκεπτικισμό από το Ην. Βασίλειο, όπως επίσης και τα ζητήματά της με το Ισραήλ).

Το μέλλον των σχέσεων εξαρτάται από την απόφαση που θα πάρει η ΕΕ σχετικά με τον αυτοπροσδιορισμό και την ταυτότητά της. Για τη Γαλλία το “όχι στην Τουρκία” είναι ουσιαστικά άρνηση στη διεύρυνση. Ο γαλλικός λαός, πριν από το δημοψήφισμα που ναυάγησε την ευρωπαϊκή συνταγματική συνθήκη, προσπαθεί να καταλάβει πως μπορεί

να καταλήξει η ΕΕ χωρίς να τεθεί σε κίνδυνο ο ρόλος και η θέση της ίδιας της Γαλλίας. Η διαμόρφωση της πολιτικής ταυτότητας της ΕΕ απασχολεί και άλλα ΚΜ.

Ο γενικότερος προβληματισμός για την ένταξη εστιάζει και στη μουσουλμανική ταυτότητα της χώρας. Παρά το γεγονός ότι ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας - το σύνθημα της δεκαετίας του 2000 - δείχνει πως ατονεί, η διεύρυνση με μια μουσουλμανική χώρα της οποίας ο πληθυσμός παρουσιάζει συνεχώς αυξητικές τάσεις δημιουργεί έντονες επιφυλάξεις και αντιστάσεις αν λάβει κανείς υπόψη και το ζήτημα της εκπροσώπησής της στα θεσμικά όργανα. Με πληθυσμό άνω των 80 εκατομμυρίων, η Τουρκία θα διεκδικήσει μεγαλύτερη εκπροσώπηση από Γαλλία και Γερμανία στα θεσμικά όργανα της ΕΕ και είναι κοινός τόπος πως δεν διατεθειμένη να συμμετέχει σε δεύτερη ταχύτητα.

Υπάρχουν ευρωπαϊκές φωνές που πιστεύουν πως η άρνηση της ένταξης θα έχει μεγαλύτερο κόστος από την αποδοχή και δεν μπορούν να παραγκωνίσουν τον ρυθμιστικό ρόλο που θα μπορούσε να παίξει στην ΕΕ σε συνδυασμό με το γεγονός πως συνιστά έναν ‘ενεργειακό κόμβο’ για την Ευρώπη. (σημ.: η Ιταλία είχε ταχθεί υπέρ της τουρκικής υποψηφιότητας, υπενθυμίζοντας την αναγκαιότητά της κυρίως μετά από την ‘ανατολική’ διεύρυνση, η οποία δημιούργησε εσωτερική φθορά χωρίς αυτή να ισοσκελίζεται από την ενίσχυση των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ.) (Alessandri, E. : 2010, σ. 16)

Αν η ΕΕ φανεί προσηλωμένη προς την ένταξη θα ενισχύσει την αξιοπιστία και την αίγλη της στα μάτια του τουρκικού λαού και παράλληλα θα συμβάλει στο να εμποδίσει την Τουρκία να ‘υποκύψει’ σε μη δημοκρατικές τάσεις, οι οποίες στην πραγματικότητα δεν έχουν ακόμη εξαλειφθεί εντελώς, βοηθώντας την να προχωρήσει το μεταρρυθμιστικό σχήμα, επωφελούμενη και η ίδια από την ισορροπία και σταθερότητα στα σύνορά της. (Alessandri, E. : 2010, σ. 17)

1. Οι εξελίξεις των τελευταίων χρόνων:

Οι σημαντικές αλλαγές σε επίπεδο ΕΕ δεν θα άφηναν ανεπηρέαστες τις σχέσεις των δύο μερών. Για την ΕΕ η διεύρυνση και η πιθανή ένταξη της Τουρκίας είναι μια ιδιόμορφη πρόκληση. Το ξεχωριστό της ύψος έγκειται στο γεγονός ότι η χώρα παράλληλα με τις ενέργειές της για την αποδοχή της στην Ευρώπη, προσπαθεί να λειτουργήσει αυτόνομα

ως πρότυπο περιφερειακής δύναμης βάσει ιδίων συμφερόντων, επηρεάζοντας την πολιτική της ευρύτερης και κατά κοινή ομολογία ασταθούς περιοχής. Η προσέγγιση των αραβικών κρατών, η εξέλιξη της χώρας σε περιφερειακή δύναμη και η συμμετοχή της σε παγκόσμιες δομές θέτουν υπό αμφισβήτηση την έκβαση και τη φύση των διαπραγματεύσεων και λειτουργούν μάλλον ανασταλτικά στη διαδικασία εκσυγχρονισμού. (σημ.: Οι διαπραγματεύσεις με την ΕΕ χρησιμοποιούνται ως μέσο για τον εκδημοκρατισμό της χώρας με έμφαση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, περιορίζοντας την επιρροή του στρατού στην πολιτική).

Η Τουρκία εξελίσσεται σε περιφερειακή δύναμη, ανήκει σε παγκόσμιες δομές (G20), και ακολουθεί τη δική της στρατηγική σε θέματα εξωτερικής πολιτικής με αποτέλεσμα να απομακρύνεται από τον στόχο της ένταξης και να επιβραδύνεται συνεχώς η διαδικασία και θετική ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων. (Attila, E. Gidem, U.: 2010, σ. 36-37)

Αναμφίβολα, η προοπτική της ΕΕ συνιστά κίνητρο προώθησης των προσπαθειών για δομικές αλλαγές στην τουρκική πραγματικότητα όμως δεν παρέχει τις σταθερές βάσεις πάνω στις οποίες θα υλοποιηθούν αυτές οι αλλαγές. Ο ρόλος των ενόπλων δυνάμεων και το ζήτημα της θρησκευτικής ελευθερίας αποτελούν παραδείγματα πτυχών που δεν έχουν ακόμα διευθετηθεί. Καθώς η Τουρκία κινείται προς την ένταξη, θα πρέπει να λάβει αποφάσεις που να μην υπονομεύσουν τη σταθερότητα στο εσωτερικό της. Το στρατιωτικό κατεστημένο θα πρέπει να τεθεί σε πολιτικό έλεγχο. Για την ΕΕ ουσιαστικής σημασίας είναι η αναγνώριση της θρησκευτικής ελευθερίας πρακτική, η οποία απέχει από την τουρκική πραγματικότητα, παρά το γεγονός ότι η χώρα είναι συμβαλλόμενο μέρος της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, και συνεπώς υποχρεωμένη να σεβαστεί το δικαίωμα. (σημ.: Ο έλεγχος της ισλαμικής πλειοψηφίας είναι στόχος για την κυβέρνηση και έργο για το Γραφείο Θρησκευτικών Υποθέσεων. (Arvanitopoulos, C.: 2009, σ.46)

Η εκ νέου έναρξη των συνομιλιών το 2005 “σκοντάφτει” στο κυπριακό ζήτημα (Morelli, V.L.: 2013, σ.3) (σημ.: η Τουρκία ξεκίνησε τις διαπραγματεύσεις ταυτόχρονα με την Κροατία. Η Κροατία έγινε μέλος της ΕΕ τον Μάιο του 2013, ενώ οι διαπραγματεύσεις της Τουρκίας οπισθοδρομούν). (Pierini, M. Ulgen, S.: 2013, σ. 8)

Οι αντιδράσεις της Κύπρου και της Γαλλίας στην τουρκική υπόθεση είναι σίγουρα τροχοπέδη στα σχέδια ένταξης του ΑΚΡ. Η κοινή γνώμη και το “κεμαλικό” στρώμα της

τουρκικής κοινωνίας στρέφεται εναντίον της ΕΕ διότι τα μέτρα που υποστηρίζει η τελευταία ως απαραίτητα και αναγκαία, περιορίζουν το “κεμαλικό κατεστημένο”. Η ΕΕ χωρίς να κατανοεί την πολυπλοκότητα της τουρκικής πολιτικής αρχίζει να αποξενώνει την εκλογική περιφέρεια του CHP και αντιπάλων του AKP. (Martin, N. 2015, σ.187).

Παρά την ενωσιακή υποστήριξη, η Τουρκία κινείται μάλλον ελλειπτικά ως προς την εκπλήρωση των υποχρεώσεών της. Αρνείται να κυρώσει το συμπληρωματικό πρωτόκολλο της 29ης Ιουλίου 2004 στη συμφωνία της Άγκυρας και σταθερά αντιστέκεται στο άνοιγμα των λιμανιών και αερολιμένων στα κυπριακά πλοία και αεροσκάφη, το οποίο θα βοηθήσει το ελεύθερο εμπόριο με την Κύπρο που είναι ΚΜ της ΕΕ. Με αυτό τον τρόπο, αποφεύγει την *de facto* αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας μην τηρώντας μία από τις προϋποθέσεις για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, οι οποίες τα προβλήματα, ξεκινούν στις 3 Οκτωβρίου 2005.

Η αναγνώριση της Κυπριακής Δημοκρατίας χρησιμοποιήθηκε ως άλλοθι για τη μη τήρηση της προθεσμίας του 2006, που ήταν η προθεσμία επικύρωσης του συμπληρωματικού πρωτοκόλλου της συμφωνίας της Άγκυρας. Με τη σειρά της η ΕΕ αναστέλλει τη συζήτηση οκτώ κεφαλαίων και η διαπραγμάτευση συνεχίζει με τα υπόλοιπα. Η Τουρκία απογοητευμένη μεταφράζει την αντίδραση ως συνεχή παραβίαση των υποχρεώσεών της ΕΕ. (Arvanitopoulos, C.: 2009, σ.47-48).

Το 2006 είναι μια δύσκολη χρονιά για τις σχέσεις των δύο μερών. Τόσο η ένταξη της Κύπρου και η αντίθεσή της στο άνοιγμα κεφαλαίων όσο και η απροθυμία της Τουρκίας να συνομιλήσει με την κυπριακή κυβέρνηση και να ανοίξει τις εμπορικές οδούς, οδηγούν στην διαπίστωση πως έχει αποτύχει να εφαρμόσει πλήρως τις υποχρεώσεις της γεγονός με συνέπειες στην πορεία των διαπραγματεύσεων.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνιστά στο Συμβούλιο να μην προχωρήσει στο άνοιγμα νέων κεφαλαίων και ο Επίτροπος Διεύθυνσης ΕΕ Olli Rehn προειδοποιεί την Άγκυρα ότι η επίλυση του κυπριακού συνδέεται άμεσα με τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις. Η Τουρκία θα πρέπει να προχωρήσει τις μεταρρυθμίσεις και τις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει την ίδια στιγμή που στην Άγκυρα, ακόμα και οι υποστηρικτές της ένταξης, αρχίζουν να πιστεύουν ότι το ενδιαφέρον της ΕΕ έχει μετριαστεί και η Ευρώπη θέλει να αποθαρρύνει τη χώρα. Οι συνεχείς επιβραδύνσεις στη ρύθμιση ζητημάτων σχετικά με την προστασία της ελευθερίας της έκφρασης, των θρησκευτικών και μειονοτικών δικαιωμάτων, την μεταρρύθμιση στον τομέα της επιβολής του νόμου, και την

ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας καταγράφονται με μελανά χρώματα και από το ΕΚ το οποίο, επιπλέον επισημαίνει ως προαπαιτούμενο την αναγνώριση όλων των κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένης της Κύπρου, για την ομαλή διεξαγωγή των συνομιλιών και τη διαδικασία της προσχώρησης εν γένει. (Morelli, V. L.: 2013, σ. 4-5)

Γεγονότα όπως οι παρατηρήσεις του αρχηγού της αντιπροσωπείας της Επιτροπής στην Άγκυρα Hansjoerg Kretschmer, (Οκτώβριος 2006) σχετικά με τη συνεχιζόμενη επίδραση του στρατού στην πολιτική προκαλούν την αντίδραση του στρατηγού Yaşar Büyükanit και επιπλέον ρωγμές στις σχέσεις.

Ο Kretschmer δήλωσε ότι οι *“δυνάμεις ασφαλείας στην Τουρκία δεν σέβονται τη νομική και θεσμική τάξη”* και παρεμποδίζουν τη διαδικασία των αλλαγών. Η απάντηση του στρατηγού Büyükanit ήταν ότι τέτοιες δηλώσεις *“υπερβαίνουν τα όρια του διπλωματικού εθίμου, της ευγένειας και της ανοχής. Οι ένοπλες δυνάμεις έχουν επανειλημμένα δηλώσει ότι είναι υπέρ της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ ... (αλλά) δεν είναι και δεν μπορούν να αποτελέσουν σάκο του μποξ για μερικούς”*. (Martin, N.: 2015, σ.187).

Η στασιμότητα της ροής των αλλαγών στους τομείς της καταπολέμησης της διαφθοράς και στην ελευθερία της έκφρασης και η εκκρεμότητα στο ζήτημα της Κύπρου χαρακτηρίζουν και τα επόμενα έτη 2007 -2009. Όπως και σε προηγούμενες εκθέσεις τους, τα θεσμικά όργανα ενώ διαπιστώνουν τις προόδους που έχουν γίνει στη δικαστική μεταρρύθμιση, τις πολιτικοστρατιωτικές σχέσεις και τα πολιτιστικά δικαιώματα καθώς και στις σχέσεις τόσο με τους Κούρδους όσο και με την Αρμενία, εξακολουθούν να προειδοποιούν για ελλείψεις σε θέματα σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να δίνουν έμφαση στις τουρκοκυπριακές σχέσεις. Υπάρχουν ΚΜ όπως η Γαλλία που αντιπαραβάλλουν ως εναλλακτική λύση την *“ειδική σχέση”* ή *“προνομιούχο εταιρική σχέση”* αντί για την πλήρη ένταξη. (Morelli, V.L.: 2013, σ. 6)

Η προσπάθεια του ΑΚΡ για την υποψηφιότητα του Abdullah Gül σε αντικατάσταση του Ahmet Necdet Sezer το 2007, προκαλεί την αντίθεση του CHP και την ανακοίνωση πρόθεσης ε-πραξικοπήματος από τον στρατηγό Büyükanit. Ο O. Rehn, πριν από τις προεδρικές εκλογές του 2007 παρεμβαίνει προτρέποντας τον τουρκικό στρατό να σεβαστεί *“τον δημοκρατικό κοσμικό χαρακτήρα και τη δημοκρατική διευθέτηση των πολιτικοστρατιωτικών σχέσεων”* και συμπληρώνει πως *“είναι σημαντικό ότι οι προεδρικές εκλογές να σέβονται όλους τους βασικούς παράγοντες της δημοκρατίας και*

του κράτους δικαίου”, ενώ η γερμανική προεδρία δηλώνει πως “οι ηγέτες που συμμετέχουν σε αυτές τις προεδρικές εκλογές θα συμπεριφέρονται σύμφωνα με τους δημοκρατικούς νόμους του κράτους που ορίζονται από το σύνταγμα”. (Martin, N. : 2015, σ.187).

Οι παραινήσεις συνεχίζονται και κατά τη διαδικασία της δικαστικής υπόθεσης κατά του ΑΚΡ την άνοιξη του 2008, όταν ο εισαγγελέας Α. Yalçinkaya προσπάθησε να κατηγορήσει το ΑΚΡ για αντιλαϊκές (anti secular) δραστηριότητες.

Η απάντηση της ΕΕ δια στόματος Rehn ήταν:

“In a normal European democracy, political issues are debated in the parliament and decided through the ballot box, not in the court rooms.... the executive shouldn't meddle into the court's work, while the legal system shouldn't meddle into democratic politics”. (Natalie Martin 2015, p.187).

Η ΕΕ ορθώς υπογραμμίζει το έλλειμμα δημοκρατίας στο κεμαλιακό σύστημα, ωστόσο δεν έχει εντοπίσει ακόμα στο σύνολό τους τις αδυναμίες του ΑΚΡ που εξακολουθεί να απολαμβάνει τον απόηχο των μεταρρυθμίσεων του 2002-2004. Τα ελλείμματα του ΑΚΡ δεν είναι εμφανή και θα αργήσουν να καταγραφούν ως πραγματικότητα. Η ΕΕ που ενθαρρύνει την κυβέρνηση να αποδυναμώσει τον ρόλο του στρατού στην πραγματικότητα συμβάλλει στην υπερβολική ανομοιογένεια της τουρκικής πολιτικής, στην ενίσχυση του ΑΚΡ και στην αποδυνάμωση της αντιπολίτευσης. Η οξύμωρη κατάσταση που δημιουργείται είναι, πως ενώ η ΕΕ είναι εκείνη που βοηθά το κυβερνών κόμμα να περιορίσει τον ρόλο του στρατού στο πλαίσιο του εκσυγχρονισμού της χώρας, ο στρατός είναι ίσως το μοναδικό φρένο στις αυταρχικές τάσεις της ηγεσίας του κόμματος. (Martin, N. : 2015, σ.187-188).

Από τουρκικής πλευράς ο πρωθυπουργός φαίνεται εξαιρετικά επικριτικός στη στάση των θεσμικών οργάνων δηλώνοντας πως δεν υπάρχει καμία ισορροπία στις εκθέσεις οι οποίες γράφονται από ανθρώπους “που δεν γνωρίζουν την Τουρκία” και ευθαρσώς επιρρίπτει ευθύνες σε Γερμανία και Γαλλία καταλογίζοντας τις ως υπεύθυνες για την ανύπαρκτη πρόοδο των διαπραγματεύσεων, ενώ απειλεί πως τελικά η Τουρκία εξαιτίας της συμπεριφοράς αυτών θα χάσει κάθε ενδιαφέρον για την ΕΕ. (Morelli, V. L.: 2013, σ. 7-8). Χωρίς ωστόσο να θέλει να “κάψει” τις γέφυρες με τη Δύση, η ηγεσία στην Τουρκία προχωρά στην ίδρυση του Υπουργείου της Ευρωπαϊκής Ένωσης με αρμοδιότητα τον συντονισμό της διαδικασίας ένταξης. Τα δείγματα δυσπιστίας απέναντι

στην Τουρκία φαίνονται όταν ο Rehn παραδίδει το χαρτοφυλάκιο στον S. Füle τον Φεβρουάριο του 2010. Από τις πρώτες κιόλας δηλώσεις του, ο Füle εκφράζει την *“ανησυχία”* του για την υπόθεση Balyoz. (Martin, N. : 2015, σ. 188).

Η μονότονη πορεία εξακολουθεί και τα επόμενα έτη, με το κυπριακό ζήτημα να πρωτοστατεί και να παραμένει αγκάθι στον δρόμο για την ένταξη. Η τουρκική πλευρά σκληραίνει τη στάση της το 2011 και προτείνει την εξεύρεση λύσης ή τη διατήρηση της διχοτόμησης. Σε ομιλίες του ο Erdoğan δηλώνει πως οι διαπραγματεύσεις θα διακοπούν όταν *“η νότια Κύπρος”* αναλάβει την προεδρία του Συμβουλίου (1η Ιουλίου 2012), αφού η Άγκυρα δεν μπορεί να συνεργαστεί με μια προεδρία που δεν αναγνωρίζει. (Morelli, V. L.: 2013, σ. 8)

Σταθερό παραμένει το ύψος των αξιολογήσεων των θεσμικών οργάνων για την πρόοδο της χώρας, με θετικό πρόσημο να παρουσιάζουν τομείς όπως αυτό του πολιτικού ελέγχου των στρατιωτικών, των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, της πολιτικής ανταγωνισμού, των θρησκευτικών περιουσιακών και πολιτιστικών δικαιωμάτων και της δικαιοσύνης. Επίσης ενθαρρυντικό μήνυμα είναι η δημιουργία του Υπουργείου Ευρωπαϊκών Υποθέσεων, ωστόσο η χώρα εξακολουθεί να υπολείπεται στο θέμα των θεμελιωδών ελευθεριών όπως η ελευθερία έκφρασης, των μέσων ενημέρωσης, τα δικαιώματα των γυναικών, η θρησκευτική ελευθερία. Το επαναλαμβανόμενο σημείο τριβής, είναι το δικαίωμα της Κύπρου να εκμεταλλευτεί τους φυσικούς της πόρους. Οι υποδείξεις και συστάσεις των ενωσιακών θεσμών για τα ελλείμματα της Τουρκίας προκαλούν τις έντονες αντιδράσεις του πρωθυπουργού, ο οποίος υποστηρίζει πως *“οι εκθέσεις προόδου έδειξαν και πάλι τη σοβαρή έλλειψη λογικής στην ΕΕ”*. (Morelli, V. L.: 2013, σ. 89)

Η νέα δυναμική στις σχέσεις δίνεται με την υιοθέτηση της *“θετικής ατζέντας”* που ανακοίνωναν, ο Επίτροπος για τη Διεύρυνση και την Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας S. Füle και ο Τούρκος Υπουργός Ευρωπαϊκών Υποθέσεων Egemen Bağış στις 17 Μαΐου του 2012. Οι τομείς συνεργασίας περιλαμβάνουν την εναρμόνιση της νομοθεσίας, την ενισχυμένη ενεργειακή συνεργασία, τις θεωρήσεις εισόδου, την κινητικότητα και τη μετανάστευση, την τελωνειακή ένωση, την εξωτερική πολιτική, τις πολιτικές μεταρρυθμίσεις, την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την αυξημένη συμμετοχή σε προγράμματα, καθώς και θέματα που περιλαμβάνονται στα παγωμένα κεφάλαια του κεκτημένου. Η *“θετική ατζέντα”* - η προστιθέμενη αξία της οποίας αμφισβητείται αφού

δεν είναι ξεκάθαρο το χρονικό σημείο του τερματισμού της, αν δηλαδή θα εφαρμοστεί μέχρι τη λήξη της κυπριακής προεδρίας ή το κατά πόσο θα σηματοδοτούσε το άνοιγμα των “παγωμένων” από κράτη μέλη όπως η Γαλλία και η Κύπρος, έρχεται να ενισχύσει και όχι να αντικαταστήσει τις επίσημες διαπραγματεύσεις και, σε αντίθεση με την προοπτική του “προνομιακού μέλους” “*privileged partner*”, γίνεται αποδεκτή από την τουρκική πλευρά. Παρόλα αυτά η μάλλον απογοητευτική κριτική εκ μέρους των θεσμικών οργάνων συνεχίζεται. Το Συμβούλιο σε έκθεσή του τονίζει την ελάχιστη πρόοδο που έχει κάνει η χώρα στην ελευθερία του τύπου και της έκφρασης και στις δικαστικές μεταρρυθμίσεις και το ΕΚ στην έκθεσή του το 2013 θέτει εν αμφιβόλω την εφαρμογή της “θετικής ατζέντας”. (Morelli, V. L.: 2013, σ. 11, 13).

Από το 2013 κι έκτοτε οι σχέσεις των δύο πλευρών δείχνουν να επιδεινώνονται συνεχώς. Η ΕΕ και ο δυτικός κόσμος φαίνεται πως χάνουν την εμπιστοσύνη τους στο πρόσωπο του Erdoğan, αν και καμία πλευρά δεν επιθυμεί την απόλυτη ρήξη και αποξένωση. (Φίλης, Κ.: 2017, σ. 59). Η εσωτερική αναταραχή στην Τουρκία τον Ιούνιο του 2013, κάθε άλλο παρά βοηθά τις συνομιλίες και προκαλεί την έντονη αντίδραση των Βρυξελλών.

Η έκθεση προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2014 σχετικά με την Τουρκία απεικονίζει τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της διαδικασίας προσχώρησης. Τα επιτεύγματα που υπογραμμίζονται στην έκθεση περιλαμβάνουν την υλοποίηση του προγράμματος μέτρων στο πλαίσιο του τρίτου και τέταρτου πακέτου μεταρρύθμισης της δικαιοσύνης, καθώς και τα βήματα ευθυγράμμισης του νομικού πλαισίου και της πρακτικής της Τουρκίας με τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Η Επιτροπή σημειώνει ότι ο τρόπος που διαχειρίζεται η κυβέρνηση τους ισχυρισμούς περί διαφθοράς υψηλού επιπέδου εγείρει “*σοβαρές ανησυχίες όσον αφορά την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας και τον διαχωρισμό των εξουσιών.*” (σημ. : πολυάριθμες μεταθέσεις και απολύσεις στο δικαστικό σώμα). Η έκθεση προόδου αντικατοπτρίζει τη γενικότερη ανησυχία της ΕΕ, για τον χειρισμό των αντικυβερνητικών διαμαρτυριών στο πάρκο Gezi και την υπερβολική χρήση βίας. (Pierini, M. Ulgen, S. 2014, σ. 9)

Το ΕΚ με ψήφισμά του εκφράζει τη “*βαθιά ανησυχία του για τη δυσανάλογη και υπερβολική χρήση βίας από την τουρκική αστυνομία*”. Από την απέναντι πλευρά Τούρκοι

αξιωματούχοι όπως και ο Erdoğan απαντούν με σκληρή γλώσσα (σημ.: ο πρωθυπουργός δήλωσε ότι *"δεν αναγνώρισε τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου"* και παρότι ανοίγει το κεφάλαιο 22 για άλλη μια φορά οι διαπραγματεύσεις σταματούν). (Morelli, V.L. 2013 σ. 13).

Η δύσκολη κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει η ΕΕ μετά την κρίση στην ευρωζώνη το 2010 και η *"κόπωση της διεύρυνσης"* όπως φάνηκε και στις δηλώσεις του Προέδρου της Επιτροπής, Jean-Claude Juncker, ο οποίος δεν προβλέπει νέα ένταξη πριν το 2019, είναι λόγοι για τους οποίους η ΕΕ χάνει τη δημοτικότητα της και το AKP τον μεταρρυθμιστικό του ζήλο. Είναι επίσης οι λόγοι που εξηγούν τον στατικό ή ακόμα και ανασταλτικό χαρακτήρα των εξελίξεων για την ένταξη. (Pierini, M. Ulgen, S. 2014, σ. 9-10)

Η ΕΕ έχει ως προτεραιότητα τη διαχείριση της κρίσης και τις προσπάθειες για να αποφευχθεί η κατάρρευση της νομισματικής ένωσης. Η έξοδος από την κρίση θα αναδείξει μια ένωση εντελώς διαφορετική καθώς η τελευταία θα πρέπει να αντιμετωπίσει θέματα δημοκρατικής νομιμότητας, άμυνας και ενέργειας. (Tocci, N. 2014 σ. 3)

Για την Τουρκία, η κρίση της ευρωζώνης την εποχή που η χώρα παρουσιάζει καλές οικονομικές επιδόσεις λειτουργεί αποθαρρυντικά ως προς την ενταξιακή της διάθεση ενώ ταυτόχρονα ενισχύει την αλαζονική της στάση. Η τάση αυτή είναι εμφανής στο συνέδριο του AKP όταν ο πρωθυπουργός στο όραμά του για το 2023 δεν συμπεριλαμβάνει την ΕΕ καθώς και στα λόγια του υπουργού Egemen Bagis που υποστηρίζει πως λόγω των επιφυλάξεων πολλών ΚΜ, η Τουρκία ενδεχομένως να μη γίνει ποτέ μέλος. Για την περίοδο 2010 – 2013 οι μεταρρυθμίσεις που αρχικώς είχαν τον χαρακτήρα της *"σιωπηλής επανάστασης"* και ενεργοποίησαν τις διαπραγματεύσεις, χάνουν τον εξελικτικό τους χαρακτήρα τη δυναμική τους και ακόμα χειρότερα δείχνουν πως έχουν παγώσει εντελώς. (Tocci, N.: 2014, σ.2,4)

Οι ευρωτουρκικές επαφές φαίνεται πως έχουν φτάσει σε πολιτικό και τεχνικό αδιέξοδο, μικρή πρόοδος σημειώνεται σε ανοιχτά κεφάλαια που αφορούν στο κοινοτικό κεκτημένο (κανόνες και κανονισμούς) ενώ δεν ανοίγονται καινούργια. Από τα μέσα του 2014, μόλις 14 από τα 35 κεφάλαια ανοίγουν και μόνο ένα κεφάλαιο (σημ.: επιστήμη και τεχνολογία έρευνας) κλείνει, ενώ πολλά από τα κεφάλαια του κοινοτικού κεκτημένου συναντούν βέτο από τη Γαλλία και την Κύπρο και παραμένουν παγωμένα.

Ακόμα και η “θετική ατζέντα” που ξεκίνησε για να δώσει νέα πνοή στις σχέσεις καταχωρήθηκε ως “θεσμικό τέχνασμα” με σκοπό την παράκαμψη της άρνησης της Άγκυρας να ασχοληθεί με ορισμένες πτυχές της ΕΕ που αφορούσαν στην κυπριακή προεδρία (1 Ιουλίου 2012). Οι εκθέσεις των θεσμικών οργάνων παρά τα όποια τεχνάσματα, επαναλαμβάνουν την απογοήτευση για την πρόοδο της χώρας και καλούν την Τουρκία να εντατικοποιήσει τις μεταρρυθμίσεις. Τον Φεβρουάριο του 2013, η Γαλλία δείχνει διατεθειμένη να υποστηρίξει το άνοιγμα τουλάχιστον ενός νέου κεφαλαίου (Κεφάλαιο 22, Περιφερειακή Πολιτική) κάνοντας μια κίνηση για την ανανέωση των συνομιλιών. Το βήμα αυτό που παρά το συνολικό κλίμα επιφυλάξεων και σκεπτικισμού υποστηρίχθηκε από πολλά ΚΜ όπως και από την υποψήφια χώρα, επιβεβαιώνει την επιθυμία των δύο πλευρών να μην οδηγήσουν τις διαπραγματευτικές προσπάθειες σε μη αναστρέψιμη κατάσταση. Συνεπώς, οι διαπραγματεύσεις ξεκινούν τον Ιούνιο. (Morelli, V.L.: 2013 σ. 1-2).

Αυτές οι ενέργειες δεν ακυρώνουν ούτε απαλύνουν την απογοήτευση της Άγκυρας που τηρεί στάση καχυποψίας απέναντι στον δυτικό κόσμο καθώς αποδεικνύεται πως τα τελευταία πενήντα χρόνια το ενταξιακό παιχνίδι μεταξύ τους στηρίζεται στη φράση : “*ναι μεναλλά*”. (Ξενάκης, Δ. Τσινισιζέλης, Μ.: 2012.). Η ΕΕ δείχνει απροθυμία εκδίωξης των γκιουλενικών στοιχείων από την ΕΕ και υποστηρίζει πρόδηλα τους Κούρδους.

Η υποστηρικτική στάση της ΕΕ προς τους οπαδούς του Gülen που διαβάλλουν την τουρκική κυβέρνηση και το γεγονός ότι πολλές ευρωπαϊκές χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, έχουν χορηγήσει άσυλο σε στρατιωτικούς κυρίως μετά το πραξικόπημα του Ιουλίου 2016 αγνοώντας τα αιτήματα για την έκδοσή τους, προστίθενται στην μάλλον μακριά λίστα των τουρκικών παραπόνων. (σημ: η Νορβηγία έχει χορηγήσει άσυλο σε τέσσερις στρατιωτικούς μετά το πραξικόπημα του 2016, η Ελλάδα αρνήθηκε να εκδώσει οκτώ στρατιωτικούς στην Τουρκία, ενώ η Ολλανδία έχει απορρίψει την έκδοση έντεκα μελών του PKK και πέντε αριστεριστών τον Μάρτιο του 2017).

Οι παραινήσεις και προτροπές για την εναρμόνιση με τις δυτικές αξίες αντιμετωπίζονται με σκεπτικισμό και καχυποψία και μεταφράζονται σε επιθυμία παρέμβασης και εμπλοκής στις εσωτερικές υποθέσεις της χώρας. Επικρατεί ο φόβος πως η σύγκλιση με την ενωσιακή νομοθεσία και το κοινοτικό κεκτημένο ουσιαστικά θα αφήσει ανοιχτό το παράθυρο της ενεργούς συμμετοχής των ευρωπαίων στις εσωτερικές της υποθέσεις και

οι όποιες παρεμβάσεις γίνονται από παράγοντες που δεν αποδέχονται και δεν πρόκειται να συμφιλιωθούν ποτέ με την πολιτισμική και θρησκευτική ιδιαιτερότητα της υποψήφιας χώρας. (Φίλης, Κ.: 2017, σ. 64, 67, 68,107). Η Άγκυρα βρίσκεται εγκλωβισμένη σε μια διαδικασία ένταξης εδώ και πενήντα χρόνια που δεν φαίνεται να οδηγεί πουθενά.

Ακολουθώντας το πνεύμα του δόγματος Davutoğlu, η Άγκυρα θεωρεί πως έχει το γεωπολιτικό συγκριτικό πλεονέκτημα σε σχέση με τη Δύση και προσπαθεί να κάνει το άνοιγμά της στις χώρες της Μ. Ανατολής απολαμβάνοντας τα προνόμια χωρίς να τα μοιράζεται με τους δυτικούς εταίρους της που κατά τη γνώμη της δεν φάνηκαν καθόλου υποστηρικτικοί σε θέματα ζωτικής σημασίας για την τουρκική πολιτική.

Η απόσταση μεταξύ των δύο μερών διευρύνεται διαρκώς και η απομάκρυνση είναι πια σαφής. Η κυβέρνηση ενισχύει τα αντιευρωπαϊκά συναισθήματα στη χώρα, οι φιλελεύθερες φωνές υποστηρίζουν πως η στάση των Βρυξελλών διευκολύνει την παγίωση των αυταρχικών μεθόδων του Erdoğan ενώ ούτε στην Ευρώπη φαίνεται να υπάρχει σημείο επαφής. (Όπως αναφέρει ο Φίλης (2017) σ. 69,107, η Merkel τον Σεπτέμβριο του 2017 – προεκλογική εκστρατεία με τον Σούλτς, υποστηρίζει πως η Τουρκία δεν θα πρέπει να γίνει μέλος της ΕΕ, ενώ η Γαλλία μέσω του εκπροσώπου της κυβέρνησης υποστηρίζει πως *“δεν επιτρέπεται να σκεφτόμαστε τη συνέχιση των διαπραγματεύσεων”*).

Η Τουρκία φαίνεται πως ολισθαίνει στο παρελθόν της αστάθειας και της αβεβαιότητας και εξελίσσεται σε έναν απρόβλεπτο γείτονα. Μετά το αποτυχημένο στρατιωτικό πραξικόπημα δεν θεωρείται ούτε κατ’ επίφαση ευρωπαϊκή χώρα, πόσο μάλλον υποψήφια για ένταξη. Η συνεχής άρνηση της Γαλλίας και Γερμανίας και η προώθηση της *“ειδικής προνομιακής σχέσης”* περιορίζει τη διαδικασία εκδημοκρατισμού. Η Ευρώπη ακούσια συμβάλλει στο να μετατραπεί ο Erdoğan σε αυταρχικό και απρόβλεπτο ηγέτη με έντονες αποκλίσεις από τη Δύση. (Ιωακείμης, Π.Κ. *“Τα Νέα”*, 18/07/2016).

Ο γερμανικός τύπος σε δημοσίευμα του σχολιάζοντας την κατάσταση αναφέρει πως η Τουρκία βρίσκεται όλο και πιο μακριά από την ΕΕ, κάνοντας λόγο για *“παρεμπόδιση του κράτους δικαίου, της ελευθερίας έκφρασης και της ανεξαρτησίας της δικαστικής εξουσίας....”*. (Die Welt) . Η *“σοβαρή υποτροπή στους τομείς της δικαιοσύνης, των*

θεμελιωδών δικαιωμάτων και της ελευθερίας της έκφρασης” συνιστά ‘‘σοβαρή οπισθοδρόμηση στο κράτος δικαίου».

«Υπό τις παρούσες συνθήκες, δεν προβλέπεται να ανοίξουν νέα κεφάλαια στις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία. Πάνω απ’ όλα, η Τουρκία πρέπει να αντιστρέψει την τρέχουσα αρνητική τάση στο κράτος δικαίου και των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Θα πρέπει πρώτα να ξεκινήσει με την άρση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης. Επιπλέον, θα πρέπει να αντιμετωπιστεί η αποδυνάμωση του αποτελεσματικού διαχωρισμού των εξουσιών στο πολιτικό σύστημα, συμπεριλαμβανομένης της ενισχυμένης συνεργασίας με το Συμβούλιο της Ευρώπης», επισημαίνουν οι εμπειρογνώμονες της ΕΕ, σύμφωνα με τη γερμανική εφημερίδα.

Στο ίδιο δημοσίευμα επισημαίνεται επίσης πως η Άγκυρα έχει παρουσιάσει ‘‘σοβαρή υποτροπή στους τομείς της δικαιοσύνης, της μεταρρύθμισης της δημόσιας διοίκησης, των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της ελευθερίας έκφρασης’’ αλλά και ‘‘σε έναν αυξανόμενο αριθμό άλλων τομέων’’ και ‘‘η Τουρκία συνεχίζει την απότομη επιδείνωση σε βασικούς τομείς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με την απόλυση δικαστών και εισαγγελέων, αλλά και με τις συνταγματικές αλλαγές που έχουν επίσης υπονομεύσει την αποτελεσματικότητα και την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας’’. Τα μέτρα που έχουν ληφθεί μετά την απόπειρα του πραξικοπήματος είναι ‘‘δυσανάλογα’’ θα πρέπει να ‘‘τερματίσει την κατάσταση έκτακτης ανάγκης’’ όπως σημειώνεται στην έκθεση της ΕΕ. (‘‘Καθημερινή’’ απόσπασμα από δημοσίευμα ‘‘Die Welt’’ 14.04.2018).

Η εμφανής οπισθοδρόμηση μόνο επιβλαβής μπορεί να είναι για την διαδικασία της προσχώρησης. Ενώ η γραφειοκρατία εργάστηκε για την εφαρμογή μεταρρυθμίσεων, η ελίτ του ΑΚΡ δεν δείχνει διάθεση συμμόρφωσης στις παραινέσεις της ΕΕ. Η στάση αυτή συνδέεται με τον αυξανόμενο αυταρχισμό του αρχηγού του κόμματος που τον Ιούνιο του 2013 θεωρείται ‘‘πιθανώς πέρα από κάθε βοήθεια - probably beyond help’’ και δείχνει πως έχει χάσει την πίστη του στην πρόθεση της ΕΕ να δεχθεί την Τουρκία ως μέλος. Ο αυταρχισμός και οι συγκεντρωτικές πολιτικές, δεν της επιτρέπουν να είναι δεκτική σε ενέργειες που θα σήμαιναν οποιαδήποτε ‘‘απώλεια’’ κυριαρχίας στο πλαίσιο συμμόρφωσης με το κοινοτικό κεκτημένο. (Martin, N.: 2015, σ.189).

Κανένας δεν μπορεί να αμφισβητήσει τις εξελίξεις και ενδεχομένως την πρόοδο της τελευταίας δεκαετίας, ωστόσο δύσκολα αισιοδοξεί για την εγκατάσταση της φιλελεύθερης δημοκρατίας και την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Όπως το

2002 έτσι και σήμερα, η τουρκική ένταξη φαντάζει αβέβαιη προοπτική, αφού ιδίως τα τελευταία χρόνια η Τουρκία έχει μάλλον παγώσει κάθε προσπάθεια εκδημοκρατισμού.

Οι Ευρωπαίοι προσπαθούν να ομαλοποιήσουν τις σχέσεις τους με έναν δύστροπο και συνάμα χρήσιμο εταίρο, συμπεριφορά απολύτως κατανοητή αν λάβουμε υπόψη πως πρόκειται για μια μεγάλη αγορά για τα ενωσιακά προϊόντα και σημαντική βοήθεια στον αντιτρομοκρατικό αγώνα. Η Ευρώπη γνωρίζει πως αν οι σχέσεις με την Τουρκία διαταραχθούν, υπάρχει σοβαρός κίνδυνος για τη δραματική αύξηση της εισόδου προσφύγων και μεταναστών στη Δύση.

Ο ρόλος της στην προσφυγική κρίση είναι σημαντικός καθώς φιλοξενεί περίπου 3,4 εκατ. πρόσφυγες (σημ. από Συρία, Αφγανιστάν, Ιράκ, Ιράν και Σομαλία). Η Άγκυρα προς το παρόν δείχνει, τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό, να τηρεί τη συμφωνία ως προς την ανάσχεση των προσφυγικών ροών και να σέβεται την Κοινή Δήλωση της 17^{ης} Μαρτίου 2018, στην οποία υπάρχουν όροι για την άρση των προϋποθέσεων για την θεώρηση εισόδου και την αναβάθμιση της τελωνειακής ένωσης. Το αντιστάθμισμα είναι ότι θα επωφεληθεί από οικονομικές απολαβές που θα ελαφρύνουν τα δημοσιονομικά της βάρη. (σημ. και η Ευρώπη χρησιμοποιεί τη συμφωνία ως πρότυπο μείωσης των μετακινήσεων ατόμων προς την ΕΕ.) (Φίλης, Κ.: 2017, σ. 74 -75)

Όμως δεν χάνει την ευκαιρία να καθοδηγεί τα άτομα τουρκικής καταγωγής που διαμένουν σε διάφορα ΚΜ της ΕΕ ενσαρκώνοντας τον ρόλο του προστάτη. Είναι γνωστό πως ο απώτερος σκοπός είναι να χρησιμοποιηθούν μελλοντικά ως διαπραγματευτικό χαρτί, καταλαμβάνοντας σημαντικές θέσεις. (σημ.: η Άγκυρα ενθαρρύνει τα άτομα τουρκικής καταγωγής που είναι διασκορπισμένα στη ΕΕ να αποκτούν πέντε παιδιά, να κατανηφίζουν “όσους τους φέρονται ασεβώς” – γερμανικές και ολλανδικές εκλογές- ενώ προβληματισμό προκαλεί η στάση της στη Θράκη). (Φίλης, Κ.: 2017, σ. 70 και 108)

Η Ευρώπη θα πρέπει να αποφασίσει αν θέλει να επαναφέρει τις διαπραγματεύσεις για την ένταξη, ώστε να σταματήσει ο Erdoğan να ισχυρίζεται πως το “*χριστιανικό λόμπυ*” απορρίπτει συνεχώς την χώρα του από την είσοδό της στον δυτικό κόσμο. Σε κάθε περίπτωση οι σχέσεις μεταξύ των δύο μερών θα πρέπει να οριοθετηθούν με κύριους άξονες διαπραγμάτευσης την οικονομία, την ενέργεια και το προσφυγικό ζήτημα. (σημ.: και ο τομέας της ενέργειας ο ρόλος της είναι σημαντικός διότι θα είναι η γέφυρα μεταξύ Κασπίας θάλασσας και Μ. Ανατολής, διασφαλίζοντας την ομαλή τροφοδοσία της

γηραιάς ηπείρου). Ως εκ τούτου, είναι απαραίτητη η αναμόρφωση της συμφωνίας τελωνειακής σύνδεσης, που δεν έχει επικαιροποιηθεί από το 1995, και αποτελεί μια ρεαλιστική διέξοδο εκτόνωσης για τις ευρωτουρκικές σχέσεις. (σημ.: υπό την προϋπόθεση ότι θα ξεπεραστεί το βέτο της Γερμανία και Κύπρου). (Φίλης, Κ.: 2017, σ. 72)

Στη συνάντηση μεταξύ Juncker - Erdoğan (25 Μαΐου 2017) συμφωνήθηκε ένας οδικός χάρτης ώστε να προχωρήσει η συνεργασία με συντονισμένες ενέργειες και από τις δύο πλευρές, παρότι η Ευρώπη παραμένει προβληματισμένη σχετικά με τις εξελίξεις που αποδεικνύουν πως η χώρα πορεύεται βάσει των απολυταρχικών πρακτικών της ηγεσίας που δεν αφήνουν περιθώριο για κίνητρα ώστε να συνεχίσουν οι διαπραγματεύσεις. Προς το παρόν κοινή συνισταμένη συνιστούν τα θέματα της μετανάστευσης, της ενέργειας, της ασφάλειας και της τελωνειακής ένωσης. (Φίλης, Κ.: 2017, σ. 77)

Η Τουρκία απέχει από τα όσα απορρέουν από τον κοινοτικό πυλώνα και τις μορφές συνεργασίας που υιοθετούν τα ΚΜ: τη φιλοσοφία του κοινού νομίσματος, τη δημοσιονομική πειθαρχία και την κοινωνική προστασία που συνιστούν βασικούς άξονες συνεργασίας και κοινούς στόχους για τα ευρωπαϊκά κράτη. Οι κανόνες βάσει των οποίων λειτουργούν τα μέλη της ΕΕ και οι αρμοδιότητες που έχουν αναθέσει σ' αυτήν, αλλοιώνουν την έννοια της κρατικής κυριαρχίας γεγονός και δυναμώνουν τις τουρκικές αντιδράσεις. Τα θετικά της βήματα δεν διαγράφουν τα ερωτηματικά και τη δυσπιστία εκ μέρους των ευρωπαίων. Ο εξευρωπαϊσμός της Τουρκίας, είναι μια πρόκληση με αβέβαιο αποτέλεσμα και η κλίμακα των προσπαθειών αλλαγής σε θέματα δικαιοσύνης, εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών δεν προχωράνε με τους ρυθμούς που θα έπρεπε. (Καζάκος, Π.: 2003, σ. 113, 137 147).

Ενδεχομένως και ενόψει των επερχόμενων εκλογών του 2019 ο Πρόεδρος να είναι πιο διαλλακτικός καθώς χρειάζεται την οικονομική σταθερότητα για να προχωρήσει. Η συνεχής ροή κεφαλαίων από το εξωτερικό είναι ζωτικής σημασίας για την πορεία του, αφού οι δείκτες των εμπορικών συναλλαγών πρέπει να διατηρηθούν σε ικανοποιητικά επίπεδα και παράλληλα να διασφαλιστεί η επιτυχία των εκλογικών αποτελεσμάτων. Σε κάθε περίπτωση, η Τουρκία δεν παύει να είναι ο πέμπτος μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της ΕΕ και υπολογίσιμη παράμετρος που δεν μπορεί να παραγκωνιστεί (σημ.: εξαγωγικό εμπόριο ΕΕ με ετήσιο όγκο συναλλαγών στα 140 ευρώ). (Φίλης, Κ.: 2017, σ. 72).

2. Τα κράτη μέλη απέναντι στην τουρκική υποψηφιότητα.

Οι τοποθετήσεις των κρατών σχετικά με την τουρκική ένταξη διαφοροποιούνται ανάλογα με τον αν η ΕΕ εξετάζεται από την οπτική της εσωτερικής ή εξωτερικής πολιτικής.

Από πλευράς εσωτερικής πολιτικής, η προσοχή δίνεται στον αντίκτυπο της Τουρκίας στα θεσμικά όργανα της ΕΕ, τον προϋπολογισμό, την κοινωνική συνοχή και τη γεωργία και η εξέταση υπό αυτή την οπτική γωνία, προβληματίζει τα μεγάλα κυρίως κράτη όπως η Γαλλία και η Γερμανία, τα οποία παράλληλα ασχολούνται και με τον ρόλο που θα παίξουν τα μεταναστευτικά ρεύματα στη διευρυμένη ΕΕ. Άλλωστε οι αυξανόμενες και μεταβαλλόμενες μορφές μετανάστευσης έχουν επιπτώσεις στη διαμόρφωση της εσωτερικής ταυτότητας της ΕΕ.

Από πλευράς εξωτερικής πολιτικής η εξέταση των ευρωτουρκικών σχέσεων εστιάζει στον αντίκτυπο που θα έχει η Τουρκία στην ΕΕ, λειτουργώντας ως διεθνής παράγοντας σε γειτονικές περιοχές όπως η Μέση Ανατολή, ο Καύκασος και η Κεντρική Ασία. Υπάρχουν κράτη όπως η Πολωνία η Σλοβενία και η Γερμανία που εκφράζουν μεν την ανησυχία τους για την ευρωπαϊκή ταυτότητα και την επέκταση των συνόρων της Ένωσης στο Ιράκ, το Ιράν ή τη Συρία, χωρίς όμως να αγνοούν το ότι η Τουρκία μπορεί να προωθήσει την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης.

Για τους Βρετανούς και τους Δανούς είναι σημαντική η συνεργασία στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας. Οι Βρετανοί υποστηρίζουν ότι ως μέλος της ΕΕ η Τουρκία θα ενισχύσει τη συνεργασία και τις σχέσεις ΕΕ-NATO και ΕΕ-ΗΠΑ. (σημ.: η αναφορά γίνεται για την τουρκική συμμετοχή στις ευρωπαϊκές αμυντικές προσπάθειες στο Λίβανο, το Αφγανιστάν, τη Βοσνία, την και το Κονγκό).

Οι αντιλήψεις και προκαταλήψεις για την τουρκική υποψηφιότητα σχετίζονται και με τον χαρακτηρισμό της ως μουσουλμανική ή “ισλαμική” χώρα. Η “τουρκική” ευρωπαϊκή ολοκλήρωση βρίσκει αντιστάσεις από εκείνους που τη συνδέουν με την αποτυχία της ενσωμάτωσης των μουσουλμανικών μεταναστευτικών κοινοτήτων στην Ευρώπη. Σε μερικές περιπτώσεις, τα επιχειρήματα αυτά αγγίζουν τον ρατσισμό και την ξеноφοβία. Αυτό συμβαίνει συχνά όταν η κατανόηση της Τουρκίας ως “άλλης”

μεταφέρεται στη σφαίρα της ασφάλειας και ενισχύεται από τους φόβους για την “ισλαμική τρομοκρατία”.

Από πλευράς εσωτερικής πολιτικής, η ενσωμάτωση της μουσουλμανικής Τουρκίας θα μπορούσε να συμβάλει στην ενσωμάτωση των μουσουλμάνων μεταναστών στην ΕΕ, ανεξάρτητα από το αν αυτές οι κοινότητες έχουν οποιαδήποτε σχέση με την ίδια τη χώρα πέρα από το στοιχείο της χαλαρής σύνδεσής της θρησκείας. Όλοι όσοι θεωρούν την ΕΕ ως τομέα εξωτερικής πολιτικής, πιστεύουν πως η ενσωμάτωση ενός “διαφορετικού” κράτους μέλους θα μπορούσε να την βοηθήσει να αντιμετωπίσει τις απειλές για την ασφάλειά της και να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες στην ταραγμένη Ανατολή. Η Τουρκία μπορεί να λειτουργήσει κατά τρόπο που να αποδεικνύει ότι το Ισλάμ και η δημοκρατία μπορούν να είναι συμβατοί όροι και να αποτελέσει “έμπνευση” για άλλες ισλαμικές χώρες, επιβεβαιώνοντας τις απόψεις που την περιγράφουν ως “γέφυρα” με τον “ισλαμικό κόσμο” και σημαντικό μοχλό βοήθειας για την Ευρώπη. Ο ρόλος της στην Ανατολή μπορεί να αντισταθμίσει απειλές ασφάλειας που καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα από την τρομοκρατία μέχρι την παράνομη μετανάστευση.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μια ένωση κρατών και λαών. Ως ένωση κρατών, στηρίζεται στη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων μεταξύ των κυβερνήσεων οι οποίες δεσμεύονται και συνάπτουν συνθήκες. Ως ένωση λαών όμως, στηρίζεται στην έννοια της αλληλεγγύης η οποία συνιστά την προαπαιτούμενη βάση για την αποδοχή της Τουρκίας.

Οι προσεγγίσεις των ΚΜ της ΕΕ για το τουρκικό ζήτημα ποικίλουν και τα στοιχεία της διαφοροποίησης συνδέονται με πολλούς παράγοντες.

Στη Γαλλία, η τουρκική ένταξη ερμηνεύεται μέσω της εσωτερικής πολιτικής πάλης μεταξύ κοσμικών και καθολικών, όπου οι πρώτοι εκτιμούν τον κοσμικό της χαρακτήρα και είναι επιφυλακτικοί για τον ρόλο της θρησκείας, ενώ οι τελευταίοι τονίζουν ότι η Ευρώπη των πολλαπλών θρησκειών θα μπορούσε να δεχτεί τη θρησκευτική διαφορετικότητα, χωρίς αυτό να είναι και απολύτως βέβαιο.

Στη Γερμανία, την Αυστρία και τη Δανία, οι συζητήσεις για την εθνική ταυτότητα στρέφονται γύρω από τον ρόλο των υφιστάμενων τουρκικών και μουσουλμανικών κοινοτήτων μεταναστών και τον τρόπο με τον οποίο αυτές θα καθορίσουν τις εθνικές ταυτότητες.

Αντιθέτως, λόγω των μικρών τουρκικών κοινοτήτων στη Φινλανδία, την Ιταλία, την Πολωνία, τη Σλοβενία, την Ισπανία, τη Σουηδία ή στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι συζητήσεις σχετικά με την εθνική ταυτότητα έχουν ελάχιστη σχέση με την Τουρκία. Αυτονόητο είναι το γεγονός ότι αν τα δεδομένα αλλάξουν σε αυτές τις χώρες, το ζήτημα της Τουρκίας θα ενταχθεί στην δημόσια συζήτηση, όχι απαραίτητα προς όφελος των ευρωτουρκικών σχέσεων.

Η αύξηση του εμπορικού επιπέδου μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου ή της Γερμανίας και της Τουρκίας, η αύξηση των επενδύσεων σε επιχειρήσεις, τα ακίνητα στην Τουρκία και η αύξηση του βρετανικού και γερμανικού τουρισμού στα τουρκικά παραθαλάσσια θέρετρα συμβάλλουν στη διάχυση ιδεών σχετικά με τον αναμενόμενο θετικό αντίκτυπο προσχώρησης στη Βρετανία και τη Γερμανία.

Αυτό έρχεται σε αντίθεση με άλλα κράτη μέλη όπως η Αυστρία, των οποίων οι επιχειρηματικές και εμπορικές σχέσεις με την Τουρκία παραμένουν αδιάφορες. Τέλος, οι ιστορικοί δεσμοί συνθέτουν επίσης έναν κρίσιμο και συχνά αρνητικό ρόλο, καθιστώντας την αυστριακή ή την ενστικτώδη στάση της Ελλάδας πολύ πιο επιφυλακτική από αυτή των άλλων κρατών μελών. Η γεωγραφική εγγύτητα καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο διεξάγεται η δημόσια συζήτηση όπου για προφανείς λόγους, είναι πιο έντονη στην Ελλάδα από ό, τι στη Φινλανδία.

Η προσέγγιση της Γαλλίας:

Με εξαίρεση τον πρόεδρο Jacques Chirac που ευνόησε τη συμμετοχή της, οι Γάλλοι πολιτικοί όπως και η κοινή γνώμη, αντιτάχθηκαν σε μεγάλο βαθμό στην τουρκική ένταξη, με κέντρο βάρους της άρνησης το κυπριακό ζήτημα και τη γενοκτονία των Αρμενίων. (σημ.: στις 12 Οκτωβρίου 2006, εγκρίθηκε νόμος από τη Γαλλική Εθνοσυνέλευση, όχι από τη Γερουσία, προβλέποντας κυρώσεις για όσους αρνούνται την ύπαρξη της γενοκτονίας των Αρμενίων). Οι Γάλλοι ηγέτες υπογραμμίζουν τον κίνδυνο της διεύρυνσης χωρίς να συνοδεύεται από εμβάθυνση.

Οι Valéry Giscard d'Estaing και Jean-Louis Bourlanges θεώρησαν ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν είναι έτοιμη να δεχτεί τη χώρα αν πρώτα δεν επιλύσει τα εσωτερικά της προβλήματα, έχοντας υπόψη τους το γεγονός ότι η προσχώρηση μιας μεγάλης χώρας θα

της έδινε πρωταρχικό ρόλο στα ενωσιακά θεσμικά όργανα, υποβαθμίζοντας τον δικό τους.

Επιπλέον, το ενδεχόμενο επέκτασης των συνόρων της ΕΕ σε ‘‘ασταθή’’ εδάφη και κράτη όπως η Συρία, το Ιράκ και το Ιράν χωρίς σαφές και υπεύθυνο όραμα θα έμοιαζε με μια επικίνδυνη επιχείρηση. Παρότι η διεύρυνση είναι το καλύτερο εργαλείο που διαθέτει η ΕΕ για την προώθηση της δημοκρατίας στο εξωτερικό, για την Τουρκία των αναταραχών των δολοφονιών φιλελεύθερων φωνών και της ανόδου του εθνικιστικού και ισλαμικού φονταμενταλισμού υπάρχει ιδιαίτερη δυσπιστία.

Επειδή η Γαλλία συγκεντρώνει τη μεγαλύτερη μουσουλμανική κοινότητα ακριβώς όπως φιλοξενεί τη μεγαλύτερη εβραϊκή κοινότητα, το θέμα της διαφορετικής θρησκείας ως τροχοπέδη για την ένταξη, αντανακλά στη συζήτηση για τη δυνατότητα ενσωμάτωσης αυτών των πληθυσμών στην ίδια τη χώρα. Οι Γάλλοι φοβούνται πως η ‘‘ετερότητα’’ της Τουρκίας θα αλλάξει τη χροιά των ευρωπαϊκών χωρών καθώς απέχει από την ευρωπαϊκή ιστορία της Αναγέννησης και του Διαφωτισμού. (Le Gloannec, A.M.: 2007)

Η προσέγγιση της Γερμανίας:

Με τη Γερμανία να είναι ο σημαντικότερος εμπορικός εταίρος της Τουρκίας και ο προτιμώμενος προορισμός της τουρκικής μετανάστευσης στην Ευρώπη για περίπου τρεις γενιές, ο γερμανικός λόγος είναι αντιπροσωπευτικός και βαρύνουσας σημασίας. Στην Τουρκία υπάρχουν περισσότερες από 2.300 θυγατρικές γερμανικών επιχειρήσεων και κοινοπραξιών και πάνω από 60.000 τουρκικές επιχειρήσεις με ετήσιο όγκο 28,9 δισ. δραστηριοποιούνται στη Γερμανία.

Οι Τούρκοι σπουδαστές στη Γερμανία (σήμερα περίπου 22.400) αποτελούν τη μεγαλύτερη ομάδα αλλοδαπών σπουδαστών στη χώρα. Επιπλέον, με το ποσοστό των Γερμανών που ταξιδεύουν στην Τουρκία για διακοπές, η Γερμανία είναι μακράν η σημαντικότερη πηγή τουριστικού εισοδήματος, ενώ πρόσφατα ξεκίνησε ένα νέο κύμα μετανάστευσης κυρίως από τους συνταξιούχους που επιδιώκουν ένα θερμότερο κλίμα και οικονομικά προσιτές συνθήκες διαβίωσης στις νοτιοδυτικές ακτές της Τουρκίας.

Παρ 'όλα αυτά, τα προβλήματα αφθονούν κυρίως ως προς την ενσωμάτωση του τουρκικού στοιχείου στην γερμανική πραγματικότητα. Παράλληλες τουρκικές κοινωνίες και γκέτο αναπτύσσονται σε πολλές γερμανικές πόλεις και αποτελούνται από Τούρκους που δεν μιλούν την γερμανική γλώσσα, από κορίτσια που δεν επιτρέπεται να πάνε στο

σχολείο ή να παρακολουθούν ορισμένα μαθήματα, σχολικά αθλήματα και να συμμετέχουν σε ταξίδια, ενώ παρουσιάζονται υψηλά ποσοστά βίας και εγκληματικότητας και χαμηλά ποσοστά συμμετοχής στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και στην επαγγελματική κατάρτιση. Τα στοιχεία αυτά αναμφισβήτητα συνιστούν ένα πρόσθετο εμπόδιο στην προσαρμογή και την ολοκλήρωση.

Όπως στην Τουρκία, έτσι και ο τουρκικός πληθυσμός της Γερμανίας διαχωρίζεται σε μια κοσμική, αστική, δυτική και κοσμοπολίτικη μειονότητα από τη μια πλευρά και από μια βαθιά θρησκευτική και συντηρητική πλειοψηφία από την άλλη προερχόμενη συχνά από μικρές ή αγροτικές περιοχές στο ανατολικό τμήμα της χώρας. Η ενσωμάτωση του τουρκικού στοιχείου στην ΕΕ συνδέεται με την ενσωμάτωσή του στη Γερμανία.

Ο Γερμανός Χριστιανοδημοκράτης Καγκελάριος Χέλμουτ Κολ υποστήριζε ότι η ΕΕ ήταν και θα έπρεπε να παραμείνει μια “χριστιανική λέσχη”. Αντιθέτως ο διάδοχός του Gerhard Schröder όπως και η υπουργός Εξωτερικών Joschka Fischer, αντέδρασαν στην σκέψη του και ενστερνίστηκαν την υποψηφιότητα της Άγκυρας. Οι θέσεις του CDU και του SPD παραμένουν αντίθετες. Η A. Merkel, δείχνει να θέλει να τιμήσει την έντονη δέσμευσή της να συνεχίσει τις διαπραγματεύσεις ένταξης με καλή πίστη.

Όμως στο κόμμα της Merkel, οι απόψεις είναι επίσης σαφώς πιο πολύπλοκες από ό, τι φαίνεται να προτείνει η επίσημη γραμμή. Ενώ το σκεπτικό της “χριστιανικής λέσχης” έχει ξεπεραστεί από την πλειοψηφία του CDU, τα επιχειρήματα που βασίζονται στην ιστορία και στον πολιτισμό εξακολουθούν να ισχύουν. Οι οικονομικές και κοινωνικές εντάσεις εντός της Τουρκίας και η ικανότητα “απορρόφησης” από πλευράς ΕΕ συνιστούν πρόσθετους μηχανισμούς αντίδρασης. Υπάρχουν ωστόσο χριστιανοδημοκράτες που υποστηρίζουν την προσφορά της Τουρκίας για στρατηγικούς λόγους.

Το SPD τοποθετείται συγκρατημένα, υποστηρίζει την υποψηφιότητα της Τουρκίας κυρίως λόγω της γεωστρατηγικής της θέσης ως “γέφυρα” μεταξύ της Δύσης και της Μέσης Ανατολής (πρόσφατα και στον τομέα της ενέργειας). Υπάρχει η πεποίθηση πως μια σταθερή κοσμική τουρκική δημοκρατία που ενσωματώνεται σταδιακά στη Δύση θα χρησιμεύσει ως προπύργιο ενάντια στον ισλαμικό φονταμενταλισμό και ως πρότυπο εκσυγχρονισμού για τα αραβικά έθνη.

Και το οικολογικό κόμμα της Γερμανίας είναι χωρισμένο σε προοδευτικά και συντηρητικά μέρη και οι απόψεις του παρακινούνται από τα γεωστρατηγικά οφέλη της

διεύρυνσης της Ευρώπης. Το Φιλελεύθερο Κόμμα (FDP) έχει τοποθετηθεί δηλώνοντας ότι *“οι διαπραγματεύσεις θα πρέπει να παραμείνουν ανοιχτές και να καταλήξουν στην ένταξη ή σε στενή συνεργασία, ενώ σε κάθε περίπτωση η επιτυχία βασίζεται στην διάθεση της Τουρκίας για την υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων”* και υποστηρίζει ότι η ένταξη της θα έχει επιπτώσεις για τα συμφέροντα της χώρας. Ξεκάθαρη στάση δεν έχει ούτε το Αριστερό Κόμμα. (Stelzenmüller,C.: 2007 σ.105)

Εκτός όμως από την πολιτική σκηνή και η γερμανική δημόσια γνώμη *“παραμένει μεταξύ των πιο επιφυλακτικών στην Ευρώπη”*. Με στοιχεία έρευνας το 2006, το 69% των ερωτηθέντων Γερμανών δήλωσαν ότι ήταν αντίθετοι με την ένταξη στην Τουρκία, ακόμη κι αν η Τουρκία συμμορφώνεται με όλους τους όρους της ΕΕ. Αυτό που πραγματικά ανησυχεί είναι η πιθανή αρνητική επίδραση της ένταξης στη γερμανική οικονομία, χωρίς να παρακάμπτονται οι παράμετροι της πολιτισμικής *“ετερότητας”* και της παραβίασης των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Είναι γεγονός ότι οι Γερμανοί Τούρκοι, τόσο η μειοψηφία που είναι πλήρως ενταγμένη όσο και η λιγότερο ενσωματωμένη πλειοψηφία, η τουρκική κυβέρνηση και το κοινό αγνόησαν σημαντικές ευκαιρίες για εποικοδομητικές συμβολές σε μια υγιή συζήτηση και δεν εκμεταλλεύτηκαν τη διασπορά ως σύμμαχο.

Η προσέγγιση της Αυστρίας:

Η Αυστρία, μαζί με τη Γαλλία, την Ελλάδα και την Κύπρο, δείχνουν μάλλον σκληροπυρηνική θέση. Από την έναρξη των διαπραγματεύσεων, η Αυστρία, μαζί με τις άλλες τρεις χώρες, τοποθετήθηκε σκληρά απέναντι στην Τουρκία και προσπάθησε να καθυστερήσει ή ακόμα και να σταματήσει τις συζητήσεις, ειδικότερα μετά την άρνηση της τελευταίας να εφαρμόσει το πρωτόκολλο της τελωνειακής ένωσης στην Κυπριακή Δημοκρατία.

Η τουρκική ένταξη απασχολεί τις πολιτικές συζητήσεις και τις εκστρατείες των πολιτικών κομμάτων, παρότι η Τουρκία παίζει σίγουρα δευτερεύοντα ρόλο στις εξωτερικές υποθέσεις της Αυστρίας. Τα στρατηγικά, οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα της Αυστρίας βρίσκονται στα Δυτικά Βαλκάνια και η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση των Βαλκανίων θεωρείται προϋπόθεση για την ειρήνη και τη σταθερότητα

στην περιοχή, δεδομένης της γεωγραφικής εγγύτητας. Ως εκ τούτου, η σταθερότητα στα Δυτικά Βαλκάνια είναι ζωτικής σημασίας και αποτελεί προτεραιότητα για τις αυστριακές εξωτερικές υποθέσεις σε αντίθεση με τη δύσκολη και αντιφατική με τα αυστριακά στρατηγικά, πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα, ενσωμάτωση της Τουρκίας. Οι αυστριακοί πολιτικοί και οι διαμορφωτές της κοινής γνώμης προτιμούν μια προνομιακή εταιρική σχέση αντί της πλήρους ένταξης, χωρίς ωστόσο να εξηγούν τι ακριβώς θα σήμαινε ή που θα οδηγούσε μια τέτοιου είδους σχέση. Το αυστριακό κοινό έχει επικριτική στάση σε κάθε περαιτέρω διεύρυνση. (Günay, C.: 2007 σ.57)

Ο προβληματισμός για την τουρκική ένταξη, συγκεντρώνεται γύρω από την έλλειψη του “ευρωπαϊκού” χαρακτήρα της χώρας. Η Τουρκία θεωρείται δομικά διαφορετική, από ηθική, πολιτιστική και πολιτική άποψη και οι ανεπάρκειες της δημοκρατίας, με τις συνεχείς παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την κατάσταση των γυναικών και τις διακρίσεις κατά των μειονοτήτων, συχνά εξηγούνται ή δικαιολογούνται λόγω του διαφορετικού πολιτισμού της και του ρόλου της θρησκείας. Τα επιχειρήματα κατά της ένταξης περιέχουν εικόνες μιας στατικής και κλειστής κοινωνίας και είναι τα “πολιτιστικά” επιχειρήματα που δυναμώνουν τις προκαταλήψεις έναντι των απειλητικών “άλλων”. Πολλοί από τους Τούρκους μετανάστες είναι πολιτισμικά μη “συμβατοί” με την αυστριακή ευρωπαϊκή κοινωνία και ενσαρκώνουν μια σημαντική απειλή για τον αυστριακό, χριστιανικό και ευρωπαϊκό πολιτισμό.

Η προσέγγιση της Ελλάδας:

Η στρατηγική προοπτική της Ελλάδας έχει όλο και περισσότερο ευρωπαϊκό χαρακτήρα. Σχεδόν όλα τα θέματα της εξωτερικής της πολιτικής συμπεριλαμβανομένης της στρατηγικής σχέσης με την Τουρκία, έχουν σταθερά τοποθετηθεί σε ένα πολυμερές, ευρωπαϊκό πλαίσιο.

Η Ελλάδα, όχι άνευ όρων, υποστήριξε την ένταξη καθώς μια σταθερή, δημοκρατική και ευημερούσα Τουρκία θα είναι ένας αξιόπιστος γείτονας και εταίρος της Ελλάδας και σταθεροποιητικός παράγοντας στην περιοχή. Ο πρωταρχικός στόχος της χώρας μας είναι να χρησιμοποιήσει την ΕΕ σαν ένα σύστημα πολιτικής αλληλεγγύης και ασφάλειας ικανό να ενεργοποιήσει διπλωματικούς και πολιτικούς μοχλούς πίεσης ώστε

να αποτρέψει την Άγκυρα από πιθανές διαθέσεις για ‘‘περιπέτειες’’ στο Αιγαίο. Για περισσότερα από 25 χρόνια, η πολιτική αυτή εκφράστηκε με μια σειρά ελληνικών βέτο σε οποιαδήποτε ευρωπαϊκή προσπάθεια για περαιτέρω θεσμοποίηση της ευρωτουρκικής σχέσης. (Ifantis, K.: 2007 σ. 60)

Το 1999 στο Ελσίνκι, προστέθηκαν δύο σημαντικές προϋποθέσεις στην υποψηφιότητα της Τουρκίας: πρώτον, οι τουρκικές αξιώσεις σχετικά με τις ‘‘γκρίζες ζώνες’’ στο Αιγαίο και, η αποσύνδεση της ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ από την επίλυση του κυπριακού προβλήματος οπότε και επί της ουσίας αναγνωρίστηκε η διασύνδεση μεταξύ του τουρκικού ευρωπαϊκού προσανατολισμού και της επίλυσης της ελληνοτουρκικής σύγκρουσης για το Αιγαίο καθώς και το κυπριακό πρόβλημα. Η πραγματική πρόοδος από την Άγκυρα που θα την φέρει πλησιέστερα στην Ευρώπη, θα προσδώσει μεγαλύτερη σταθερότητα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και θα οδηγήσει στην πλήρη εξομάλυνση των προβλημάτων μεταξύ των δύο χωρών και στην απόσυρση τουρκικών στρατευμάτων από τη βόρεια Κύπρο, στόχος που θα πρέπει να επιτευχθεί πριν από την ένταξή της.

Θα πρέπει να διατηρηθεί η προοπτική της πλήρους ένταξης και η υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου μέσω διαρθρωτικών αλλαγών. Οποιαδήποτε απόκλιση από αυτό το σχέδιο θα απομάκρυνε από την ευρωτουρκική ατζέντα τα ζητήματα που έχουν καταστήσει τη διαδικασία προσχώρησης στρατηγικά ελκυστική για την Αθήνα (δικαιώματα των ανθρώπων και των μειονοτήτων, ομαλοποίηση των σχέσεων με την Κύπρο, πίεση στα θέματα του Αιγαίου).

Η θέση της Ελλάδας απέναντι στην Τουρκία, αν και είναι από τις πιο σκληρές γραμμές στην Ευρώπη, είναι ταυτόχρονα από τις πιο αξιόπιστες. Ιδιαίτερα από το 1999, η Ελλάδα έχει αποδείξει στην Άγκυρα ότι υπό την προϋπόθεση της πλήρωσης συγκεκριμένων προϋποθέσεων επιθυμεί να την δει στην ΕΕ. Αντιθέτως, η απόφαση της Γαλλίας και της Αυστρίας για διεξαγωγή δημοψηφισμάτων, υπονομεύει σοβαρά την αξιοπιστία των προθέσεών τους. (Ifantis, K.: 2007 σ. 63)

3.Η φύση και τα σενάρια της συνεργασίας.

Οι σχέσεις μεταξύ των δύο μερών είναι ασαφείς και περίπλοκες. Από την πλευρά της ΕΕ, η Τουρκία είναι σημαντικός εταίρος στην επίλυση των ζητημάτων της

περιφερειακής ασφάλειας και δυνητικός συμμετέχων στη φάση της μετα-ολοκλήρωσης. Από την τουρκική πλευρά, η ΕΕ παραμένει κίνητρο και μοχλός ενεργοποίησης των εγχώριων διαδικασιών αλλαγής, καθώς η ταχέως αναπτυσσόμενη τουρκική οικονομία χρειάζεται ενεργειακούς πόρους από την Ανατολή ακριβώς όπως απαιτεί και νέες τεχνολογίες από τη Δύση. (Attila, E. Gıgdem, U.: 2010 σ. 38)

Η περίπτωση της Τουρκίας διαφοροποιείται από προηγούμενες διαπραγματεύσεις και αιτήματα για την ένταξη των ΚΜ στην ΕΕ (σημ. η ένταξη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας) τα οποία δεν αμφισβητήθηκαν ως προς την ετοιμότητα των υποψήφιων ΚΜ. Οι ‘‘κεμαλιστές’’ πιστεύουν ότι η ένταξη θα έθετε σε κίνδυνο τη κοσμική υπόσταση της χώρας και το συντηρητικό ισλαμικό της προφίλ. (Arvanitopoulos, C. : 2009, σ.45)

Για να μπορέσει να επιτευχθεί ο στόχος της πολιτικής ένωσης θα πρέπει να είναι ισχυρό το αίσθημα του ‘‘ανήκειν’’ στην ομάδα και το αίσθημα της κοινής ταυτότητας και κοινών ιστορικοπολιτιστικών καταβολών, στοιχεία που έχουν οριοθετημένη γεωγραφική διάσταση. Τα όρια της ΕΕ φτάνουν μέχρι εκεί όπου εκλείπει το κοινό ιστορικό και πολιτιστικό σημείο αναφοράς. Η Τουρκία και η ΕΕ δεν μοιράζονται κοινή κουλτούρα και δεν έχουν κοινές εμπειρίες. Η διαφοροποίηση του ενωσιακού συστήματος αξιών και θεμελιωδών αρχών δικαίου στην ΕΕ είναι έντονη, με μελανό σημείο να παραμένει το ζήτημα του σεβασμού των θεμελιωδών ελευθεριών. (ΣΕΕ άρθρα 6 και 7). (Καζάκος, Π.: 2003, σ. 111).

Παρά τις δεσμεύσεις για σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της ύπαρξης κράτος δικαίου, στην πραγματικότητα η εφαρμογή του συντάγματος δεν συνάδει με τις θεμελιώδεις ευρωπαϊκές αξίες. Επίρρωση των ανωτέρω αποτελούν ο ρόλος του στρατού και οι θρησκευτικές κοινότητες στην χώρα και ακόμα περισσότερο η ευρέως διαδεδομένη πρακτική των εγκλημάτων τιμής και των καταναγκαστικών γάμων. (Arvanitopoulos, C. : 2009, σ.47).

Η ένταξη ενός μουσουλμανικού κράτους στην ΕΕ μπορεί να μη χειροτερέψει την εικόνα της, αλλά σίγουρα θα της δώσει καινούργια μορφή και σαν διαδικασία δεν είναι καθόλου εύκολη. Το γεγονός ότι ακόμα δεν έχουν επιλυθεί ζητήματα που συνδέονται με θεμελιώδεις αξίες για την ΕΕ μετά από σχεδόν εκατό χρόνια Κεμαλισμού, εξήντα χρόνια συμμετοχής στο Συμβούλιο της Ευρώπης και σαράντα χρόνια διαδικασίας σύνδεσης με την ΕΕ, φανερώνει τη δυσκολία υιοθέτησης μιας κοινής ταυτότητας. Αν

δεν προχωρήσουν εναλλακτικές λύσεις για την πλήρη ένταξη της Τουρκίας ενδέχεται να απειληθούν οι στόχοι της πολιτικής ένωσης. (Arvanitopoulos, C. : 2009, σ.47-49)

Η προσχώρηση της Τουρκίας μπορεί να έχει δυσανάλογες συνέπειες και για την ίδια, διότι λόγω των αυξανόμενων κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων, η Κοινή Γεωργική Πολιτική και τα Διαρθρωτικά Ταμεία θα μπορούσαν να μεταφραστούν σε πρόσθετο κόστος αν δεν συνοδευτούν με ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις.

Κίνδυνοι υπάρχουν και για την ΕΕ αφού τα εξωτερικά της σύνορα θα διευρυνθούν σημαντικά και θα επεκταθούν σε ένα δύσβατο γεωπολιτικό περιβάλλον, αφού πλέον οι όμορες χώρες θα είναι η Συρία, το Ιράκ και το Ιράν. (σημ: Οι επιχειρήσεις του τουρκικού στρατού κατά των θέσεων του PKK στο βόρειο Ιράκ το 2007/2008, δεν είναι δυνατόν να μην έχουν αντίκτυπο στη στάση της ΕΕ στο σύνολό της.)

Για να έχουν αποτέλεσμα οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις, θα πρέπει να αποσυνδεθούν από τη φιλοσοφία του “*όλα ή τίποτα*” και η Τουρκία να συνειδητοποιήσει το γεγονός ότι η διατήρηση στενών δεσμών με την ΕΕ είναι προς όφελός της. Ανεξάρτητα όμως από την πορεία των διαπραγματεύσεων, η ΕΕ θα μπορούσε ως εναλλακτική διαδρομή να επιλέξει την ανάπτυξη ενός δρόμου συνεργασίας μεταξύ της ένταξης και της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας και (ανάλογα με τις χώρες που συνορεύει στα νότια και στα ανατολικά) να αναπτύξει διαφοροποιημένα μοντέλα που θα περιλαμβάνουν από μια κατάσταση στενότερης συνεργασίας έως τη μερική ένταξη, ώστε να λαμβάνονται υπόψη κατά περίπτωση οι ιδιαιτερότητες των γειτονικών κρατών που δεν είναι σε θέση ή που δεν επιθυμούν να γίνουν μέλη της. (Arvanitopoulos, C. : 2009, σ.49)

Η διαφοροποίηση ή ακόμα η διαβάθμιση των μορφών συνεργασίας και ολοκλήρωσης μεταξύ της ΕΕ και των γειτονικών της χωρών θα κάνει πιο ευέλικτες τις δυνατότητες προσαρμογής αμφοτέρων πλευρών. Τα σχήματα που θα μπορούσαν να αξιολογηθούν περιλαμβάνουν μορφές διακυβερνητικής συνεργασίας όπως για παράδειγμα μια προνομιακή εταιρική σχέση ή Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος ή μορφές διαβαθμισμένης συμμετοχής με μερική ολοκλήρωση σε υπερεθνικό επίπεδο. Σε κάθε περίπτωση στόχος είναι η στενότερη ένωση της χώρας εφόσον διαπιστωθεί ότι η πλήρης ένταξη δεν είναι εφικτή. Η ανανέωση της μορφής της τελωνειακής ένωσης που εφαρμόζεται από το 1996 είναι το ελάχιστο που θα μπορούσε να επιτευχθεί, ενώ ως ανώτατο στόχος λογίζεται η απεριόριστη ελευθερία κινήσεων ή η πλήρης ένταξη της Τουρκίας στην Κοινή Γεωργική Πολιτική και στις διαρθρωτικές πολιτικές. Με τον

τρόπο αυτό οδηγούμαστε σε εντατικοποιημένη συνεργασία σε θέματα Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας και στους τομείς της δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων, ενώ εξίσου πιθανή είναι η επέκταση της τελωνειακής ένωσης σε μια ολοκληρωμένη ζώνη ελεύθερων συναλλαγών ή ακόμη και η μερική ένταξη στην ενιαία αγορά. (Arvanitopoulos, C. : 2009, σ. 50).

Από θεσμική άποψη, οι δυνατότητες που θα μπορούσαν να διερευνηθούν αφορούν στην ίδρυση κοινών οργάνων για την τουρκική συμμετοχή στο Συμβούλιο, είτε κάνοντας χρήση του δικαιώματος της συμμετοχής και διαβούλευσης είτε κάνοντας χρήση του δικαιώματος συναπόφασης σε συγκεκριμένους τομείς. Ασφαλώς, η χορήγηση περιορισμένων δικαιωμάτων συναπόφασης μπορεί να εξεταστεί μόνο εάν δοθεί στην Τουρκία η δυνατότητα μερικής ολοκλήρωσης. Σε αυτό το σχήμα, το δικαίωμα αρνησικυρίας πρέπει να αποκλειστεί.

Εξυπακούεται πως η υιοθέτηση μιας εναλλακτικής διαδρομής συνδέεται άρρηκτα με την πολιτική και οικονομική ανάπτυξη της Τουρκίας και την προθυμία της να “εκχωρήσει” μέρος της “εθνικής της κυριαρχίας”. Από την πλευρά της η ΕΕ οφείλει να θέσει τους όρους και τις προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται το επίπεδο συνεργασίας ή ολοκλήρωσης. (Arvanitopoulos, C.: 2009 p.50). Η Τουρκία είναι η γεωστρατηγική διάδραση της Ευρώπης και των ανατολικών της γειτόνων και η πλήρης ένταξή της στην ΕΕ θα φέρει αλλαγές σ’ αυτή την εικόνα. Ο ρόλος αυτός μπορεί να επιτευχθεί καλύτερα υπό την προϋπόθεση πως κατά τη διάρκεια της επέκτασης των πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών της σχέσεων με τον Καύκασο και τη Μέση Ανατολή, οι δεσμοί της με τον ευρωπαϊκό κόσμο θα βασίζονται σε στέρεα στηρίγματα. Ο βαθμός επιτυχίας αυτής της επέκτασης θα είναι ιδιαιτέρως επωφελής για τις ευρωτουρκικές σχέσεις. (Arvanitopoulos, C. : 2009, σ. 51)

Σε αντίθεση με οποιαδήποτε άλλη υποψηφιότητα, η προσπάθεια ένταξης της Τουρκίας κρατά περισσότερο από τρεις δεκαετίες ξεκινώντας από το 1987, χωρίς να είναι βέβαιη ή ορατή η κατάληξή της. Ο Πρόεδρος της Επιτροπής J. C. Juncker στο πρόγραμμα που παρουσίασε στον Ευρωπαϊό Κοινοβούλιο τον Ιούλιο του 2014 δεν ανέφερε πουθενά πρόθεση για την τουρκική διεύρυνση. (Tocci, N.: 2014, σ. 3)

Οι σχέσεις ταλαντεύονται μεταξύ υποστήριξης και αμφισβήτησης. Παρά τα προβλήματα και τις δυστοκίες η οικονομία της Τουρκίας δεν παύει να αποτελεί μια μεγάλη αγορά για τα ευρωπαϊκά αγαθά και τις υπηρεσίες και η Τουρκία να είναι ένας

σημαντικός ενεργειακός κόμβος για τον ευρωπαϊκό ενεργειακό εφοδιασμό. (Morelli, V.L. 2013, σ.14) (σημ: κατασκευή αγωγού Trans-Adriatic (TAP) που θα μεταφέρει φυσικό αέριο από το Αζερμπαϊτζάν σε όλη την Τουρκία μέσω του Trans-Anatolian Pipeline (TANAP), στην Ιταλία και σε μέρη της Ευρώπης).

Η Ευρώπη επιθυμεί να έχει καλές σχέσεις, αν και η οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση στην ευρωζώνη, ο σκεπτικισμός σχετικά με τη διεύρυνση και οι πολιτισμικές και θρησκευτικές διαφορές, βάζουν συνεχώς εμπόδια στην πλήρη ένταξη. (σημ.: οι εταίροι του συνασπισμού της Γερμανικής καγκελαρίου Merkel, Χριστιανοδημοκρατική Ένωση (CDU) και Χριστιανική Κοινωνική Ένωση (CSU) συμπεριέλαβαν στο εκλογικό τους μανιφέστο το επιχείρημα ότι η Τουρκία δεν πρέπει να γίνει μέλος της ΕΕ). Επιπλέον δεν είναι λίγοι εκείνοι που πιστεύουν πως η έντονη μεταρρυθμιστική διάθεση, δεν είναι τίποτα περισσότερο από μια προσπάθεια νομιμοποίησης και ενδυνάμωσης της ευρύτερης αποδοχής της πολιτικής ηγεσίας και των πρακτικών της από τον λαό. Με άλλα λόγια, ο εξευρωπαϊσμός είναι απλώς το περιτύλιγμα της σταθεροποίησης του AKP στην εξουσία. Σε αυτό το πλαίσιο, η συμμετοχή στην ΕΕ δεν αποτελεί μέλημα για την τουρκική ηγεσία και είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους μειώθηκε η ταχύτητα των μεταρρυθμιστικών αλλαγών. (Morelli, V.L. 2013 σ. 14-15)

Η προοπτική των σχέσεων λαμβάνοντας υπόψη τις μακροχρόνιες και συνεχείς διακυμάνσεις είναι απαισιόδοξη και οι εξελίξεις δείχνουν πως θα οδηγήσουν σε μια προοδευτική απομόνωση, ανταγωνιστική διάθεση αν όχι και σύγκρουση. Σε κάθε περίπτωση οι μελλοντικές εξελίξεις είναι αβέβαιες.

Η Natalie Tocci (στενή συνεργάτης και σύμβουλος της Federica Mogherini) χωρίς να προβαίνει σε ασφαλείς προβλέψεις για τη σύγκρουση ή τη σύγκλιση παρουσιάζει τρία πιθανά αναλυτικά σχήματα που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως δεδομένα αναφοράς για την αξιολόγηση και ανάλυση της μελλοντικής πορείας και της τάσης για σύγκλιση ή σύγκρουση.

Η Σύγκρουση:

Σε αυτή την περίπτωση επικρατεί ο ανταγωνισμός: οι χώρες της ευρωζώνης προσπαθούν να συνέλθουν από την οικονομική κρίση, τα ανατολικά ΚΜ έχουν το ενδιαφέρον τους στραμμένο στον τρόπο με τον οποίο θα αντιμετωπίσουν τη Ρωσία και

η ΕΕ καλείται για πρώτη φορά να διαχειριστεί την αποχώρηση ΚΜ (Brexit). Η προοπτική της διεύρυνσης ατονεί. Οι ενωσιακές εξελίξεις και οι διαδοχικές εκλογικές νίκες απομακρύνουν τις επιθυμίες προσχώρησης και η διαδικασία καταλήγει να μην είναι τίποτα περισσότερο από μια δυσάρεστη υπενθύμιση του δημοκρατικού ελλείμματος μιας χώρας που υποχωρεί σε θέματα θεμελιωδών δικαιωμάτων, ενώ παράλληλα στρέφεται προς τις παγκόσμιες και περιφερειακές αγορές για την κάλυψη των αναγκών της σε φυσικούς πόρους αναπτύσσοντας εμπορικές σχέσεις εκτός ΕΕ. Η επιλογή μιας τελωνειακής ένωσης και μιας συμφωνίας ελεύθερου εμπορίου θα ήταν επωφελής δεδομένης της μη ύπαρξης προοπτικής ένταξης. (Tocci, N.: 2014, σ. 5)

Με δεδομένο το γεγονός ότι η προοπτική της ένταξης απομακρύνεται όλο και περισσότερο, η τελωνειακή ένωση θα υποβαθμιστεί παίρνοντας τη μορφή της ζώνης ελεύθερων συναλλαγών. Συνεπώς η Τουρκία θα πρέπει να συμμορφωθεί με τους όρους των συμφωνιών ελευθέρων συναλλαγών που η ΕΕ υπογράφει με τρίτες χώρες και θα υπογράφει συμφωνίες ελευθέρων συναλλαγών με ένα ευρύ φάσμα χωρών και περιφερειακών ενώσεων (η ΕΕ θα είναι μία από αυτές χωρίς να είναι ένας προνομιούχος συνεργάτης). Η εξαγωγική δραστηριότητα της χώρας θα αναπτύσσεται και το ίδιο θα αναπτύσσεται και η πολιτική παρέμβαση στις αγορές ενώ οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις θα κινούνται σε ελλειπτική τροχιά. (σημ.: ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης θα ήταν της τάξης του 2-3% καθόλου επαρκής ώστε να συγκαταλέγεται στην κατηγορία των χωρών με υψηλό εισόδημα).

Σε θέματα ασφάλειας η Άγκυρα θα στεκόταν στο πλευρό των σουνιτών μουσουλμάνων και οι ενέργειές της θα ήταν μονομερείς, διμερείς ή πολυμερείς αναλόγως με τα δεδομένα, ενώ το κυπριακό ζήτημα θα παρέμενε “ανοιχτή πληγή”. Στον τομέα της ενέργειας θα παρέμενε σημαντικός εταίρος για την ΕΕ χωρίς να υιοθετήσει το κοινοτικό κεκτημένο δεδομένης της αναστολής της διαδικασίας προσχώρησης. Το ζήτημα της Κύπρου και οι ισραηλινoturκικές συγκρούσεις θα κατέληγαν στο να πωληθεί το φυσικό αέριο της Ανατολικής Μεσογείου σε ασιατικές αγορές αντί να αποτελέσει πρόσθετη πηγή για την ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια. Η Κύπρος και το Ισραήλ δεν θα αισθάνονταν ασφάλεια ώστε να εξάγουν αέριο προς ή μέσω της Τουρκίας. Κι ενώ η μετανάστευση των Τούρκων θα συνεχίζονταν, ο οδικός χάρτης της απελευθέρωσης της θεώρησης εισόδου και η συμφωνία του Δεκεμβρίου του 2013 θα κατέρρεαν. (Tocci, N.: 2014, σ. 6,7) .

Η Συνεργασία:

Αυτή η περίπτωση βασίζεται στην κοινή αποδοχή της μη ολοκλήρωσης της προσχώρησης οπότε αμφότερα μέρη παραμένουν καλοί συνεργάτες. Οι επιλογές της τουρκικής ηγεσίας κινούνται σε ανεξάρτητα από την ΕΕ μονοπάτια και το τουρκικό πολιτικό σύστημα εξελίσσεται ολοένα σε πιο συγκεντρωτικό προεδρικό ή ημιπροεδρικό. Η Τουρκία λύνει το κουρδικό ζήτημα παρέχοντας αμνηστία σε μαχητές του ΡΚΚ και κάποια μορφή εδαφικής αυτονομίας στην κουρδική κοινότητα στο νοτιοανατολικό τμήμα. Η εξουσία της γίνεται όλο και πιο συγκεντρωτική με αμφιταλαντευόμενες ισορροπίες στον ορισμό του κράτους δικαίου και τα δικαιώματα και οι ελευθερίες των πολιτών θα αποδυναμώνονται. Η ΕΕ θα επιδοκίμαζε την στάση της απέναντι στο κουρδικό ζήτημα, ενώ θα διατηρούσε κριτική σκέψη για την εσωτερική διαδικασία και τη συγκέντρωση εξουσιών σε ένα πρόσωπο χωρίς όμως ο γενικός προβληματισμός να επηρεάζει ουσιαστικά τις μεταξύ τους σχέσεις.

Γνωρίζοντας πως δεν έχει καμία θέση στην μετά κρίση ευρωζώνη, η Άγκυρα θα ενεργοποιούσε ανεξάρτητες πρωτοβουλίες σε θέματα εξωτερικής πολιτικής αποκλειστικά προς όφελός της και ενδεχομένως να επαναπροσδιόριζε τη φιλοσοφία της στη γραμμή της ‘‘προνομιακής εταιρικής σχέσης’’, όπως διατυπώθηκε από την Merkel. Η πορεία αυτή θα ήταν ασφαλώς ανακουφιστική και για τις χώρες που αντιδρούν στην ένταξη (σημ.: Γαλλία, Γερμανία, Αυστρία) αφού οι μεταξύ τους σχέσεις θα ήταν πλέον ομαλές και δεν θα οδηγούσαν σε περαιτέρω συγκρούσεις.

Στο πλαίσιο της καλής συνεργασίας θα αναβαθμιζόταν η τελωνειακή ένωση καλύπτοντας τον τομέα των υπηρεσιών, των δημοσίων συμβάσεων και ενδεχομένως των γεωργικών προϊόντων. (σημ.: μια τέτοια εξέλιξη θα μπορούσε να προέλθει από τις διαπραγματεύσεις ΕΕ και ΗΠΑ σχετικά με τη σύναψη μιας διατλαντικής εταιρικής σχέσης εμπορίου και επενδύσεων (TTIP). Η Τουρκία θα μπορούσε είτε να πετύχει τη συμμετοχή της στη διατλαντική εταιρική σχέση παράλληλα με τις χώρες NAFTA και ΕΖΕΣ ή να ακολουθήσει μια διττή στρατηγική προκειμένου να πετύχει συμφωνία για ζώνη ελευθέρων συναλλαγών με τις ΗΠΑ επεκτείνοντας παράλληλα την τελωνειακή ένωση με την ΕΕ σε τομείς πολιτικής που καλύπτονται από την TTIP. . (Tocci, N.: 2014, σ. 7- 8)

Σε θέματα ασφάλειας η συνεργασία θα συνεχιζόταν. Ήδη από το 2010, οι Τούρκοι Υπουργοί Εξωτερικών περιστασιακά συμμετέχουν σε άτυπες συναντήσεις υπουργών Εξωτερικών της ΕΕ (σημ.: *“Gymnich meetings”*) και παρακολουθούν συναντήσεις σε επίπεδο Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων της ΕΕ, ή μεμονωμένες με τους Υπουργούς Εξωτερικών άλλων υποψήφιων χωρών. Πρόκειται για fora τα οποία θα μπορούσαν να θεσμοθετηθούν. Η τουρκική και ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική θα εμφάνιζαν σημεία σύγκλισης σε συγκεκριμένα θέματα. Ο θεσμοθετημένος διάλογος θα έθετε τις βάσεις μιας σταθερής συνεργασίας. Αναμφισβήτητα θα μπορούσε να υπάρξει επικοδομητική συνεργασία σε φακέλους όπως τα Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή.

Τέλος, στον τομέα της μεταναστευτικής πολιτικής, η σταθερή συνεργασία σχετικά με την επανεισδοχή θα οδηγούσε στην ολοκλήρωση του οδικού χάρτη για την απελευθέρωση της θέωσης εισόδου απαλύνοντας κατά κάποιο τρόπο το χρόνιο σημείο τριβής μεταξύ ΕΕ-Τουρκίας.

Όσον αφορά στην ενεργειακή πολιτική, η σύνδεση Αζερμπαϊτζάν-Τουρκία-ΕΕ μέσω TANAP και TAP θα συνεχιζόταν, παρέχοντας στην ΕΕ, σε κάποιο βαθμό τουλάχιστον, την ενεργειακή πληρότητα που χρειάζεται αφού η νότια διαδρομή θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τις πολλαπλές οδούς μεταφοράς ενέργειας, χωρίς ωστόσο η Τουρκία να αποτελέσει ενεργειακό κόμβο για την Ευρώπη λόγω της μη εφαρμογής του κοινοτικού κεκτημένου στον τομέα της ενέργειας. Άλλωστε, η στενή σχέση της με το Αζερμπαϊτζάν σε συνδυασμό με τις προβληματικές σχέσεις με το Ιράκ, το Ισραήλ και το Ιράν θα την απέτρεπαν από το να γίνει ένας αξιόπιστος διανομέας πολλαπλών πηγών ενέργειας για την Ευρώπη. (Tocci, N.: 2014, σ. 8).

Η Σύγκλιση:

Το τελευταίο και ίσως ουτοπικό σχήμα αφορά στην πλήρη ένταξη. Η έξοδος της ΕΕ από την κρίση θα της έδινε τη δυνατότητα να εστιάσει και ασχοληθεί με διεύρυνσή της στα Βαλκάνια, στην Τουρκία και σε άλλους ανατολικούς γείτονες. Η μετά την κρίση ΕΕ θα μπορούσε να δημιουργήσει έναν σταθερό πυρήνα γύρω από τη ζώνη του ευρώ και θα ολοκλήρωνε την νομισματική ένωση βασιζόμενη σε μια λειτουργική τραπεζική ένωση με επιταχυνόμενα βήματα προς τη δημοσιονομική σύγκλιση. Η ολοκλήρωση θα μπορούσε να επεκταθεί και σε άλλους τομείς πολιτικής, κυρίως στον τομέα της

ασφάλειας, της ενέργειας και της μεταναστευτικής πολιτικής. Η πιο βαθιά ολοκλήρωση σε συνδυασμό με τη διεύρυνση θα επέτρεπαν σε νέα μέλη όπως η Τουρκία να εισέλθουν στην ΕΕ, χωρίς απαραίτητα να υιοθετούν τα ομοσπονδιακά στοιχεία του ενωσιακού οικοδομήματος. Η βιωσιμότητα αυτής της προοπτικής θα στηριζόταν στο γεγονός πως η Τουρκία θα επέλεγε να παραμείνει στον “έξωτερικό κύκλο” του ενωσιακού οικοδομήματος, ώστε η ένταξή της δεν θα συναντούσε την άκαμπτη και αυστηρή στάση του εσωτερικού σκληρού πυρήνα της ΕΕ (Γαλλία – Γερμανία). Η πλήρης ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ - αλλά όχι στην ευρωζώνη- θα της έδινε το κίνητρο να προχωρήσει και ολοκληρώσει τη μετάβασή της σε μια ώριμη και φιλελεύθερη δημοκρατία άρα και θα δημιουργούσε τις προϋποθέσεις υιοθέτησης ενός συντάγματος που θα προάσπιζε τα δικαιώματα και τις ελευθερίες, ενώ παράλληλα θα εξακολουθούσαν οι ρυθμοί της οικονομικής της ανάπτυξης. Το οικονομικό άνοιγμα της Τουρκίας σε περιφερειακές και παγκόσμιες αγορές, δεν θα αλλοίωνε την ποιότητα του εμπορίου και τις επενδύσεις της με την ΕΕ. Αντιμέτωπη με τις οικονομικές της ελλείψεις θα μπορούσε να επιταχύνει τη διαδικασία αποταμίευσης διορθώνοντας την αστάθεια στο ισοζύγιο συναλλαγών, κάνοντας επενδύσεις στον τομέα έρευνας και ανάπτυξης, ώστε να αποφύγει την παγίδα του “μέσου εισοδήματος”.

Η πλήρης ένταξη θα ήταν η ευκαιρία για την οριστική διευθέτηση του κυπριακού ζητήματος και βήματα προόδου θα καταγράφονταν στους τομείς ασφάλειας και ενέργειας. Η ευθυγράμμιση με τις θέσεις της ΚΕΠΠΑ, του ΝΑΤΟ και της ΕΕ θα εξασφάλιζαν μια αρμονική σχέση. Με την επίλυση του κυπριακού και τον επαναπροσδιορισμό των τουρκο ισραηλινών σχέσεων θα άνοιγε η δίοδος του φυσικού αερίου από την Κύπρο το Ισραήλ και το Ιράκ, ώστε μέσω Τουρκίας -η οποία θα υιοθετούσε το κοινοτικό κεκτημένο- θα προμηθευόταν απρόσκοπτα τις ποσότητες που θα χρειαζόνταν.

Τέλος και αναφορικά με τη μετανάστευση και τις μετακινήσεις, η πολιτική της Τουρκίας θα ήταν πιο περιοριστική για τις θεωρήσεις εισόδου έναντι των γειτόνων της και θα προχωρούσε από κοινού με τα ΚΜ, που έχουν ζητήματα με την παράνομη μετανάστευση σε ενέργειες προκειμένου να επιμεριστούν το βάρος και οι συνέπειες από τα αιτήματα ασύλου και την παράνομη μετανάστευση.(Tocci, N.: 2014, σ. 9-10).

Στην μετά κρίση ενωμένη και με μεγαλύτερη συνοχή Ευρώπη, ο εξευρωπαϊσμός των Τούρκων θα ήταν στοιχείο της ταυτότητάς τους και οι πολίτες θα είχαν έντονο το αίσθημα της ταύτισης με τις ευρωπαϊκές αξίες και ιδέες.

Συμπεράσματα:

Είναι γεγονός ότι τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Τουρκία, οι ενταξιακές συνομιλίες είναι ένα δύσβατο πεδίο. Από την πλευρά της ΕΕ, η οικονομική κρίση και οι μεταναστευτικές ροές έχουν επηρεάσει βαθιά το πολιτικό περιβάλλον σχετικά με τη διεύρυνση, με συνέπεια ο ευρωσκεπτικισμός να κερδίζει συνεχώς έδαφος όπως άλλωστε φαίνεται και στις τελευταίες εκλογές για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τον Μάιο του 2014.

Οι εξελίξεις αυτές, σε συνδυασμό με τις αυξανόμενες αμφιβολίες για τον δυτικό προσανατολισμό της Τουρκίας και τις συνεχείς αποκλίσεις από τα δυτικά πρότυπα, έχουν κάνει την ένταξή της στην ΕΕ διαδικασία οριακά τοξική, διαπίστωση που αποτυπώνεται και στις εκθέσεις των θεσμικών οργάνων. Η Άγκυρα δεν είναι πραγματικά έτοιμη να αντιμετωπίσει τα ελλείμματά της σε θέματα όπως το κράτος δικαίου, την ελευθερία έκφρασης και την καταπολέμηση της διαφθοράς. (Pierini, M. Ulgen, U.: 2014 σ.23-24).

Οι έντονες θρησκευτικές τάσεις της χώρας και η πρόδηλη αντιδυτική της στάση, που είναι ακόμα πιο σαφής από το χρονικό σημείο της ορκωμοσίας του Προέδρου τον Αύγουστο του 2014, αφενός έρχεται σε αντίφαση με τη συμμετοχή της στο ΝΑΤΟ και αφετέρου με τη δηλωμένη πρόθεσή της για την προσχώρηση. Οι τουρκικές αποκλίσεις έχουν μεγαλύτερο και σοβαρότερο αντίκτυπο για την ίδια τη χώρα σε σχέση με τον αντίκτυπο για την ΕΕ. Δίχως αμφιβολία οι ενωσιακοί θεσμοί θα πρέπει να κάνουν βήματα ώστε να εκμεταλλευτούν τη δυνατότητα που έχουν να ασκήσουν επιρροή στην πορεία εκδημοκρατισμού της Τουρκίας, ενώ η τελευταία θα πρέπει να προχωρήσει στους δικούς της συμβιβασμούς και να επαναπροσδιορίσει την πρόθεσή της να υιοθετήσει κοινές ευρωπαϊκές αξίες. Απαιτούνται οι συντονισμένες ενέργειες των δύο πλευρών για να επιτευχθούν οι εσωτερικές μεταρρυθμίσεις και για να αποκτήσει η συνεργασία θετικό πρόσημο μέσω ενός εποικοδομητικού και στοχευμένου διαλόγου, ο οποίος θα έχει τακτικό και όχι αποσπασματικό χαρακτήρα.

Παρότι η προοπτική της ένταξης φαντάζει σενάριο επιστημονικής φαντασίας (Tocci, N. “Το Βήμα” 12.11.2016) οι δύο πλευρές θα πρέπει να ενθαρρύνουν και προβλέψουν ένα πλαίσιο συνεργασίας αρχικώς σε τομείς που αφορούν στη δημοκρατία, στο εμπόριο,

στις μετακινήσεις και στην εξωτερική πολιτική. (Pierini, M. Ulgen, U.: 2014 σ.24). Είναι βέβαιο πως η κλιμακούμενη ένταση μόνο επικίνδυνη μπορεί να αποβεί. (Ιωακειμίδης, Π.Κ. ‘‘Τα Νέα’’ 23 Ιουλίου 2018.)

Η ένταξη της Τουρκίας σήμερα είναι πιο προβληματική από τον Οκτώβριο του 2005. Τα ‘‘μπλοκαρίσματα’’ του Συμβουλίου το 2006, και αργότερα της Κύπρου και της Γαλλίας και η μη ικανοποιητική πρόοδος της χώρας που εμποδίζει το άνοιγμα κεφαλαίων όπως η πολιτική ανταγωνισμού, οι δημόσιες συμβάσεις, η απασχόληση και οι κοινωνικές υποθέσεις, συνθέτουν μια απαισιόδοξη εικόνα. Για την τουρκική κυβέρνηση, το κόστος των εσωτερικών μεταρρυθμίσεων είναι υψηλότερο από το όφελος και η κρίση του ευρώ με τα επακόλουθα προγράμματα λιτότητας σε πολλές χώρες δίνουν περιθώρια στον αντίλογο των ευρωσκεπτικιστών. (Pierini, M. Ulgen, U.: 2014, σ.10)

Παρά τις δυσοίωνες τάσεις περίπου το 53% των Τούρκων πολιτών εξακολουθεί να πιστεύει πως η ΕΕ είναι ένα ασφαλές καταφύγιο, αν και το περιβάλλον του Erdoğan δεν βλέπει τίποτα αρνητικό στον τερματισμό των διαπραγματεύσεων. Η φιλική προς την ΕΕ τάση θα πρέπει να συνοδεύεται από πρόοδο σε βασικούς για τις Βρυξέλλες τομείς. (Pierini, M. Ulgen, U.: 2014, σ.11-12)

Ως προς το αδιέξοδο με την Κύπρο, η ΕΕ πρέπει να εξετάσει το ενδεχόμενο εφαρμογής ενός πλαισίου αμοιβαίων παραχωρήσεων και η Τουρκία θα πρέπει να συμφωνήσει για την επέκταση των διατάξεων της τελωνειακής ένωσης στην Κύπρο αίροντας τον αποκλεισμό των ελληνοκυπριακών πλοίων. Ως αντάλλαγμα, η Κύπρος και η ΕΕ θα αποσύρουν τα πολιτικά εμπόδια για το άνοιγμα αποκλεισμένων κεφαλαίων των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Σε γενικές γραμμές, στόχος των δύο πλευρών πρέπει να είναι η δημιουργία προϋποθέσεων διαλόγου ανώτατου επιπέδου μέσω τακτικών και δομημένων συναντήσεων. (Pierini, M. Ulgen, U.: 2014, σ. 13, 19)

Για μεγάλο χρονικό διάστημα, η τουρκική κυβέρνηση πίστευε ότι η διαδικασία ένταξης στην ΕΕ θα πρέπει να προστατεύεται και να απαγκιστρώνεται από παρεμβολές άλλων θεματικών ή πολιτικών που θα αποσυντόνιζαν τον τελικό στόχο της ένταξης. Αυτό το σκεπτικό θεωρείται πλέον παρωχημένο καθώς νέοι διάυλοι συνεργασίας μεταξύ των δύο μερών δίνουν άλλη διάσταση στις ευρωτουρκικές σχέσεις και δείχνουν ότι μπορούν να προχωρήσουν τη συνεργασία με επωφελή τρόπο και για τα δύο μέρη. Η παράλληλη εφαρμογή της συμφωνίας επανεισδοχής για τους παράνομους μετανάστες που προέρχονται από τρίτες χώρες και ο διάλογος για τη διευκόλυνση της χορήγησης

θεωρήσεων εισόδου και η καταπολέμηση της τρομοκρατίας είναι παράδειγμα καλής συνεργασίας.

Η επανεμφάνιση της έννοιας των στρατηγικών εταίρων στην πολιτική γειτονίας θα επιτρέψει τη δημιουργία συνεργασιών στο πλαίσιο των οποίων η Τουρκία θα μπορούσε να προσαρμόσει τον βηματισμό της. Θα πρέπει ασφαλώς να εξεταστεί ο βαθμός κατά τον οποίο η ηγεσία της χώρας επιθυμεί να συμπορευτεί με την ΕΕ έχοντας τον ρόλο του διπλωματικού εταίρου και να αναπτύξει από κοινού με την ΕΕ οράματα και στόχους για τα περιφερειακά ζητήματα. (Pierini, M. Ulgen, U.: 2014, σ. 23).

Η ενδυνάμωση των σχέσεων μεταξύ ΕΕ -Τουρκίας συνιστούν έναν απαιτητικό γρίφο με λεπτές ισορροπίες ο οποίος υπαγορεύεται από την κοινή παραδοχή της ανάγκης εξυπηρέτησης αμοιβαίων αναγκών τους καθώς η σύγκλιση είναι μάλλον απίθανο να συμβεί. Αν και είναι εξαιρετικά δύσκολο να φανταστούμε την ένταξή της στην ΕΕ υπό τις παρούσες συνθήκες, (Tocci, N. 06.12.2017 “Security Bulletin”) η απομόνωση της δεν πρόκειται να ωφελήσει καμία πλευρά, αντιθέτως αναμένεται η χώρα να γίνει περισσότερο επιθετική.(σημ.: η επιθετικότητά της δεν θα αφήσει ανεπηρέαστες Ελλάδα και Κύπρο). (Ιωακειμίδης, Π.Κ. “Τα Νέα” 23.07.2018).

Σήμερα, η αποστασιοποίηση της Τουρκίας είναι πιο ορατή από ποτέ. Καμία ουσιαστική πρόοδος δεν κατεγράφη κατά την διάρκεια της Συνόδου Κορυφής στη Βάρνα (28.03.2018) ωστόσο, ο Erdoğan έδειξε πως δεν αντέχει να ωθήσει την κατάσταση στα άκρα κυρίως λόγω των ευρωπαϊκών χρηματοδοτήσεων και της τελωνειακής ένωσης. (Κουμουτσάκος, Γ.: 01.04.2018 CNN Greece). Δεδομένων των συνθηκών η αναβαθμισμένη τελωνειακή ένωση και η εφαρμογή ενός πλαισίου κανόνων σε καίριους τομείς (υπηρεσίες, εμπόριο) θα βοηθούσε την Τουρκία να ενσωματωθεί σε πτυχές και απαιτήσεις της κοινής αγοράς.

Όπως επισημαίνει και η Natali Tocci (Security Bulletin 06.12.2017) σημάδια συμφωνίας είναι δύσκολο ανιχνευτούν, χωρίς αυτό να αποκλείει επίπεδα συνεργασίας όπως το εμπόριο, η μετανάστευση, η ενέργεια και η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας που θα κάνουν την ευρωτουρκική σχέση τόσο χρήσιμη και ουσιαστική ώστε να μην “ξεπεράσει το όριο της μη επιστροφής”. Η ευρωπαϊκή προκατάληψη ενάντια στην Τουρκία την τοποθετεί σε δύσκολη θέση και μάλλον καθυστερεί την ανταπόκρισή της στα ενωσιακά πρότυπα κάνοντας τη να χάσει την εμπιστοσύνη της στις διαθέσεις της ΕΕ που την αντιμετωπίζει ως εξ ορισμού “διαφορετική” .

Η Τουρκία φαντάζει διαφορετική, υπερβολικά μεγάλη, πολύ φτωχή και χωρίς ευρωπαϊκή ταυτότητα και το ερώτημα που παραμένει είναι το κατά πόσο θα συμβάλει στην ενίσχυση της Ευρώπης ως παγκόσμιου παράγοντα ή θα οδηγήσει τελικά στη διάλυση της ΕΕ. Δεν είναι λίγοι εκείνοι που την θεωρούν ως τον “*δούρειο ίππο*” για την Ευρώπη και στοιχείο αποσταθεροποίησης λόγω εγγύτητας με προβληματικές περιοχές της Ανατολής, ενώ αντιθέτως οι υπερασπιστές της ένταξης πρεσβεύουν πως η δημοκρατική της δυναμική θα μπορούσε να συμβάλει στην ειρήνη και τη σταθερότητα στην περιοχή.

Η συγκυριακή ατυχία της τουρκικής υποψηφιότητας έγκειται στο γεγονός ότι συζητείται σε μια εποχή που η ΕΕ χαρακτηρίζεται από βαθύτατη εσωτερική κρίση και πολιτική πόλωση. Το κοινό ευρωπαϊκό πνεύμα ξεθωριάζει και εθνικές σκέψεις φαίνεται πως επικρατούν. Οι διαρθρωτικές και οικονομικές κρίσεις τροφοδοτούν τον ευρωσκεπτικισμό και την εμφάνιση φαινομένων όπως η ξενοφοβία.

Η οικονομική αναταραχή, η αποδόμηση του κράτους πρόνοιας και η μετατόπιση των θέσεων εργασίας (χαμηλής και μέσης αμοιβής) στον μεταποιητικό τομέα προς τις “*φθηνότερες*” περιοχές προκαλούν φόβους και αβεβαιότητα. Αυτό έχει στηρίξει ένα αυξανόμενο συναίσθημα απομονωτισμού στην Ευρώπη με συνέπειες την “*κόπωση της διεύρυνσης*” και την καχυποψία έναντι των μεταναστών και ειδικότερα των μουσουλμάνων.

Τα ζητήματα του Ισλάμ και η ενσωμάτωση των μουσουλμανικών κοινοτήτων έχουν πάρει ανησυχητικές διαστάσεις. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις (στο Λονδίνο, το Παρίσι και τις Βρυξέλλες) φέρνουν την Ευρώπη αντιμέτωπη με δύσκολες προκλήσεις και το τουρκικό ζήτημα αντιμετωπίζεται στο πλαίσιο του δισταγμού και των στερεότυπων αντιλήψεων. Στην πραγματικότητα, το τουρκικό ζήτημα και ο τρόπος αντιμετώπισής του αναδεικνύουν την προσπάθεια αναζήτησης της ευρωπαϊκής ταυτότητας εν γένει.

Μεγάλο μέρος του τουρκικού πληθυσμού πιστεύει πως η Ευρωπαϊκή Ένωση σκοπεύει να χωρίσει τη χώρα. Ο νόμος που ψηφίστηκε από το γαλλικό κοινοβούλιο σχετικά με το ζήτημα της γενοκτονίας των Αρμενίων και η στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Κυπριακό αναζωπυρώνουν την τουρκική δυσπιστία. Η τουρκική κοινωνία καλείται να διαχειριστεί ανοιχτά δυσάρεστα και μη δημοφιλή ζητήματα που πηγάζουν από το παρελθόν της. Οι μεταρρυθμίσεις είναι επώδυνες, καθώς αναστέλλουν και ανατρέπουν παρατεταμένες παραδόσεις, διαταράσσουν τους καθιερωμένους κύκλους ισχύος μέσα

στην κρατική συσκευή και ταρασσουν τις εσωτερικές ισορροπίες. Η δημοκρατία δεν είναι πλήρης και οι αντιφατικές και ασυνεπείς δηλώσεις των ηγετών της Ευρώπης καλλιεργούν εθνικιστικές φωνές που απομονώνουν τη χώρα

Η πλήρης ένταξη της Τουρκίας δεν αναμένεται να πραγματοποιηθεί αν η ΕΕ δεν επιλύσει τα εσωτερικά της προβλήματα. Ο δυναμικός χαρακτήρας των διαπραγματεύσεων είναι η μόνη εγγύηση για τη συνέχιση της μεταρρυθμιστικής διαδικασίας στην τουρκική πραγματικότητα. Σίγουρα το γεγονός ότι η ΕΕ δεν μπορεί να αποφασίσει τι πραγματικά προσδοκά από τις συνομιλίες με την Τουρκία, αποθαρρύνει την υποψήφια χώρα από οποιαδήποτε διάθεση συμμόρφωσης και σύγκλισης βάσει των αιτημάτων της ΕΕ.

Προς το παρόν, η συζήτηση για τις επιπτώσεις χρησιμεύει για την υπονόμηση και όχι για την ενίσχυση της διαδικασίας ένταξης. Οι στατικές και αφηρημένες έννοιες όπως η “ικανότητα απορρόφησης”, θα πρέπει να δώσουν τη θέση τους σε παραγωγικές συζητήσεις ώστε να υπάρξει σημείο επαφής και πιθανότητα επιτυχίας για τη διαδικασία της προσχώρησης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Ξενόγλωσση:

Arvanitopoulos, C. (2009) *“Turkey’s Accession to the European Union: an unusual candidacy”*. The C. Karamanlis Institute for Democracy Series on European and International Affairs. Springer.

Atila, E Çiğdem, U. (2010) *“Turkey and the EU: The process of change and Neighbourhood”* Center for European Studies, Middle East Technical University.

Carkoglu, A. Rubin, B. (2003) *“Turkey and the European Union_ Domestic Politics, Economic Integration and International Dynamics”* Great Britain: Frank Cass and Co.

Jung, D. Raudvere, C. (2008) *“Religion, politics and Turkey’s EU accession”*. Palgrave Macmillan US.

Martin, N. (2015) *“Security and the Turkey – EU Accession Progress : norms, reforms and the Cyprus Issue”*. New Security Challenges Series Palgrave Macmillan UK.

Nas, T. (2008) *“Tracing the Economic Transformation of Turkey from the 1920’s to Accession”* Boston: Martinus Nijhoff Publishers.

Piet, R. Simao, L. (2016) *Security in Shared Neighbourhoods: Foreign Policy of Russia, Turkey*

and EU. New Security Challenges Palgrave Macmillan UK.

Sait, A. Özgehan, S. Çiğdem, U (Eds.). Turkey Watch: *EU Member States Perceptions on Turkey's Accession to the EU*. Ankara: Center for European Studies.

Tekin, B. C. (2010) *Representations and Othering in Discourse: The construction of Turkey in the EU Context*. Discourse Approaches to Politics, Society and Culture 39 Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Yavuz, M.H. (2003) *“Islamic Political Identity in Turkey”* Oxford University Press.

Ελληνική:

Καζάκος Π., (2003) *“Το αβέβαιο Μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Τουρκία”*. Αθήνα. Εκδόσεις Παπαζήση.

Νταβούτογλου, Α. (2010) .: *“Το στρατηγικό βάθος: Η Διεθνής θέση της Τουρκίας”*. Εκδόσεις Ποιότητα.

Ξενάκης Δ.Κ., Τσινισιζέλης Μ.Ι., (2006): *“Παγκόσμια Ευρώπη: Οι Διεθνείς Διαστάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης”*. Αθήνα: εκδόσεις Ι. Σιδέρης

Τριανταφύλλου Δ., Φωτίου Ε., (2010): *“Τουρκική Εξωτερική Πολιτική την εποχή του ΑΚΡ: Προς μια Pax Ottomana”*. Αθήνα. εκδόσεις Παπαζήση.

Φύλης, Κ. (2017) *“Τουρκία, Ισλάμ, Ερντογάν”*: Αθήνα. Εκδόσεις Κ. Παπαδόπουλος

Insel, A.:(2017) *“Η νέα Τουρκία του Ερντογάν”*. Αθήνα. Εκδόσεις Διάμετρος

“Ρόλος και θέση της Τουρκίας στον Κόσμο : Σύγχρονη Πραγματικότητα και μελλοντικές

εξελίξεις”.(2006) Συλλογικό έργο. Αθήνα. Εκδόσεις Σιδέρη

Κυβερνητικές εκδόσεις.:

Ελληνική Δημοκρατία. Υπουργείο Εξωτερικών.(2018) *Εξωτερικές Σχέσεις – Διεύρυνση Ε.Ε.: μια επιτυχημένη πολιτική* Αθήνα: Υπουργείο Εξωτερικών. Ανακτήθηκε από

<https://www.mfa.gr/exoteriki-politiki/i-ellada-stin-ee/exoterikes-sheseis-dievrinsi.html?page=1>

(Τελευταία ενημέρωση Παρασκευή, 09 Νοεμβρίου 2018)

Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs “*Turkey EU relationships*” : Important Dates in

Turkey-EU Relations Διαθέσιμο στο <http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-the-european-union.en.mfa>

Δημοσιεύσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης.:

European Commission European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations

Διαθέσιμο στο https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/check-current-status_en

European Commission European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations

“Turkey Report”2018 Διαθέσιμο στο https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/turkey_en

European Commission European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations Third

Report on visa roadmap Διαθέσιμο στο https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/check-current-status_en

European Commission Διαχείριση της προσφυγικής κρίσης: Έκθεση της Επιτροπής για την πρόοδο που έχει σημειωθεί στην εφαρμογή της δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας Διαθέσιμο στο

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2181_el.htm

European Commission (2015) Turkey joins the EU Civil Protection Mechanism

http://ec.europa.eu/echo/news/turkey-joins-eu-civil-protection-mechanism_en published
06.05.2015

Europa eu : Διεύρυνση Στρατηγική και Εκθέσεις Διαθέσιμο στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=legissum:4298973> και
http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/accession_criteria_copenhagen_el.htm

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2015) ‘‘Σύνοδος των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων της ΕΕ με την Τουρκία’’(2015) Διαθέσιμο στο <https://www.consilium.europa.eu/el/meetings/international-summit/2015/11/29>

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (2015) : Δηλώσεις του Προέδρου κ. Donald Tusk στον Τύπο μετά τη σύνοδο των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων της ΕΕ με την Τουρκία Διαθέσιμο στο <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2015/11/29/tusk-remarks-after-eu-turkey/> (29.12.2015)

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Σύνοδος των ηγετών ΕΕ-Τουρκίας στη Βάρνα (Βουλγαρία) : Κυριότερα Αποτελέσματα Διαθέσιμο στο <https://www.consilium.europa.eu/el/meetings/international-summit/2018/03/26/>

European Council / Council of the European Union 07/03/2016 ‘‘Statement of the EU Heads of State or Government’’ Διαθέσιμο στο <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/08/eu-turkey-meeting-statement/>

European Commission (2016) *Staff Working Doc Turkey 2016 Report*
https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_turkey.pdf

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,(2010) Ομάδα εργασίας «Διεύρυνση», Θεματικό δελτίο αριθ. 7 Η Τουρκία και οι σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση (10 Φεβρουαρίου 2000

http://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/pdf/7a1_el.pdf

Δημοσιεύσεις.:

Ξενόγλωσσες.:

Alessandri, E. (2010) *The New Turkish Foreign Policy and the Future of Turkey – EU Relations* Documenti IAI 10 03 Roma: Istituto Affari Internazionali.

Cornell S. (2012) What drives Turkish Foreign Policy ? *Turkish Foreign Policy Middle East Quarterly*.

Gunay, C. *Conditionality, Impact and Prejudice in the EU – Turkey Relations: A View from Austria*, Roma: Istituto Affari Internazionali.

Ifantis, K. *Conditionality, Impact and Prejudice in the EU – Turkey Relations: A View from Greece*, Roma: Istituto Affari Internazionali.

Le Gloame, A. M. *Conditionality, Impact and Prejudice in the EU – Turkey Relations: A View from France*. Roma: Istituto Affari Internazionali

Morelli, V.L. (2013) *European Union Enlargement: A Status Report on Turkey's Accession Negotiations*. Congressional Research Service.

Ozkan, B. (2014) *Turkey, Davutoglu and the Idea of PanIslamism Survival*. Global Politics and Strategy.

Pierini, M. Ulgen, S. (2014) *A moment of opportunity in the EU – Turkey Relationship* Carnegie Europe.eu.

Stelzenmuller, C. *Turkey's EU Bid : A view from Germany*. Roma: Istituto Affari Internazionali.

Tocci, N. (2008) *Talking Turkey in Europe: Towards a differentiated Strategy* Roma: Istituto Affari Internazionali.

Tocci, N. (2014) *Turkey and the European Union A journey in the Unknown* Turkey Project Policy Paper N. 5.

Ελληνικές:

Πανεπιστήμιο Πειραιώς (2018) Ομάδα Έρευνας Τουρκίας Εργαστήριο Τουρκικών & Ευρασιατικών Μελετών “*Χρονικά Τουρκίας Μάρτιος 2018*”.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς (2017) Ομάδα Έρευνας Τουρκίας Εργαστήριο Τουρκικών & Ευρασιατικών Μελετών “*Χρονικά Τουρκίας Απρίλιος 2017*”.

Κυπριακό Κέντρο Στρατηγικών Μελετών (2018) “*Δημοκρατικοποίηση και Σχέσεις Τουρκίας - ΕΕ επί R. T. Erdoğan (Democratization and Turkey-EU relations under Erdogan)*” Δημοσίευση 14.09.2018.

Κυπριακό Κέντρο Στρατηγικών Μελετών (2014) Δρ. Άριστου Αριστοτέλους “*Τα Επόμενα Βήματα του Ερντογάν*” - Erdogan's Next Steps ” 02.04.2014 <http://www.strategy-cy.com/ccss/index.php/el/using-joomla/extensions/components/search-component/search?searchword>

Άρθρα σε ηλεκτρονική εφημερίδα.:

Ιωακειμίδης, Π.Κ.: (2018) ‘Ευκαιρία για ένα νέο «Ελσίνκι»’ Τα Νέα 24.08.2018

Διαθέσιμο στο <https://www.tanea.gr/print/2018/08/24/greece/eykairia-gia-neo-elsinki-me-tourkia>

Ιωακειμίδης, Π.Κ.: (2018) ΕΕ, ‘Τουρκία: έχει μέλλον η σχέση’; Τα Νέα, 26.03. 2018 Διαθέσιμο στο <https://www.tanea.gr/2018/03/26/opinions/ee-toyrkia-exei-mellon-i-sxesi/>

Ιωακειμίδης, Π.Κ.: (2016), ‘Πού πάει η Τουρκία’ Τα Νέα 18.07.2016 Διαθέσιμο στο <http://www.ananeotiki.gr/el/articles.asp?tid=9524>

Ιωακειμίδης, Π.Κ.: (2008) Το ΒΗΜΑ 25.11.2008 ‘Το περιεχόμενο της ‘ειδικής σχέσης’ Διαθέσιμο στο <https://www.tovima.gr/2008/11/25/opinions/to-periexomeno-tis-eidikis-sxesis/>
Ενημερώθηκε: 24 Φεβρουαρίου 2008.

Καθημερινή, 14.04.2018 ‘Die Welt: Για «μεγάλα βήματα της Τουρκίας μακριά από την Ε.Ε. κάνει λόγο έκθεση της Κομισιόν’ Διαθέσιμο στο <http://www.kathimerini.gr/959068/article/epikairothta/kosmos/die-welt-gia-megala-vhmata-ths-toyrkias-makria-apo-thn-ee-kanei-logo-ek8esh-ths-komision>”

Καθημερινή, 20.07.2018 ‘Έντονες επιφυλάξεις της Ε.Ε. έναντι της Τουρκίας’ Διαθέσιμο στο <http://www.kathimerini.gr/975855/article/epikairothta/kosmos/entones-epifyla3eis-ths-ee-enanti-ths-toyrkias>

Καθημερινή, 04.08.2017 ‘Να τελειώνει η συμφωνία Ε.Ε. –Τουρκίας Διαθέσιμο στο <http://www.kathimerini.gr/921501/opinion/epikairothta/politikh/na-teleiwnei-h-symfwnia-ee--toyrkias>”

Καθημερινή 24. 05.2016 ‘Ο R. T. Erdogan παγώνει τη συμφωνία Τουρκίας – ΕΕ: Τα κεφάλαια που υποσχόταν στην Άγκυρα η ΕΕ βάσει της συμφωνίας δεν έχουν εκταμιευθεί’. Διαθέσιμο στο <http://www.kathimerini.com.cy/gr/kosmos/239881/?ctype=ar>

Καθημερινή 18.01.2018 ‘Die Welt: Η ΕΕ προγραμματίζει συνάντηση κορυφής με την Τουρκία’
Διαθέσιμο στο <http://www.kathimerini.gr/943995/article/epikairothta/kosmos/die-welt-h-ee-programmatizei-synanthsh-koryfhs-me-thn-toyrkia>

Σεραφείμ Κωνσταντινίδης (2018) Η Καθημερινή ‘Οι αναταράξεις στην τουρκική οικονομία’
(14.04.2018) Διαθέσιμο στο <http://www.kathimerini.gr/959028/opinion/epikairothta/politikh/oi-anatara3eis-sthn-toyrkikh-oikonomia>

Tocci, N. (2017) ‘Σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας: Μετά την Καταιγίδα’. Καθημερινή Security Bulletin
06.12.2017 Διαθέσιμο στο
<http://www.kathimerini.gr/937623/article/k-blogs/security-bulletin/sxeseis-ee-toyrkias-meta-thn-kataigida>

Πρώτο Θέμα 04/09/2017, Κομισιόν: Η Τουρκία δεν μπορεί να γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής
Ένωσης Διαθέσιμο στο <https://www.protothema.gr/world/article/710652/komision-i-tourkia-den-borei-na-ginei-melos-tis-europaikis-enosis/>

Δικτυακοί τόποι:

ΚΥΠΕ Συζήτηση για σχέσεις ΕΕ - Τουρκίας στη Σύνοδο Κορυφής τον Οκτώβριο
<http://www.riknews.com.cy/index.php/news/evropi/item/55965-syzitisi-gia-sxeseis-ee-tourkias-sti-synodo-koryfis-ton-oktovrio> (Τελευταία τροποποίηση στις 13 Σεπτεμβρίου 2017)

Μεγαλούδη, Φ. (2018) Οι σχέσεις εξάρτησης της ΕΕ και της Τουρκίας Διαθέσιμο στο
<https://www.thepressproject.gr/article/126088/Oi-sxeseis-eksartisis-tis-EE-kai-tis-Tourkias>

ΕΛΙΑΜΕΠ (12.12.2018) Ντόκος, Θ. Tocci, N. Palm, A. Kasapoglou, C. Greek. *Turkish Relations and the Cyprus dispute EU scenarios* Διαθέσιμο στο <https://www.eliamep.gr/publication/greek-turkish-relations-and-the-cyprus-dispute-impact-on-turkey-eu-scenarios/>

Liberal, 21 Νοεμβρίου 2018 ‘‘CSU: *Οχι σε ένταξη της Τουρκίας, ναι σε διευρυμένη συνεργασία με την ΕΕ*’’ Διαθέσιμο στο <https://www.liberal.gr/arthro/229948/diethni-themata/2018/g-zigkchamer-ochi-se-entaxi-tis-tourkias-nai-se-dieyrumeni-sunergasia-me-tin-ee.html>

Newbomb.gr 10 Σεπτεμβρίου 2018 Γερμανία: «*Αν δεν λυθεί το Κυπριακό η Τουρκία δεν έχει πιθανότητα ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση*» Διαθέσιμο στο <https://www.newsbomb.gr/kosmos/story/914923/germania-an-den-lythei-to-kypriako-i-toyrkia-den-exei-pithanotita-entaxis-stin-eyropaiki-enosi>

Newbomb.gr 27.06.2018 ‘‘Έξαλλος’’ ο Ερντογάν μετά το νέο ευρωπαϊκό «χαστούκι»: «*Η Ευρώπη έχει αντιτουρκική νοοτροπία*» Διαθέσιμο στο <https://www.newsbomb.gr/kosmos/story/896607/exallos-o-erntogan-meta-to-neo-eyropaiko-xastoyki-h-eyropi-exei-antitoyrkiki-nootropia>

PRthePRESSROOM 24/04/17‘‘Βρυξέλλες: Επανεξετάζουμε τις σχέσεις της ΕΕ με την Τουρκία’’ Διαθέσιμο στο <https://www.thepressroom.gr/diethni/vryxelles-epanexetazoyme-tis-sheseis-tis-ee-me-tin>

PRthePRESSROOM 26/03/17 - Τεντώνει διαρκώς το σκοινί ο Ερντογάν κατά της ΕΕ
Διαθέσιμο στο <https://www.thepressroom.gr/diethni/tentonei-diarkos-skoini-o-erntogan-kata-tis-ee>

Στάμκος, Γ ZENITH *Τουρκία και Ευρωπαϊκή Ένωση Ένας έρωτας χωρίς ανταπόκριση; Οι ευρωπαϊκές φιλοδοξίες της Τουρκίας και οι αντιδράσεις της «Χριστιανικής» Ευρώπης*
Διαθέσιμο στο <https://zenithmag.wordpress.com/>

Stratfor Worldview (2016) *Turkey's Relationship With the EU: It's Complicated March 2016*
Διαθέσιμο στο <https://worldview.stratfor.com/article/turkey-s-relationship-eu-it-s-complicated-summit-trade-migration-cyprus-syria-war>

SL Press.gr ‘‘Ειδική σχέση’’ ΕΕ-Τουρκίας, αλλά όχι ένταξη’’ 07.01.2018 Διαθέσιμο στο

<https://slpress.gr/diethni/eidiki-schesi-ee-tourkias-alla-ochi-entaxi/>

Κουμουτσάκος, Γ.: *‘‘Ο Ερντογάν δεν αντέχει να τινάζει στον αέρα τις ευρωτουρκικές σχέσεις’’*

<https://www.cnn.gr/news/politiki/story/124109/koymoytsakos-o-erntogan-den-antexei-na-tinaxei-ston-aera-tis-eyrotoyrkikes-sxeseis> Δημοσίευση 01 Απριλίου 2018

Αθανασίου, Θ.: *‘‘Οι σχέσεις ΕΕ - Τουρκίας στο επίκεντρο της Συνόδου Κορυφής - Τα τρία καυτά θέματα που συζητήθηκαν’’*.<http://www.enikonomia.gr/international/169666,oi-scheseis-ee-tourkias-sto-epikentro-tis-synodou-koryfis-ta-tria.html>

πηγή Real gr Δημοσιεύθηκε: 20/10/2017

Skai.gr *‘‘Εκθεση-καταπέλτης από την ΕΕ για την Τουρκία με αιχμή και τα ελληνοτουρκικά’’*

<http://www.skai.gr/news/world/article/371430/ekthesi-katapeltis-apo-tin-ee-gia-tin-tourkia-me-aihmi-kai-ta-ellinotourkika/> skai.gr Δημοσίευση: 17/04/2018 Τελευταία ενημέρωση: 17/04/2018

Γκότζι, Σ. : (2018) *‘‘Ντροπή για την Ευρώπη η Τουρκία – Δεν μπορεί να είναι ανεξέλεγκτη’’*

<http://www.skai.gr/news/world/article/369822/gotzi-dropi-gia-tin-europi-i-tourkia-den-borei-na-einai-anexelegt/-/> Πηγή: Euractiv.gr Δημοσίευση: 27/03/2018 Τελευταία ενημέρωση:

27/03/2018

Κοντονής, Σ: (2018) *‘‘Η Τουρκία στην Ευρώπη ως ισότιμο μέλος και όχι ως ταραξίας’’*

<http://www.skai.gr/news/greece/article/369840/kodonis-i-tourkia-stin-europi-os-isotimo-melos-kai-ohi-os-taraxias/> Δημοσίευση: 27/03/2018 Τελευταία ενημέρωση: 27/03/2018

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης:

Το 1993 το Συμβούλιο της Κοπεγχάγης λόγω των αιτήσεων των χωρών της ΚΑΕ καθόρισε ένα συνδυαστικό σχήμα πολιτικών, οικονομικών και κριτηρίων που αφορούν το κοινοτικό κεκτημένο, τα οποία οι υποψήφιοι θα πρέπει να πληρούν ώστε να διεκδικήσουν με αξιώσεις την ένταξή τους στην ΕΕ. Συνεπώς, κάθε υποψήφια χώρα πρέπει να διαθέτει:

- σταθερούς θεσμούς ως εγγύηση για τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την προστασία των μειονοτήτων
- λειτουργική οικονομία αγοράς και ικανότητα να αντιμετωπίζει τις ανταγωνιστικές πιέσεις και τις δυνάμεις της αγοράς στο εσωτερικό της Ένωσης και,
- ικανότητα υιοθέτησης του κοινοτικού κεκτημένου, με άλλα λόγια ικανότητα ανάληψης των υποχρεώσεων που απορρέουν από την ιδιότητα του ΚΜ και συμμόρφωσης με τους στόχους της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

Η δέσμη των προϋποθέσεων που πρέπει να πληρούνται από τα υποψήφια ΚΜ απορρέει από το άρθρο 6 παρ. 1 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση σύμφωνα με το οποίο : *“η ΕΕ στηρίζεται στις αρχές της ελευθερίας, η δημοκρατίας, του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και του κράτους δικαίου. Οι αρχές αυτές είναι κοινές στα κράτη μέλη”* και το άρθρο 49 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση το οποίο, περιγράφοντας τη διαδικασία προσχώρησης, ορίζει πως

“κάθε ευρωπαϊκό κράτος το οποίο σέβεται τις αρχές που καθορίζονται στο άρθρο 6 παράγραφος 1 μπορεί να ζητήσει να γίνει μέλος της Ένωσης. Απευθύνει την αίτησή του στο Συμβούλιο, το οποίο αποφασίζει ομόφωνα, αφού ζητήσει τη γνώμη της Επιτροπής και μετά από σύμφωνη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο αποφασίζει με την απόλυτη πλειοψηφία των μελών από τα οποία απαρτίζεται”.

Τα κριτήρια που θεσπίστηκαν στην Κοπεγχάγη ενισχύθηκαν και από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης το 1995, όπου διευκρινίστηκε ότι η υποψήφια χώρα θα πρέπει να προσαρμόσει τις διοικητικές και δικαστικές της δομές για να μπορέσει να ενσωματώσει το κοινοτικό δίκαιο στο εθνικό και η ΕΕ θα πρέπει να εξασφαλίζει ότι τα θεσμικά της όργανα παραμένουν υπεύθυνα και οι διαδικασίες της λήψης αποφάσεων αποτελεσματικές.

(http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/accession_criteria_copenhagen_el.htm)

Η διαδικασία προσχώρησης στην ΕΕ:

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) θεωρεί τη διεύρυνση ως ευκαιρία για την σταθερότητα και ευημερία σε όλη την Ευρώπη. Τα κριτήρια για την ένταξη στην ΕΕ απαιτούν από τους υποψηφίους σεβασμό της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μειονοτήτων, μια λειτουργική οικονομία της αγοράς, καθώς και την ικανότητα αντιμετώπισης ανταγωνιστικών των πιέσεων της αγοράς εντός της Ένωσης.

Κάθε ευρωπαϊκή χώρα, υπό την προϋπόθεση ότι ικανοποιεί τα κριτήρια που θεσπίζει η Συνθήκη για την ΕΕ (άρθρο 49), μπορεί να υποβάλει αίτηση. Η ΕΕ αποφασίζει για το χρονικό σημείο της ετοιμότητάς της και για το κατά πόσο είναι σε θέση να απορροφήσει νέα μέλη. Με την υποβολή της αίτησης ξεκινά μια μακρά και αυστηρή διαδικασία στην οποία γίνονται δεκτά τα υποψήφια μέλη που ικανοποιούν τις απαιτήσεις κι εφόσον υπάρχει η συγκατάθεση των θεσμικών οργάνων της ΕΕ των κυβερνήσεων των κρατών μελών της ΕΕ και της υποψήφιας χώρας.

Η ΕΕ υποβάλλει την αίτηση στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το οποίο ζητά από την Επιτροπή την αξιολόγηση της ικανότητας του αιτούντος να αποκτήσει την ιδιότητα του μέλους και οι ενταξιακές συνομιλίες ξεκινούν με τη διαδικασία ελέγχου του βαθμού συμμόρφωσης της υποψήφιας χώρας με το σύνολο των κανόνων και κανονισμών της ΕΕ που αποτελούν το κοινοτικό κεκτημένο. Ακολουθούν διαπραγματεύσεις σε

υπουργικό επίπεδο. Οι κοινές διαπραγματευτικές θέσεις τις Ευρωπαϊκής Επιτροπής εγκρίνονται ομόφωνα από το Συμβούλιο.

Το κοινοτικό κεκτημένο χωρίζεται σε 35 κεφάλαια που καλύπτουν τομείς από την ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών μέχρι τη γεωργία και τον ανταγωνισμό.

Για όλους τους τομείς του κοινοτικού κεκτημένου το θεσμικό και δικαστικό σύστημα της υποψήφιας χώρας πρέπει να συγκλίνει με τα ενωσιακά πρότυπα τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Οι αιτούντες ασφαλώς έχουν τη δυνατότητα να ζητήσουν μεταβατικές περιόδους ώστε να μπορέσουν να συμμορφωθούν με τους κανόνες της ΕΕ.

Όλοι οι υποψήφιοι λαμβάνουν οικονομική βοήθεια από την ΕΕ, κυρίως για την ενίσχυση της διαδικασίας προσχώρησης. Τα κεφάλαια του κεκτημένου μπορούν να ανοίξουν μόνο με την έγκριση όλων των ΚΜ. Η Επιτροπή εκδίδει περιοδικά εκθέσεις σχετικά με την πρόοδο προς το Συμβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, αναφέροντας την πρόοδο που έχει επιτευχθεί από την υποψήφια χώρα τον Οκτώβριο ή τον Νοέμβριο κάθε έτους.

Όταν ολοκληρώνονται οι διαπραγματεύσεις για τα 35 κεφάλαια του κοινοτικού κεκτημένου, διαδικασία που μπορεί να διαρκέσει χρόνια, οι συμφωνίες ενσωματώνονται σε ένα σχέδιο συνθήκης προσχώρησης, το οποίο υποβάλλεται προς έγκριση στο Συμβούλιο και στον Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για σύμφωνη γνώμη.

Ακολουθεί η συνθήκη προσχώρησης που επικυρώνεται από κάθε ΚΜ και από την υποψήφια χώρα. Αυτή η διαδικασία κύρωσης της τελικής συνθήκης προσχώρησης μπορεί να διαρκέσει από δύο ή περισσότερα έτη. Η μεγαλύτερη διεύρυνση της ΕΕ πραγματοποιήθηκε το 2004, όταν η ΕΕ δέχθηκε 10 ΚΜ. Τον Ιανουάριο του 2007, προσχώρησαν η Ρουμανία και η Βουλγαρία και το 2013 η Κροατία.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας, που τέθηκε σε ισχύ το 2009, επέτρεψε, μεταξύ άλλων, να συνεχιστεί η μελλοντική διεύρυνση της Ένωσης, όμως σε κάθε περίπτωση για την προσχώρηση ενός κράτους εξετάζονται και οι οικονομικές συνέπειες που θα μπορούσε να έχει η προσχώρηση του στο σύνολο της ΕΕ. (Vincent L. Morelli σελ 1 – 2)

Παράρτημα II:

Τα αποτελέσματα της τελωνειακής ένωσης:

Οι τεχνικές πτυχές:

Οι συνομιλίες άρχισαν το 1994 και ολοκληρώθηκαν στις 6 Μαρτίου 1995 στο Συμβούλιο Σύνδεσης Τουρκίας-ΕΕ που είναι ανώτατο όργανο στο οποίο συμμετέχουν ο Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας και τα 15 κράτη μέλη της ΕΕ. Το Συμβούλιο Σύνδεσης εξέδωσε την απόφασή με αριθ. 1/95 για την μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1995 ολοκλήρωση της τελωνειακής ένωσης, με τη συμπερίληψη των βιομηχανικών και μεταποιημένων γεωργικών προϊόντων. Στην ίδια συνεδρίαση εγκρίθηκε και ψήφισμα για τα συνοδευτικά μέτρα και η ΕΕ προέβη σε δήλωση σχετικά με τη χρηματοδοτική συνεργασία με την Τουρκία στο πλαίσιο της «δέσμης» της τελωνειακής ένωσης.

Η απόφαση 1/95:

Πρόκειται για μορφή χρηματοοικονομικής συνεργασίας, ύψους 2,22 δισεκατομμύρια ECU για μια πενταετία που αποσκοπεί στην άμβλυνση του φόρτου που θα επέφερε το άνοιγμα της οικονομίας στον ανταγωνισμό της Κοινότητας και στους οικονομικούς φορείς της Τουρκίας, στη βελτίωση των υποδομών της χώρας και στη μείωση των οικονομικών ανισοτήτων.

Με την έναρξη της τελωνειακής ένωσης, η Τουρκία κατάργησε όλους τους δασμούς και τις ισοδύναμες επιβαρύνσεις στις εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων από την Κοινότητα, εναρμονίζοντας τα τιμολόγια της και τα ισοδύναμα τέλη για την εισαγωγή βιομηχανικών προϊόντων από τρίτες χώρες με το Κοινό Εξωτερικό Δασμολόγιο της Κοινότητας. Η εμπορική της πολιτική προοδευτικά προσαρμόζεται στα δεδομένα της Κοινότητας και στις προτιμησιακές εμπορικές ρυθμίσεις με συγκεκριμένες τρίτες χώρες.

Αποτέλεσμα των μέτρων είναι τα σταθμισμένα ποσοστά προστασίας της Τουρκίας για τις εισαγωγές βιομηχανικών προϊόντων καταγωγής κρατών μελών της Κοινότητας και της ΕΖΕΣ να μειωθούν από 5,9% σε 0% και από 10,8% σε 6% για παρόμοια προϊόντα καταγωγής τρίτων χωρών. Μολονότι τα βασικά γεωργικά προϊόντα αποκλείστηκαν από την αρχική δέσμη μέτρων, ένα προτιμησιακό εμπορικό καθεστώς για τα προϊόντα αυτά εγκρίθηκε την 1η Ιανουαρίου 1998.

Η Τουρκία υιοθετεί προοδευτικά πτυχές της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής ενώ η Κοινότητα λαμβάνει περισσότερο υπόψη τα γεωργικά συμφέροντά της κατά την ανάπτυξη της γεωργικής της πολιτικής.

Παράλληλα συνεχίζονται οι προσπάθειες της Τουρκίας για την εναρμόνιση της νομοθεσίας της σε σχέση με την ενωσιακή νομοθεσία. Αυτές οι προσπάθειες αφορούν

σε εμπορικά θέματα, μέτρα παρακολούθησης και διασφάλισης των εισαγωγών τόσο από την ΕΕ όσο και από τρίτες χώρες, στη διαχείριση των ποσοτικών περιορισμών και των δασμολογικών ποσοστώσεων και στην πρόληψη των εισαγωγών που αποτελούν αντικείμενο ντάμπινγκ και επιδοτήσεων.

Όσον αφορά στους κανόνες ανταγωνισμού, απαγορεύονται οι επιδοτήσεις με οποιαδήποτε μορφή από κρατικούς πόρους που νοθεύουν ή απειλούν να στρεβλώσουν τον ανταγωνισμό και δημιουργείται μια ειδική αρχή ανταγωνισμού. Η συνδρομή για την προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες της Τουρκίας και η βοήθεια που προορίζεται για την προώθηση της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς η οποία δεν επηρεάζει αρνητικά τον ανταγωνισμό, θα επιτρέπεται. Επιπλέον, η Τουρκία προσαρμόζει σταδιακά τη νομοθεσία της σχετικά με τα κρατικά μονοπώλια εμπορικού χαρακτήρα, ώστε να διασφαλίζεται ότι δεν υφίστανται διακρίσεις στην παραγωγή και εμπορία αγαθών μεταξύ υπηκόων της Τουρκίας και κρατών μελών της ΕΕ.

Επιπλέον, επιδιώκεται εναρμόνιση νομοθεσίας σε θέματα πνευματικής, βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας και θέσπιση νόμων για την προστασία των καταναλωτών. Και τα δύο μέρη απαγορεύεται να χρησιμοποιούν τους εσωτερικούς φόρους ως έμμεσους μηχανισμούς προστασίας και φορολογικές εκπτώσεις ως εξαγωγικές επιδοτήσεις.

Το 1996 οι εισαγωγές της Τουρκίας από την ΕΕ αυξάνονται κατά 34,7% σε σχέση με το 1995 φτάνοντας τα 22,7 δισεκατομμύρια δολάρια, ενώ οι εξαγωγές ύψους 11,477 δισεκατομμυρίων δολαρίων αυξήθηκαν μόνο κατά 3,6%.

Η Κοινότητα διατηρεί τη θέση της ως μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος με μερίδιο 52,9% στις εισαγωγές και 49,5% στις εξαγωγές. Η εξέλιξη αυτή συνεχίζεται και τα έτη 1997 και 1998. Το 1998, οι εξαγωγές της Τουρκίας στην ΕΕ αυξάνονται από 12,2 δισεκατομμύρια δολάρια σε 13,4 δισεκατομμύρια δολάρια σε σχέση με το 1997 και οι εισαγωγές από την ΕΕ από 24 δισεκατομμύρια δολάρια το 1997 σε 24,8 δισεκατομμύρια δολάρια.

Οι προσπάθειες της Τουρκίας να ευθυγραμμιστεί με την εμπορική πολιτική της ΕΕ έναντι τρίτων χωρών οδήγησαν στη σύναψη συμφωνιών ελεύθερων συναλλαγών με τις χώρες ΕΖΕΣ, το Ισραήλ, τη Ρουμανία, τη Δημοκρατία της Τσεχίας και τη Σλοβακία, την

Ουγγαρία, τη Σλοβενία, την Εσθονία, τη Λιθουανία, ενώ με επιτυχία προχώρησαν οι διαπραγματεύσεις με την Πολωνία.

Σημαντική επίσης είναι η συμφωνία της Τουρκίας με την ΕΕ για την περαιτέρω ελευθέρωση του εμπορίου γεωργικών προϊόντων και η Συμφωνία Ελευθέρων Συναλλαγών με την ΕΚΑΧ (Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα) που τέθηκε σε ισχύ την 1η Αυγούστου 1996. Αναμφισβήτητα η Τελωνειακή Ένωση αποτελεί ουσιαστικό βήμα προς την πλήρη ενσωμάτωση της Τουρκίας στην ΕΕ.

Παράρτημα ΙΙΙ

Το κίνημα Fethullah Gülen -Hizmet:

Πρόκειται για θρησκευτική κοινότητα του Σουνιτικού Ισλάμ που ξεκίνησε στην Τουρκία τη δεκαετία του '70 και εξελίχθηκε σε ένα δίκτυο παγκόσμιας εκπαιδευτικής φιλανθρωπίας και μετριοπαθών Ισλαμιστών. Απαριθμεί περίπου 1.000 εκπαιδευτικά ιδρύματα σε περισσότερες από 100 χώρες στις πέντε ηπείρους και αξίζει περίπου 25 δισεκατομμύρια δολάρια. Επικεφαλής του είναι ο Fethullah Gülen ο οποίος υποστήριζε τον διάλογο, τη σημασία του πνεύματος του διαλογισμού και της θρησκείας και την ύπαρξη μιας ‘καλής ζωής’ με έναν προσανατολισμό αλτρουισμού. (Martin, N.: 2015, σ.182).

Το κίνημα του Gülen απέκτησε προβάδισμα μετά το πραξικόπημα το 1980 καθώς η τουρκική κοινωνία φάνηκε να υιοθετεί μια πιο απελευθερωμένη στάση απέναντι στη θρησκεία με την κυβέρνηση του Turgut Özal. Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, το μήνυμα του κινήματος για ανοχή σε θέματα θρησκείας και διάλογο προσέελκυσε οπαδούς τόσο από τα θρησκευτικά όσο και από τα κοσμικά στρώματα της τουρκικής κοινωνίας. (Martin,N.:2015, σ.182 -183).

Παρότι το κίνημα Gülen δεν ήταν ένα πολιτικό κίνημα κυρίως για μην προκαλέσει την αντίδραση του στρατού, είχε αυξανόμενη πολιτική επιρροή λόγω του αριθμού των οπαδών του. Ο Gülen παρότρυνε τους οπαδούς του να υποστηρίζουν τον σχηματισμό εκείνο από τον οποίο θα επωφελούνταν περισσότερο. Αρχικά ήταν το κοσμικό DSP (1999) του Bulent Ecevit και αργότερα η υποστήριξη στράφηκε προς το AKP. Το AKP υποστηρίχθηκε επίσης από την ‘‘ισλαμική μπουρζουαζία’’ της Ανατολίας που είχε επωφεληθεί από την νεοφιλελεύθερες πολιτικές του Özal. Τα πολιτικά συμφέροντα του AKP και τα συμφέροντα των υποστηρικτών του Gülen φάνηκαν να συμπορεύονται και

η υποστήριξη του Gülen στο AKP θεωρείται ως μέρος της εκλογικής του επιτυχίας το 2002.

Ωστόσο, όταν ο στρατός εξέφρασε ανησυχίες για τους μακροπρόθεσμους στόχους του κινήματος Gülen, ο τελευταίος πήγε στις ΗΠΑ για ιατρική περίθαλψη και δεν επέστρεψε ποτέ. Κατηγορήθηκε για σύσταση “εγκληματικής οργάνωσης” και για τις “αντι κοσμικές” του θέσεις, κατηγορίες τις οποίες ο ίδιος αρνήθηκε. (Martin, N.: 2015, σ.182 183).

Υποθέσεις Ergenekon και Bayloz:

Η προσπάθεια ελέγχου και αποδυνάμωσης του παρακράτους και του κοσμικού κατεστημένου ξεκινά το 2007 με τη βοήθεια του ιμάμη Gülen και των διασυνδέσεών του. Μεγάλο μέρος δημοσιογράφων και δημόσιων λειτουργών καταδικάζεται στην προσπάθεια του Erdoğan να διαλύσει το κοσμικό κράτος. Σημαντική ήταν η συμβολή του Gülen λόγω του ελέγχου και της επιρροής που ασκούσε στην αστυνομία, το δημόσιο και το δικαστικό σύστημα. Με τις ευλογίες της ΕΕ ο Erdoğan προσπαθεί να αποδυναμώσει θεσμικά την “κεμαλική τάξη” και, ως μεταρρυθμιστής, να αποτρέψει τις στρεβλώσεις στη λειτουργία του κράτους δικαίου και της ελευθερίας έκφρασης, προβάλλοντας παράλληλα τη διάθεσή του να επιβάλει το δυτικό πρότυπο ως προς την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Τα στελέχη του κρατικού μηχανισμού που διαφοροποιούνταν απομακρύνονται. Η συμμαχία κλονίζεται το 2011 όταν ο Gülen απαιτεί τη συμπερίληψη μεγάλου αριθμού υποστηρικτών του στα ψηφοδέλτια του AKP για τις εθνικές εκλογές. (Φίλης, Κ.: 2017 σ. 7-8),

Η υπόθεση Ergenekon είναι η ονομασία που δόθηκε για την υποτιθέμενη μυστική οργάνωση στην Τουρκία, με δεσμούς με τις στρατιωτικές δυνάμεις και τις δυνάμεις ασφαλείας της χώρας. Οι συμμετέχοντες κατηγορούνται για τρομοκρατία. Η ονομασία προέρχεται από την μυθική τοποθεσία Ergenekon, που βρίσκεται στην περιοχή της οροσειράς Αλτάι στην Κεντρική Ασία και θεωρείται η γενέτειρα των τουρκικών φυλών.

Η οργάνωση χαρακτηρίζεται ως μέρος του “βαθέως κράτους” της Τουρκίας και τα συμμετέχοντα πρόσωπα κατηγορούνται πως σχεδιάζουν την ανατροπή του AKP μέσω δολοφονιών διανοουμένων, πολιτικών, δικαστών, και θρησκευτικών ηγετών. Εικάζεται ότι η οργάνωση περιλάμβανε σχέδια για την τοποθέτηση βομβών σε ιστορικά τεμένη, την πρόκληση έντασης με την Ελλάδα και την αποσταθεροποίηση της κυβέρνησης του

Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης του Erdoğan, ώστε να παραστεί αναγκαιότητα επέμβασης στρατού.

Μέχρι τον Απρίλιο του 2011 πάνω από 500 άτομα συνελήφθησαν ενώ μέχρι το 2015, οι περισσότεροι κατηγορούμενοι αθωώθηκαν, με τους ειδικούς να αποφαινόμενοι πως τα τεκμήρια που προσκομίστηκαν ήταν πλαστογραφημένα. Οι δικαστικοί υπάλληλοι που διαχειρίζονταν την δίκη κατηγορήθηκαν από την κυβέρνηση για τις διασυνδέσεις τους με το κίνημα Hizmet και για συνωμοσία εναντίον του τουρκικού στρατού.

Ενώ το δίκτυο Ergenekon συνδεόταν με την έρευνα για το κοσμικό "βαθύ κρατικό δίκτυο", το σχέδιο "Balyoz" αφορούσε στον ισχυρισμό στρατιωτικής συνωμοσίας με στόχο την υπονόμευση της κυβέρνησης AKP. Οι ισχυρισμοί έγιναν φανεροί τον Ιανουάριο και τον Φεβρουάριο του 2010, μετά την υποβολή πληροφοριών στην εφημερίδα Taraf από ανώνυμη πηγή. Τα αποδεικτικά στοιχεία ήταν προϊόντα υποκλοπών, και δυσφήμιση για την κυβέρνηση του AKP κατά την πρώτη θητεία της. (Martin, N.: 2015, σ.174).

Το σχέδιο αποκαλύπτεται το 2010 με ντοκουμέντα που δημοσίευσε η τουρκική εφημερίδα Taraf σύμφωνα με τα οποία, αξιωματικοί του τουρκικού στρατού είχαν καταστρώσει σχέδιο συνωμοσίας εναντίον της κυβέρνησης Erdoğan που είχε στόχο την άμεση και βίαιη ανατροπή του. Το σχέδιο προέβλεπε την τοποθέτηση εκρηκτικών σε τζαμί, την κατάρριψη αεροσκάφους της τουρκικής πολεμικής αεροπορίας με τον ισχυρισμό πως καταρρίφθηκε από την Ελλάδα με τελικό στόχο την ελληνοτουρκική ένταση. Οι τούρκοι στρατηγοί φέρονται ως εγkéφαλοι σχεδίου κατάληψης της περιοχής του Βόρειου Έβρου.

Κατηγορήθηκαν 365 εν ενεργεία αξιωματικοί και πολλοί απόστρατοι αξιωματικοί και οι ποινές που ζήτησαν οι εισαγγελείς έφταναν έως και κάθειρξη 20 ετών. Βασικός κατηγορούμενος της Balyoz είναι ο πρώην αρχηγός της Α'Στρατιάς Τσετίν Ντογάν, ο οποίος φέρεται να είναι ο "εγκέφαλος" του σχεδίου. Για την ίδια υπόθεση κατηγορήθηκαν και ο πρώην αρχηγός της τουρκικής Πολεμικής Αεροπορίας Ιμπραχίμ Φιρτίνα και ο πρώην αρχηγός του τουρκικού Ναυτικού Οζντέν Ορν. (πηγή : onalert.gr 21.09.2012 & Martin, N.: 2015, σ.174).

Η Διεθνής Αμνηστία για τη δίκη Balyoz, που κατέληξε σε καταδίκη τον Σεπτέμβριο του 2012, υπογράμμισε *"τη σημασία που έχουν οι υπεύθυνοι για παραβιάσεις δικαιωμάτων να παραδοθούν στη δικαιοσύνη"*. Επιπλέον τόνισε πόσο *"σημαντικό είναι να*

διερευνώνται αποτελεσματικά οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι υπεύθυνοι να παραδίδονται στη δικαιοσύνη αφού προηγηθεί μια δίκαιη δίκη”.

Ωστόσο, η Διεθνής Αμνηστία δεν αμφισβήτησε την εγκυρότητα των αποδεικτικών στοιχείων που χρησιμοποιήθηκαν στην υπόθεση Balyoz. Παρά το γεγονός ότι το 2012 το AKP εξακολουθούσε να θεωρείται ως “success story” εξαιτίας της οικονομικής ανάπτυξης και της δημοτικότητάς του, στις Βρυξέλλες υπάρχουν αμφιβολίες ότι οπισθοδρομεί. (Martin, N: 2015, σ.189).

Παρόμοιο μοτίβο ακολουθεί η κυβέρνηση του AKP στις διαμαρτυρίες του Gezi Park τον Μάιο / Ιούνιο του 2013. Σύμφωνα με τη Διεθνή Αμνηστία, περισσότεροι από 5.000 άνθρωποι, “διώκονται για τίποτα περισσότερο από την ειρηνική άσκηση του δικαιώματός τους στην ελευθερία του συνέρχεσθαι”. (Martin, N.: 2015 σ.174).

Πέντε άτομα που θεωρήθηκαν ως διοργανωτές των διαμαρτυριών κατηγορήθηκαν για “την ίδρυση εγκληματικής οργάνωσης”, “για την πρόσκληση άλλων να συμμετάσχουν σε μη εξουσιοδοτημένη διαδήλωση” και “για άρνηση διασποράς από μη εξουσιοδοτημένη διαδήλωση”. Η Διεθνής Αμνηστία υπογραμμίζει ότι δεν υπάρχουν αποδείξεις ότι οι εμπλεκόμενοι άνθρωποι ενθάρρυναν τη βία στις διαδηλώσεις, ενώ οι αστυνομικοί που ενδέχεται να παραβίασαν ανθρώπινα δικαιώματα δεν έχουν διωχθεί. Η δίκη για περισσότερους από 20 υποκινητές των διαμαρτυριών ξεκίνησε τον Ιούνιο του 2014.

Εκτός όμως από τα άμεσα εμπλεκόμενα πρόσωπα, ακόμα και οι γιατροί ισχυρίστηκαν πως η αστυνομία τους εμπόδισε να προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στους τραυματίες. Από τον Ιανουάριο του 2014 η παροχή πρώτων βοηθειών χωρίς την έγκριση της κυβέρνησης τιμωρείται με φυλάκιση τριών ετών ενώ οι δικηγόροι που εκπροσώπησαν τους διαδηλωτές στο δικαστήριο υπέστησαν διώξεις. Το “δίχτυ” των προσώπων που διώχθηκε ήταν ευρύ. Η Τουρκία κατέληξε να έχει περισσότερους φυλακισμένους σε σχέση με την Κίνα. (Martin, N: 2015, σ.175).

Τα γεγονότα στο Gezi το 2013 κάνουν τον Erdoğan να συνειδητοποιήσει πως δεν έχει τον απόλυτο έλεγχο του δικαστικού συστήματος, της αστυνομίας και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και να προσπαθεί να εξουδετερώσει το “γκιουλενικό” στοιχείο.

Η προσπάθεια αποκατάστασης της εσωτερικής ισορροπίας στο τουρκικό κράτος και η ρήξη των σχέσεων μεταξύ Erdoğan-Gülen, συμπληρώνονται από το πραξικόπημα του

Ιουλίου του 2016 με τον Τούρκο Πρόεδρο να υποστηρίζει πως το πραξικόπημα υποκινήθηκε από τον ιμάμη, το κίνημα του οποίου από τον Δεκέμβριο του 2015 χαρακτηρίζεται ως ‘‘τρομοκρατική οργάνωση’’. Ακολουθούν πάνω από 50.000 συλλήψεις και 140.000 διαθεσιμότητες και απολύσεις στρατιωτικών, αστυνομικών, δικαστικών, εκπαιδευτικών, δημοσιογράφων και δημοσίων υπαλλήλων. Η χώρα αποκτά νέο Σύνταγμα και το πολίτευμα μετατρέπεται σε προεδρικό. (Φίλης, Κ.: 2017 σελ. 10).

Με το δημοψήφισμα του Απριλίου του 2017, το σύνταγμα του 1982 που στόχευε στην ενίσχυση της εκτελεστικής εξουσίας αναθεωρείται, ο ρόλος του Προέδρου ενδυναμώνεται σε σχέση με την Εθνοσυνέλευση και η τουρκική πολιτική πλέον ‘‘προεδρικοποιείται’’. Ο Πρόεδρος εκλέγεται άμεσα από τον λαό, καταργείται η θέση του Πρωθυπουργού και η Κυβέρνηση που διορίζεται από τον Πρόεδρο, όπως και οι δικαστές, δεν απαιτούν ψήφο εμπιστοσύνης από την Εθνοσυνέλευση. Από το 2019 ο Πρόεδρος της χώρας θα είναι ο μοναδικός φορέας της εκτελεστικής εξουσίας χωρίς η νομοθετική εξουσία να μπορεί να τον ελέγξει. (Φίλης, Κ: 2017 σ. 11, 105).

Ο Erdoğan φαίνεται πανίσχυρος και αγνοώντας τους νόμους, πορεύεται έχοντας σημαντική στήριξη μεγάλου τμήματος του πληθυσμού, ταυτίζοντας το όνομά του με το μέλλον και τη σταθερότητα της χώρας. Οι εσωτερικοί και εξωτερικοί εχθροί της χώρας χαρακτηρίζονται ως τρομοκράτες και ο ίδιος βάζοντας φραγμούς στην ελευθερία του λόγου προβάλλεται ως ο απόλυτος θεσμικός και εξωθεσμικός κυρίαρχος. (Φίλης, Κ: 2017 σ. 12)

Η Ελευθερία του Τύπου:

Στην ειδική έκθεση του Οκτωβρίου του 2012 της Επιτροπής Προστασίας των Δημοσιογράφων (σημ.: Committee to protect Journalists – CPJ) και στην έκθεση προόδου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το 2012, διατυπώνονται σοβαρές ανησυχίες για την ελευθερία του Τύπου στην Τουρκία: *“Η κυβέρνηση του Πρωθυπουργού Recep Tayyip Erdoğan έχει διεξαγάγει μία από τις μεγαλύτερες καταστροφές στον κόσμο στην ελευθερία του Τύπου στην πρόσφατη ιστορία”*. Δεν είναι μικρός ο αριθμός των δημοσιογράφων (περισσότεροι από 100) που έχουν στερηθεί την προσωπική τους ελευθερία.

Η κυβέρνηση του ΑΚΡ κάνοντας κατάχρηση του νομικού πλαισίου ‘‘ποινικοποίησε’’ τη δράση των κούρδων και αξιοποιώντας τις σχέσεις της με τους σημαντικούς παράγοντες των μέσων μαζικής ενημέρωσης προώθησε την ‘‘αυτολογοκρισία’’ στον Τύπο. Η στάση της κυβέρνησης απέναντι στους κούρδους δημοσιογράφους δεν είναι καινούργιο

φαινόμενο, παρουσιάζεται και κατά τη διάρκεια των δεκαετιών '80 και '90 όπου η ανοχή και μη αντίδραση ή άμεση τοποθέτηση κατά του κουρδικού ζητήματος λογίζονταν, στη πολιτικοποιημένη ατμόσφαιρα της τουρκικής πολιτικής, ως αποδοχή. (Martin, N.: 2015, σ.171).

Ενώ σε πρώτο χρόνο η κυβέρνηση του ΑΚΡ υποσχέθηκε να υιοθετήσει μια πιο χαλαρή προσέγγιση, πλησιέστερη των κριτηρίων της Κοπεγχάγης, μετά το 2009 η κατάσταση επιδεινώθηκε με αποτέλεσμα Κούρδοι πολιτικοί, δήμαρχοι, δημοσιογράφοι, πανεπιστημιακοί, μέλη εμπορικών ενώσεων και ακτιβιστές να έχουν συλληφθεί και κατηγορηθεί για διασύνδεση με το ΚΚΚ. (σημ.: οργανισμός που συνδέεται με το ΡΚΚ).

Η Τουρκική κυβέρνηση παραδέχτηκε τις συλλήψεις περίπου 700 ατόμων ενώ το ΒΔΡ έκανε λόγο για 3.500. Οι ενέργειες της τουρκικής κυβέρνησης καταδικάστηκαν τον Δεκέμβριο του 2011 από τον ΟΑΣΕ (*Organization for Security and co Operation in Europe OSCE*) που σημείωσε ότι :

“Αν και οι κυβερνήσεις έχουν ένα αναμφισβήτητο δικαίωμα να πολεμήσουν την τρομοκρατία, αυτό θα πρέπει να πραγματοποιείται χωρίς να σιωπά το Τύπο και να περιορίζεται το δικαίωμα του κοινού να ενημερώνεται.” (Martin, N.: 2015, σ.171).

Η ίδια πρακτική τηρήθηκε και για τους δημοσιογράφους που ισχυρίζονταν πως ήταν μέλη του δικτύου Ergenekon και αντιπροσώπευαν το 30% περίπου των ατόμων που είχαν συλληφθεί και φυλακιστεί.

Το δίκτυο Ergenekon ήταν μια δικαιολογία προκειμένου η κριτική να μεταφραστεί ως τρομοκρατία. Σε συλλήψεις που έγιναν το 2008, οι δημοσιογράφοι που εργάζονται για οργανώσεις που δεν ήταν ανοιχτά προσκείμενες στο ΑΚΡ κρατήθηκαν και φυλακίστηκαν βάσει “αποδεικτικών στοιχείων” που αποκτήθηκαν μέσω τηλεφωνικών κλήσεων. Μέσα ένα “κλίμα φόβου”, οδηγήθηκαν σε φυλάκιση περίπου 30 δημοσιογράφοι. (Martin, N.: 2015 σ.172).

Η λογοκρισία των μέσων μαζικής ενημέρωσης έγινε ακόμα πιο εμφανής το 2009, όπου φανερώθηκε ότι ένας μεγάλος αριθμός των μέσων υπόκειται σε κυβερνητικό έλεγχο. Η ιδιοκτησία των μέσων ενημέρωσης στην Τουρκία σημαίνει ότι οι εφημερίδες και τα τηλεοπτικά κανάλια/σταθμοί ανήκουν σε επιχειρηματικούς ομίλους τα συμφέροντα των οποίων εξαρτώνται από κρατικές συμβάσεις, με αποτέλεσμα, η σκηνή των μέσων ενημέρωσης να είναι εμφανώς πολιτικοποιημένη. Τον Δεκέμβριο του 2007 στη δεύτερη

εκλογική νίκη του AKP, πολλές είναι οι κατηγορίες των μέσων που διατηρούν στενές σχέσεις με το κόμμα. (Martin, N.: 2015, σ.172).

Η φυλάκιση των δημοσιογράφων, δημοσίων υπαλλήλων, ακαδημαϊκών φανερώνει τον τρόπο και τον βαθμό ελέγχου του δικαστικού συστήματος και τον τρόπο με τον οποίο το τελευταίο εξυπηρετεί πολιτικούς σκοπούς.

Το προεδρικό ζήτημα:

Το θέμα της Προεδρίας αποτέλεσε εφελτήριο πιέσεων για συνταγματικές μεταρρυθμίσεις και νέο σύνταγμα σε αντικατάσταση του συντάγματος του 1982 που επέβαλε ο στρατός και αποτελούσε τον “κηδεμόνα του (κεμαλικού) καθεστώτος” το οποίο και πολλές φορές χρησιμοποιήθηκε εναντίον του AKP μεταξύ των ετών 2002 - 2008. (Martin, N.: 2015 σ.175).

Τον Μάρτιο του 2010 παρουσιάστηκαν από το AKP συνταγματικές τροποποιήσεις αναφορικά με θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως η ελευθέρωση των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων, των δικαιωμάτων των γυναικών και των παιδιών. Σε μεγάλο βαθμό αυτές οι μεταρρυθμίσεις δεν αφορούσαν στην ουσία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά επικεντρώθηκαν στη σύνθεση και στη δομή του Συνταγματικού Δικαστηρίου και του Ανώτατου Συμβουλίου Δικαστών και Εισαγγελέων (άρθρα 146,147,149 και 159 του Συντάγματος) και σε αλλαγές σχετικά με τη σύνθεση των πολιτικών δικαστηρίων, σύμφωνα με τις οποίες τα τελευταία θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν στρατιωτικό προσωπικό για “εγκλήματα κατά της ασφάλειας του κράτους, της συνταγματικής τάξης και της λειτουργίας του”. Παράλληλα οι αλλαγές θα εμπόδιζαν τους αμάχους να δικαστούν σε στρατιωτικά δικαστήρια εκτός από την περίοδο πολέμου (άρθρο 145). Με λίγα λόγια σκοπός όλων των αλλαγών ήταν η μετατόπιση της εξουσίας διορισμού των δικαστών από το κοινοβούλιο στον Πρόεδρο και η μείωση της γραφειοκρατίας και της δικαστικής εξουσίας. (Martin, N.: 2015, σ.176).

Ασφαλώς οι αλλαγές αυτές παρουσιάστηκαν ως προαπαιτούμενα για την προσχώρηση στην ΕΕ και όχι ως ασπίδα προστασίας έναντι των “κεμαλικών” πιέσεων ή ενίσχυσης της εξουσίας του AKP. Στις συνταγματικές αλλαγές αντιτάχθηκαν το CHP και το MHP. Για τις μεταρρυθμίσεις διεξήχθη δημοψήφισμα το Σεπτέμβριο του 2010 , στην επέτειο του πραξικοπήματος του 1980, και σε ποσοστό 78% των ψηφισάντων, το 58% ψήφισε υπέρ. Το ζήτημα του συνταγματικού μετασχηματισμού αποτέλεσε και κύριο θέμα της

πολιτικής ατζέντας της προεκλογικής εκστρατείας του 2011 και τον Ιούνιο του ίδιου έτους το AKP κέρδισε την τρίτη θητεία του με ποσοστό 50% των ψήφων (CHP 26% και MHP 13%). Το AKP κέρδισε 326 από τις 550 έδρες στο τουρκικό κοινοβούλιο, επαρκής αλλά όχι ικανή πλειοψηφία για την προώθηση των σχεδίων και της μορφής της εκτελεστικής εξουσίας και διοίκησης που επιθυμούσε ο Erdoğan.

Μια “κομματική επιτροπή συνδιαλλαγής” ιδρύθηκε μετά τις εκλογές για να συζητήσει για ένα νέο πολιτικό σύνταγμα, αλλά σύντομα ασχολήθηκε με το “ζήτημα της προεδρίας” εξαιτίας των υποψιών ότι ο Erdoğan ήθελε να γίνει ο ίδιος πρόεδρος μετά τη λήξη της τρίτης και τελευταίας θητείας του στις εκλογές του 2014. Ο στόχος τώρα ήταν η μεταβίβαση εξουσιών από τον πρωθυπουργό στον πρόεδρο κατά το αμερικανικό και γαλλικό σύστημα διακυβέρνησης. Επειδή μέχρι τον Νοέμβριο του 2012, η Επιτροπή Συνδιαλλαγής του Συντάγματος βρισκόταν σε αδιέξοδο, τον Φεβρουάριο του 2013 το AKP, ελλείψει συμφωνίας, πρότεινε τροποποίηση του υφιστάμενου συντάγματος (1982). Το CHP και MHP εξέλαβαν την θέση αυτή ως πραξικόπημα. Το CHP δήλωσε ότι ο Erdoğan γίνεται όλο και πιο αυταρχικός και η προσπάθεια δημιουργίας μιας εκτελεστικής προεδρίας αφορά στην αποκλειστική συγκέντρωση εξουσίας σε ένα “χέρι” γεγονός με καταστροφικές συνέπειες για την Τουρκία. (Martin, N.: 2015, σ.176 - 177).

Οι διαμαρτυρίες στο πάρκο Gezi τον Μάιο - Ιούνιο του 2013 προσέλκυσαν ένα μεγάλο τμήμα των Κούρδων και υποστηρίχθηκαν επίσης από τον Abdullah Öcalan γεγονός που συνέβαλε στη ρήξη των σχέσεων μεταξύ του AKP και των Κούρδων. Το AKP ανακοίνωσε τότε μια “μεταρρυθμιστική δέσμη εκδημοκρατισμού” με στόχο την εξομάλυνση του κουρδικού ζητήματος και την εδραίωση των σχέσεων με τον Ιρακινό κουρδικό ηγέτη Masoud Barzani τον Νοέμβριο του 2013.

Η εικόνα αυτή δεν κράτησε πολύ καθώς η ίδια η Τουρκία φάνηκε πολιτικά και θρησκευτικά πολωμένη στον αγώνα για την αντιμετώπιση των συνεπειών της συριακής διαμάχης. Επιπλέον, ο Erdoğan αντιμετώπισε αντιδράσεις και από το κόμμα του για το προεδρικό σύστημα καθώς ακόμα και μετριοπαθείς σχολιαστές αναφέρουν πως υποφέρει από “δεσπόζουσα λίμπιντο”.

Ο Erdoğan εκλέχθηκε πρόεδρος με δημόσια ψηφοφορία τον Αύγουστο του 2014 κι ενώ είναι σαφές ότι θα αναλάβει εκτελεστικές εξουσίες, δεν είναι σαφές πώς αυτό θα δικαιολογηθεί νομικά και συνταγματικά. (Martin, N.: 2015, σ.176- 177).

Η θρησκεία ως μέρος της τουρκικής κοινωνίας:

Το τουρκικό κοινό προσδιορίζεται με λιγότερο “εθνικά τουρκικά” κριτήρια και περισσότερο με μουσουλμανικά και πολιτικά κριτήρια. Το ποσοστό εκείνων που χαρακτηρίζονται ως “πολίτες της Τουρκίας” αυξήθηκε από 29,9% σε 34,1. Σημαντικός αριθμός ατόμων που συγκαταλέγεται στους “κοσμικούς” και αυτοαποκαλείται ως ένα βαθμό ως “θρησκευτικός” πληθυσμός. Το τουρκικό κοινό τείνει να αναγνωρίζεται ως θρησκευόμενο και δείχνει ότι αντιτάσσεται στον ισλαμικό νόμο έχοντας μια “αιρετική” κατανόηση της δημοκρατίας ενώ στερείται ανοχής στον πλουραλισμό. Οι άνθρωποι που υποστηρίζουν το ΑΚΡ, αισθάνονται θρησκευόμενοι και δεν αντιλαμβάνονται έντονα την απειλή του ισλαμικού φονταμεταλισμού (Jung, D. and Raudvere, C. : 2008 σ. 25-28)

Η εικόνα της τουρκικής οικονομίας τα τελευταία χρόνια:

Το 2016 το ΑΕΠ της Τουρκίας ήταν 857 δις δολάρια οι εξαγωγές άγγιζαν τα 143 δις δολάρια, οι εισαγωγές τα 199 δις δολάρια και οι άμεσες ξένες επενδύσεις τα 12.3 δις δολάρια (FDI). Τα ενθαρρυντικά στοιχεία της τουρκικής οικονομίας συνεχίζονται και για το πρώτο εξάμηνο του 2017 αφού καταγράφεται ανάπτυξη κοντά στο 5%, η ανεργία βρίσκεται στο 11,7% και ο πληθωρισμός σε ποσοστό 11,06% που είναι και το υψηλότερο από το 2003. Οι ξένες επενδύσεις ανέρχονται στα 4,1 δολάρια εκ των οποίων τα 2,8 προέρχονται από χώρες της ΕΕ.

Το μάλλον ευόιο και πολλά υποσχόμενο σκηνικό όμως αλλάζει όταν τον Σεπτέμβριο του 2016 οι διεθνείς οίκοι αξιολόγησης υποβαθμίζουν τα τουρκικά ομόλογα (σημ: “υποβάθμιση στην κατηγορία των σκουπιδιών”) με συνέπεια η τουρκική κυβέρνηση να προχωρήσει σε μια σειρά μέτρων τα οποία παρότι αυξάνουν τους ρυθμούς ανάπτυξης στο 5% δεν δίνουν αποτελεσματική λύση στα προβλήματά της. Παρότι η οικονομική κατάσταση έχει επιδεινωθεί αρκετά υπάρχουν πολλές φωνές που αναγνωρίζουν τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των ατόμων που μέχρι πριν από λίγα χρόνια ζούσαν στο περιθώριο. Το ΑΚΡ υποστηρίζει πως η φθίνουσα οικονομική πορεία δεν πρόκειται να αντιστρέψει τα δεδομένα ούτε να καταλήξει σε επιστροφή στην προγενέστερη κατάσταση.

Τα τελευταία στοιχεία που επιδεικνύει η τουρκική οικονομία σε συνδυασμό με το γεγονός του ελλείμματος που παρουσίασε για το πρώτο εξάμηνο του 2017 το οποίο ανέρχεται σε 18 δις τουρκικές λίρες, το επίπεδο των αποταμιεύσεων που είναι ιδιαίτερος χαμηλό, τις αυξανόμενες εκροές κεφαλαίων, το υψηλό κόστος

αναχρηματοδότησης με τις τουρκικές τράπεζες να δανείζονται ακριβότερα από τις ρωσικές, δείχνουν πως το σενάριο για το μέλλον της χώρας είναι μάλλον απαισιόδοξο. (Κ.Φίλης σελ 54,55,56).

Παράρτημα IV

Turkey: State of play: 31 January 2018

1 - Free movement of goods	
2 - Free movement of workers	
3 - Right of establishment and freedom to provide services	
4 - Free movement of capital	<i>Negotiations opened 19 December 2008</i>
5 - Public procurement	
6 - Company law	<i>Negotiations opened 17 June 2008</i>
7 - Intellectual property law	<i>Negotiations opened 17 June 2008</i>
8 - Competition policy	
9 - Financial services	
10 - Information society and media	<i>Negotiations opened 19 December 2008</i>
11 - Agriculture and rural development	
12 - Food safety, veterinary and
phytosanitary policy	<i>Negotiations opened 30 June 2010</i>
13 - Fisheries	
14 - Transport policy	
15 - Energy	
16 - Taxation	<i>Negotiations opened 30 June 2010</i>
17 - Economic and monetary policy	<i>Negotiations opened 14 December 2015</i>
18 - Statistics	<i>Negotiations opened 26 June 2007</i>
19 - Social policy and employment	
20 - Enterprise and industrial policy	<i>Negotiations opened 29 March 2007</i>
21 - Trans-European networks	<i>Negotiations opened 19 December 2007</i>
22 - Regional policy and coordination
of structural instruments	<i>Negotiations opened 05 November 2013</i>
23 - Judiciary and fundamental rights	

24 - Justice, freedom and security	
25 - Science and research	<i>Negotiations opened 12 June 2006</i>
	<i>Negotiations provisionally closed</i>
	<i>12 June 2006</i>
26 - Education and culture	
27 - Environment	<i>Negotiations opened 21 December 2009</i>
28 - Consumer and health protection	<i>Negotiations opened 19 December 2007</i>
29 - Customs union	
30 - External relations	
31 - Foreign, security and defence policy	
32 - Financial control	<i>Negotiations opened 26 June 2007</i>
33 - Financial and budgetary provisions	<i>Negotiations opened 30 June 2016</i>